

ਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ

ਸਾਲ 40

ਅਪ੍ਰੈਲ 2020

ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਸੰਮਤ ੫੫੨

ਅੰਕ 8

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ

- ਪ੍ਰਿੰ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ)
- ਸ: ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਲੰਧਰ (ਸੰਪਾਦਕ)
- ਸ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ 'ਚੰਦਨ' (ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ)
- ਸ: ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਕੁਰਾਲੀ (ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ)

ਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵਲੋਂ ਸਭ ਸਕੂਲਾਂ, ਸਮਾਜਕ ਸਿੱਖਿਆ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ 332813-7-1981 ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਹੈ।

ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਹੈੱਡ ਆਫਿਸ : 1051/14, ਫ਼ੀਲਡ ਗੰਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ-141008
ਫੋਨ : 0161-5021815, 99144-21815

ਸਬ ਆਫਿਸ : C-135, ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਗਾਰਡਨ,
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-110015 ਫੋਨ : 011-45771187

ਜਲੰਧਰ ਸਬ ਆਫਿਸ : ਕੰਵਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਕੰਪਲੈਕਸ
ਮਾਡਲ ਹਾਊਸ ਰੋਡ, ਬਸਤੀ ਸ਼ੇਖ, ਜਲੰਧਰ-144 002
ਫੋਨ : 0181-2430547

ਜੰਮੂ ਸਬ ਆਫਿਸ : 36, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਕੰਪਲੈਕਸ,
ਸੈਕਟਰ 2, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਗਰ, ਜੰਮੂ। ਫੋਨ : 0191-2439489

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ : ਦੇਸ਼ : 200 ਰੁ.; ਵਿਦੇਸ਼ : 2500 ਰੁ. (\$50)

ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ : ਦੇਸ਼ : 2500 ਰੁ. ਵਿਦੇਸ਼ : 25000 ਰੁ. (\$500)

ਇਕ ਕਾਪੀ : 25 ਰੁਪਏ E-mail : smclud1980@gmail.com

Website : www.sikhmissionarycollege.net

ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੋਟ

- 'ਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ' ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇ।
- ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਕੱਟਣ/ਛਾਂਟਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। —ਸੰਪਾਦਕ

ਤਤਕਰਾ

- ਆਂਧੀ ਪਾਛੇ ਜੋ ਜਲੁ ਬਰਖੈ.... ॥ 4
- ਸੁਹਾਵੀ ਕਉਣ ਸੁ ਵੇਲਾ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲਾ ॥ 8
- ਇਕ ਸ਼ਬਦ-ਇਕ ਵਿਚਾਰ 10
- ਸਵਾਲ ? ਜਵਾਬ 11
- ਪਾਠਕ ਲਿਖਦੇ ਹਨ 13
- ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ ? 14
- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਮਨ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ 16
- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ 18
- ਬਾਰਿ ਪਰਾਇਐ ਬੈਸਣਾ 23
- ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੇ ਖੈਰ-ਖਵਾਹ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ... 24
- ਖੋਜੀ ਉਪਜੈ ਬਾਦੀ ਬਿਨਸੈ 25
- ਕਾਵਿ-ਫੁਲਵਾੜੀ 26
- ਬਾਲ ਫੁਲਵਾੜੀ 27
- ਸਿੱਖਿਆ, ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ-(II) 29
- ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਦਾ ਬੋਹਿਥ : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ 32
- ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ : ਮੱਸਿਆ ਸੰਗਰਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਬਣੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ-2 34
- ਕਿਵੇਂ ਫੈਲਦੇ ਨੇ ਡੇਰੇ ? 36
- ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ 37
- ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਦਰਦ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਸਮਝੋ 38
- ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮੀਆਂ 40
- ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਖੁਲੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੋਢੀ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ .. 42
- Sardar (Nawab) Kapur Singh—
A Leader Par Excellence 43
- ਵਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਲੋੜ 48

ਗੁਰਪੁਰਬ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ

	ਮੂਲ ਕੈਲੰਡਰ	ਵਿਗੜੇ ਕੈਲੰਡਰ
ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ (ਵੈਸਾਖੀ)	14 ਅਪ੍ਰੈਲ	14 ਅਪ੍ਰੈਲ
ਗੁਰਗੱਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੀਜੀ	16 ਅਪ੍ਰੈਲ	25 ਮਾਰਚ
ਗੁਰਗੱਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੌਵੀਂ	16 ਅਪ੍ਰੈਲ	6 ਅਪ੍ਰੈਲ
ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੂਜੀ	16 ਅਪ੍ਰੈਲ	9 ਅਪ੍ਰੈਲ
ਜਨਮ ਦਿਨ ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ	21 ਅਪ੍ਰੈਲ	21 ਅਪ੍ਰੈਲ
ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਅੱਠਵੀਂ	16 ਅਪ੍ਰੈਲ	6 ਅਪ੍ਰੈਲ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੌਵੀਂ	18 ਅਪ੍ਰੈਲ	12 ਅਪ੍ਰੈਲ

ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਭਰ ਸਰਦੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪਤਝੜ ਦੀ ਰੁੱਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਤਝੜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਸੰਤ ਦੀ ਰੁੱਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰੀਆਵਲ ਹੀ ਹਰੀਆਵਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਸ-ਪਾਸ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਨਾਲ ਮਹਿਕ ਉਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਇਸ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਇਹ ਜੋਬਨ ਵੀ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਚਿਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਰੁੱਤ ਫਿਰ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗਰਮੀ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਦਸਤਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਹਰੀ-ਭਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵੀ ਕੁਮਲਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਾਏ ਗਰਮੀ ਹਾਏ ਗਰਮੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਸੁਣੀਦੀ ਹੈ। ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਤਪਸ਼ ਹਰ ਸੀਨੇ ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ, ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸਾੜ ਸੁੱਟਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਬਛਿੰਦਾ ਛਾਂ ਵੱਲ ਦੌੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਸ ਲਈ ਖੁਸ਼ਮਦ ਬਣ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਜੇਠ-ਹਾੜ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਹਿਰ ਦੀਆਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਧੂੜ ਉੜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ ਹਨੇਰੀਆਂ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਹਨੇਰੀ 'ਚ ਜਿੱਥੇ ਸਕੂਨ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਵੀ ਘੱਟ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਪਛਾਣਨੀ ਵੀ ਔਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਮ ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਤਾਂ ਸ਼ਕਲ ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਰਗੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਵੱਲ ਹੀ ਵੇਖ ਲਈਏ ਬੇਅੰਤ ਫਲ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਦਰੱਖਤ ਦੀ ਟਹਿਣੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਜਾ ਡਿਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਰਾਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਦਬੋਚਦੇ ਉਪਰੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਈ ਫਲ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਝੱਖੜਾਂ ਦੇ ਸਦਮੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹਿਲ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਟਹਿਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਚਮੁੱਚ ਉਹ ਫਲ ਸੁਭਾਗੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਝੱਖੜਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੀਆਂ

ਹਨੇਰੀਆਂ ਵੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਨ! ਵਿਚਾਰੇ ਕੁਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਲੱਕੜ ਦੇ ਛਤੀਰ ਪਾ ਕੇ ਉੱਪਰ ਕਾਨਿਆਂ ਦੀ ਛੱਤ ਪਾਈ ਸੀ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ, ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਜ਼ਾਲਮ ਹਨੇਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਝੱਖੜ ਉਹਨਾਂ ਛੰਨਾਂ (ਕੁਲੀਆਂ) ਦੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਛੱਤਾਂ ਉਡਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਪਾਈ ਉਹ ਛਤੀਰ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ 'ਤੇ ਉਹ ਛੱਤ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਦੋ ਟੋਟੇ ਹੋ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆ ਡਿਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਛੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਧਰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ ਭਰਮਾਂ-ਵਹਿਮਾਂ, ਪਖੰਡਾਂ ਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ। ਧਰਮੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦੇਸ ਵੱਲ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਧਦਾ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬੱਸ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਫੋਕੇ ਧਰਮੀਆਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਆਖਰ ਹੱਥ ਮਲਦੇ ਹੋਏ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਫਲਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਨੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਟਹਿਣੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਸਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਧਰਮ ਦੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਕੁਚੱਜੀ ਬਣਤਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਭਰਮਾਂ-ਵਹਿਮਾਂ, ਪਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਉਠ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਝੁਮਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੰਥ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਰਸ ਭਰਨਾ ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਇਸ ਰਸ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਧਰਮ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨਵਾਨ ਤਾਂ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਦਕਾ ਉਸ

ਨੂੰ ਇਹ ਚਾਉ ਤਾਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵੱਲ ਪੈਦਾ ਕਰਾਂ। ਇਸ ਲੋਚ ਵਿਚ ਉਹ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਰੱਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਬਣਾਂ। ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ-ਭਾਂਡੇ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚੱਕ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਤੇ ਘੜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸੁਭਾਉ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਬਚਨ ਹੈ:

ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣੈ ਮੂੜਾ

ਅਵਰਾ ਆਖਿ ਦੁਖਾਏ ॥

ਮੁੰਢੈ ਦੀ ਖਸਲਤਿ ਨ ਗਈਆ ਅੰਧੇ

ਵਿਛੜ ਚੋਟਾ ਖਾਏ ॥

(੫੪੯)

ਭਾਵ ਅਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਦੁਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਮੁੱਢ ਦੀ ਇਹ ਵਾਦੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਦੁਖ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਉਹਨਾਂ ਫਲਾਂ ਵਰਗੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਰੁੱਖ ਦੀ ਟਾਹਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਟਾਹਣੀ ਨਾਲ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਤੋਂ ਖੁਰਾਕ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਧਦੇ ਫੁਲਦੇ ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋਤੇ ਆਦਿਕ ਪੰਛੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਲੋਂ ਚੁੱਪਚਾਪ ਕੀਤੇ ਆ ਦਬੋਚਦੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਗਾਲੜ੍ਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਸਚਮੁੱਚ ਉਹ ਫੁੱਲ ਸੁਭਾਗੇ ਹਨ ਜੋ ਝੱਖੜਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੋਤਿਆਂ ਤੇ ਗਾਹਲੜਾਂ ਦੀਆਂ ਦੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵੀ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮਾਲੀ ਟੋਹ ਟੋਹ ਕੇ ਪਰਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਫਲਾਂ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਲਾਗ ਤੇ ਬੇਦਾਗ ਹਨ।

ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਇਸ ਰੁੱਤ ਦੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਫਲਾਂ ਦੀ ਇਹ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਬਿਹਬਲਤਾ ਜਿਹੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ

ਦੀ ਵੀ ਇਹ ਨਿਤਾਣੀ ਅਵਸਥਾ ਵੇਖ ਕੇ
ਦਰਦ ਭਰਿਆ ਸੋਹਣਾ ਅਲਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਕਬੀਰ ਫਲ ਲਾਗੇ ਫਲਨਿ

ਪਾਕਨਿ ਲਾਗੇ ਆਂਬ ॥

ਜਾਇ ਪਹੁਚਹਿ ਖਸਮ ਕਉ

ਜਉ ਬੀਚਿ ਨ ਖਾਹੀ ਕਾਂਬ ॥

(ਸਲੋਕ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ)

ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ
ਬਾਗ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ, ਇਹ ਜੀਵ ਫਲ ਹਨ,
ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਪੱਕ ਕੇ ਪੁੰਗ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਘਰ
ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਕਿਤੇ
ਅਸ਼ਰਫਾ ਦੇ ਝੱਖੜ ਝੁਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਕਾਮ,
ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਇਹਨਾਂ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋਤੇ ਤੇ
ਗਾਹਲੜਾਂ ਵਾਂਗ ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ
ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਭੂਤਨੇ ਬਣੇ ਪਏ
ਹਨ ਤੇ ਅਸ਼ਰਫਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ
ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਧਰਮੀ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਕ
ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਵੀ ਟੈਨੀਸਨ ਇਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

Unfaith in aught is want of faith
in all,

It is the little rift within the lute,

That by and by will make the
music mute,

And ever widening slowly
silence all.

ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸ਼ਰਫਾ ਸਹਿਜੇ-
ਸਹਿਜੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸ਼ਰਫਕ ਬਣਾ
ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਅਸ਼ਰਫਾ ਇਉਂ ਹੈ
ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੰਗੀ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਚੀਰ। ਇਹ
ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਚੀਰ ਸਾਰੰਗੀ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ
ਦਿਲ-ਪਿਚਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੇ-ਸੁਰੀ ਬਣਾ
ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਇਹ ਛੋਟਾ ਚੀਰ ਸਹਿਜੇ
ਸਹਿਜੇ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਖਰ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ
ਸਾਰੰਗੀ ਦੇ ਰਾਗ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਉੱਕਾ
ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਦੇ ਸੋਮੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ
ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਅੰਦਰ ਮੁਰਦਾਹਾਣਿ ਹੈ ਤੇ
ਮੁੜ ਮੁੜ ਸਾਡਾ ਚਿਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ
ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਭੱਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਗਤ ਦੇ
ਚੰਚਲ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਥੇ
ਵੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ
ਸਿਆਣਾ ਬਣ ਕੇ ਆਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰੇ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ
ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਰਕਤਿ
ਨਾਲ ਖਿੜਾਉ ਤੇ ਹੁਲਾਰਾ ਆਇਆ, ਉਹਨਾਂ
ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਹਰ ਬੋਲ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਣ
ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਉ ਵੇਖੀਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਤੋਂ
ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਸਬੰਧੀ
ਕੀ ਸੋਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :

ਸੋ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ

ਹਰਿ ਦੇਇ ਸਨੇਹਾ ॥

ਹਉ ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਗੁਰੂ ਵਿਗਸਿਆ

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਹਾ ॥ ੧੭ ॥

ਗੁਰ ਰਸਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲਦੀ

ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸੁਹਾਵੀ ॥

ਜਿਨ ਸੁਣਿ ਸਿਖਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ

ਤਿਨਾ ਭੁਖ ਸਭ ਜਾਵੀ ॥ ੧੮ ॥ (੭੨੬)

ਗਿਆਨ ਧਰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ
ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ
ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਦੀ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।
ਗਿਆਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦੀ ਪਰਖ
ਕਰਨੀ ਦੱਸਣੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਹੀ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮਾੜੇ
ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਕੇ ਤੱਤ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ
ਵਸੀਲਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮੀ
ਬਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਧਰਮ ਦੇ ਦੋ
ਹਿੱਸੇ ਹਨ ਇਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਰਧਾ।
ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਦੀ ਪਰਖ
ਕਰਕੇ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਉਸ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ
ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਗਿਆਨ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਪੂਰਕ ਹਨ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ। ਇਕੱਲਾ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ
ਅਭਿਮਾਨੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨ
ਵਿਹੂਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਕਰਮਕਾਂਡੀ। ਨਾ ਤਾਂ ਇਕੱਲਾ
ਗਿਆਨ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਤੇ
ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ। ਧਰਮ ਅਭਿਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ
ਖਲਕਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਦਸਦਾ ਹੈ।
ਆਪਣੇ ਗਿਰੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਦਾ ਚਾਉ
ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਗਿਆਨ ਦੇ
ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਆਕੜੀ ਪੈਣ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ
ਗਿਰੀਵਾਨ ਵੱਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਦਿੰਦੀ। ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸਿਰ
ਨੀਵਾਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਕੜੀ ਹੋਈ ਪੈਣ
ਕਦੀ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੀ। ਇਹ
ਪੈਣ ਇਕੱਲੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ
ਕਦੇ ਦੌਲਤ, ਕਦੇ ਜਵਾਨੀ, ਕਦੇ ਉੱਚੇ ਮਹਲ
ਇਸ ਪੈਣ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਹੋਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਸ਼ੇਖ
ਫਰੀਦ ਜੀ ਤਾਂ ਸੋਧ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ :

ਫਰੀਦਾ ਜੇ ਤੂੰ ਅਕਲਿ ਲਤੀਫ

ਕਾਲੇ ਲਿਖੁ ਨ ਲੇਖ ॥

ਆਪਨੜੇ ਗਿਰੀਵਾਨ ਮਹਿ

ਸਿਰੁ ਨੀਵਾਂ ਕਰਿ ਦੇਖੁ ॥ (੧੩੭੭)

ਭਲਿਓ! ਧਰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ
ਗਿਆਨ ਨੇ ਰਾਹ ਦੱਸਣਾ ਸੀ, ਚਾਨਣ
ਬਖੇਰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਗਿਆਨ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਹੋ
ਨਿਬੜਿਆ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਸ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ
ਮਥਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ
ਮਿੱਧੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ ਇੰਨਾ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ
ਕਿ ਧਰਤੀ ਦਿਸਣੋਂ ਹੀ ਹਟ ਗਈ। ਕੋਈ
ਬਿਬੇਕੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਜਾ
ਛੁਪਿਆ ਤੇ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਜਾ
ਭਿੱਗਿਆ। ਓਏ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਰਿਆਂ 'ਤੇ
ਜੀਵਨ ਮਾਣਨ ਵਾਲਿਓ! ਪੈਣਾਂ ਅਕੜਾਉਣ
ਵਾਲਿਓ! ਯਾਦ ਰੱਖਿਓ, ਇਹ ਆਕੜੀਆਂ
ਪੈਣਾਂ ਨਾਲ ਸਿਰ ਕਦੇ ਉੱਚੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ
ਸਹਾਰੇ ਡੰਗ ਟਪਾਉ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ
ਕਰਤੇ ਦੇ ਘਰ ਮਾਣ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ।
ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ
ਕਰਕੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ
ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਫਰੀਦਾ ਗਰਬੁ ਜਿਨਾ ਵਡਿਆਈਆ

ਧਨਿ ਜੋਬਨਿ ਆਗਾਹ ॥

ਖਾਲੀ ਚਲੇ ਧਣੀ ਸਿਉ

ਟਿਬੇ ਜਿਉ ਮੀਹਾਹੁ ॥ (੧੩੮੩)

ਹੇ ਫਰੀਦ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਾਣ-
ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਰਿਹਾ, ਬੇਅੰਤ ਧਨ
ਦੇ ਕਾਰਨ, ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਣ ਹੰਕਾਰ
ਵਿਚ ਆਕੜੀ ਰਹੀ, ਉਹ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ
ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ,
ਜਿਵੇਂ ਰੇਤ ਦੇ ਉੱਚੇ ਟਿੱਬੇ ਮੀਂਹ ਵੱਸਣ ਤੋਂ
ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਸੁੱਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗਿਆਨ ਮਨ ਤੋਂ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਟਿੱਬੇ ਤੇ ਦੁੱਖ
ਦੇ ਟੋਏ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।
ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ
ਉੱਤਮ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ
ਹੈ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਦੂਰ
ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ
ਸਾਧਨ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਤਦੋਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗਿਆਨਵਾਨ ਮਾਇਆ ਦੇ
ਹੱਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪ ਆਪਣੇ
ਮੂਲ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸਦਾ
ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਓਹਲੇ ਹੋ ਕੇ
ਟੁੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ
ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਦਾ

ਨਤੀਜਾ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਡਿੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਟੋਏ ਟਿੱਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਸੁੱਟੇਗਾ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ :

ਫਰੀਦਾ ਮਨੁ ਮੈਦਾਨ ਕਰਿ

ਟੋਏ ਟਿੱਬੇ ਲਾਹਿ ॥

ਅਗੈ ਮੂਲਿ ਨ ਆਵਸੀ

ਦੋਜਕ ਸੰਦੀ ਭਾਹਿ ॥ (੧੩੮੦)

ਹੇ ਫਰੀਦ! ਮਨ ਨੂੰ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉੱਚੇ-ਨੀਵੇਂ ਟੋਏ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਯਕੀਨ ਰੱਖ ਤੇਰੇ ਜੀਵਨ ਸਫਰ ਵਿਚ ਦੋਜਕ ਦੀ ਅੱਗ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ ਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਟੋਏ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੇ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਜੋ ਹੰਕਾਰ, ਕਲੇਸ਼, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਇਆਂ ਉਹ ਕਲੇਸ਼ ਵੀ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ।

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਚੋਤੀ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਆਈ ਤਬਦੀਲੀ ਤੇ ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਰਖਾ ਰਾਹੀਂ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਟਿਕਣ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਨੇਰੀਆਂ ਤੇ ਝੱਖੜ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੂਤਨਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਬਦਸ਼ਕਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਿੱਟੀ-ਘੱਟੇ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਨੀ ਵੀ ਔਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਸ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਤੇ ਵਰਖਾ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਰ੍ਹ ਪੈਣ ਤਾਂ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟਾ ਸਭ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਨੇਰੀ ਵੀ ਰਸ ਭਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਹੀ ਸਿਖਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਾਧਨ ਹੈ ਉਸ ਮੰਜ਼ਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਜਿੱਥੇ ਜੋਤਿ ਨੇ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਿਕਣਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਆਈ ਹਨੇਰੀ ਫਿਰ ਉੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ :

ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਚੋਤੀ ॥

ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਨ ਕੀ ਆਈ ਆਂਧੀ ॥

ਸਭੈ ਉਡਾਨੀ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਟਾਟੀ

ਰਹੈ ਨ ਮਾਇਆ ਬਾਂਧੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦੁਚਿਤੇ ਕੀ ਦੁਇ ਬੁਨਿ ਗਿਰਾਨੀ

ਮੋਹ ਬਲੇਡਾ ਟੁਟਾ ॥

ਤਿਸਨਾ ਛਾਨਿ ਪਰੀ ਧਰ ਉਪਰਿ

ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਂਡਾ ਫੂਟਾ ॥ ੧ ॥

ਆਂਧੀ ਪਾਛੇ ਜੋ ਜਲੁ ਬਰਖੈ

ਤਿਹਿ ਤੇਰਾ ਜਨੁ ਭੀਨਾਂ ॥

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮਨਿ ਭਇਆ ਪ੍ਰਾਸਾ

ਉਦੈ ਭਾਨੁ ਜਬ ਚੀਨਾ ॥ ੨ ॥ ੪੩ ॥

(ਪੰਨਾ ੩੩੧)

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਦ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਦ ਅਰਥ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :

ਪਦ ਅਰਥ : ਆਂਧੀ—ਹਨੇਰੀ, ਝੱਖੜ, ਸਭੈ—ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ। ਟਾਟੀ—ਛੱਪਰ। ਰਹੈ ਨ—ਟਿਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਮਾਇਆ ਬਾਂਧੀ—ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਬੱਝੀ ਹੋਈ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖਲੋਤੀ ਹੋਈ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਦੁਇ—ਦਵੇਖ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਆਸਰਾ। ਬੁਨਿ—ਥੰਮੀ (Pillar) ਬਲੇਡਾ—ਵਲਾ, ਛਤੀਰ। ਛਾਨਿ—ਛੰਨ, ਕੁੱਲੀ। ਧਰ—ਧਰਤੀ। ਫੂਟਾ—ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ੧।

ਬਰਖੈ—ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਤਿਹਿ—ਉਸ ਮੀਂਹ ਵਿਚ। ਭੀਨਾ—ਭਿੰਨ ਗਿਆ। ਮਨਿ—ਮਨ ਵਿਚ। ਪ੍ਰਾਸਾ—ਚਾਨਣ। ਉਦੈ—ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ। ਚੀਨਾ—ਵੇਖ ਲਿਆ। ੨।

ਅਰਥ : ਹੇ ਸੱਜਣ! ਵੇਖ, ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਰਮ-ਵਹਿਮ, ਪਖੰਡ, ਕਰਮਕਾਂਡ, ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਧਰਮੀ ਕਰਮ ਦਾ ਛੱਪਰ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਉੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਸਰੇ 'ਤੇ ਖਲੋਤਾ ਇਹ ਛੱਪਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਟਿਕਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਰਹਾਉ।

ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਭਰਮਾਂ-ਵਹਿਮਾਂ, ਪਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਡੋਲਦੇ ਮਨ ਦੀ ਈਰਖਾ, ਦ੍ਰਿਖ ਰੂਪ ਥੰਮ੍ਹੀ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਟੇਕ ਛੱਡ ਕੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਤੱਕਣਾ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਬਣਾਉਣਾ—ਮਨ ਦੀ ਇਹ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹਾਲਤ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਸਰੇ ਦੀ ਥੰਮ੍ਹੀ 'ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਛਤੀਰ ਵੀ ਡਿੱਗ ਕੇ ਟੋਏ ਟੋਏ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਛੱਪਰ ਜੋ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਛਤੀਰ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਆਸਰਾ ਡਿੱਗਣ ਕਰਕੇ ਭੁੰਝੇ ਆ ਡਿਗਦਾ ਹੈ, ਕੁਚੱਜੀ ਮੱਤ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕੁਚੱਜੀ ਮੱਤ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਗਿਆਨ ਅਧਿਆਤਮਕਵਾਦ ਦਾ ਸਿਖਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਰਸਤਾ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਜ਼ਲ ਸਮਝ ਉਥੇ ਅਟਕ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁੜ

ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖੇਡ, ਖੇਡ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਨੇ ਮਿਲਾਪ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਗਿਆਨ ਹੀ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖੇਡ ਖਤਮ ਹੋਈ ਸਮਝੋ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਸਦੇ ਹਨ :

ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਸਦਕਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ 'ਨਾਮ', 'ਯਾਦ' ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇਰਾ ਭਗਤ ਫਿਰ ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਸਦਕਾ ਭਰਮ ਵਹਿਮ ਮੁੱਕ ਜਾਣ 'ਤੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਟਿਕਾਉ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਗਤ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹੀ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲਵੇ ਨਾ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੜਗ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਜਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾਣ।

ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਹਾਰੇ 'ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਣਾ ਇਕ ਉੱਤਮ ਗੁਣ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੁਭਾਗਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ। ਗਿਆਨ ਭਾਵ ਅਕਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਸੂਰਮੇ ਜਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਭਿੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਿਰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਧਰਮ' ਤੇ 'ਪਿਆਰ' ਤੋਂ ਵਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰ ਲੈਣਾ ਸੁਖਾਲਾ ਕੰਮ ਹੈ ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਭਿਓਣਾ ਔਖਾ ਤੇ ਕਠਿਨ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਅਕਲ ਦੇ ਆਸਰੇ 'ਤੇ ਲੈਕਚਰ ਜਾਂ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰਨੇ ਬਹੁਤ ਸੌਖੇ ਹਨ ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਪਿਆਰ 'ਚ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਖਿਆਨ ਇਕ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਹ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਸੁਖ ਤਿਆਗ ਕੇ ਭੁੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਬਿਠਾਉਣ ਲਈ ਦੇਸਾਂ-ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਪਿਆਰ ਹੀ ਸੀ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ

ਤੱਤੀ ਤਵੀ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਵਿਚ ਆਰੇ ਦੇ ਦੰਦਾਂ, ਦੇਗਾਂ ਦਾ ਉਬਾਲ, ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜੀ, ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਦੀਵਾਰ, ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲ, ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੰਗਸਰ ਜੈਤੋ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਤੇ ਦੂਰ ਕੀ ਜਾਣਾ 1984 ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਕਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀ ਗਏ।

ਅੱਜ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਧਰਮ ਦਾ ‘ਉ’ ‘ਅ’ ਵੀ ਨ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਰਤ ਕੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਆਸਤਿਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਾਸਤਿਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੌਮ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਭਿੱਝਾਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੋਕਟ ਗਿਆਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਰਮ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਾਡਾ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ, ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਤਰਲਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਸੀ ਮਤਭੇਦ ਭੁਲਾ ਕੇ ਕੌਮ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਬੈਠੀਏ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਾਰਗ ‘ਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜੁਗਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਈਏ। ਇਸ ਵਿਚ

ਹੀ ਕੌਮ ਦਾ ਭਲਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇਸ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸਣ ਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹੀ ਛੁਹ ਨਾਲ ਸੰਗਲਾਦੀਪ (ਸ਼ੀਲੰਕਾ) ਦੇ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨੂੰ ‘ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਰੰਗਤ ਲੱਗ ਗਈ। ਪੰਡਤ ਮਾਈਦਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਵਿਦਵਤਾ ਤੇ ਜਾਤੀ-ਭੇਦ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪਏ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਲੈ ਕੇ ਜਾਤੀ ਹੰਕਾਰ ਮੁੱਕ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਸੁੱਤਾ ਮਨ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਵਿਦਵਾਨ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਵਿਦਵਤਾ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ੇ ਜੀਵਨ ਮਾਰਗ ਨਾਲ ਮਾਈਦਾਸ ਜੀਉ ਪਿਆ, ਜਾਗ ਪਿਆ।

ਆਖਰ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸੋਹਣੇ ਦਿਲਖਿੱਚਵੇਂ ਅੰਦਾਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ‘ਲਗਨ’ ਦੀ, ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਖਿੱਚ ਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਰ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਹੇ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕਬਿੱਤ ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ :

ਜੈਸੇ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਪਰ ਪੁਰਖੈ ਨ ਦੇਖਿਓ ਚਾਹੈ
ਪੂਰਨ ਪਤਿਬ੍ਰਤਾ ਕੈ ਪਤਿ ਹੀ ਕੋ ਧਿਆਨੁ ਹੈ।
ਸਰ ਸਰਿਤਾ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਚਾਤ੍ਰਕੁ ਨ ਚਾਹੈ ਕਾਹੂ
ਆਸ ਘਨ ਬੁੰਦ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਣਗਾਨ ਹੈ।
ਦਿਨ-ਕਰ ਓਰ ਭੋਰ ਚਾਹਤ ਨਹੀਂ ਚਕੋਰ
ਮਨ-ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਹਿਮ-ਕਰ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰਾਨ ਹੈ।
ਤੈਸੇ ਗੁਰਸਿਖੁ ਆਨ ਦੇਵ ਸੇਵ ਰਹਿਤ
ਪੈ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ,
ਨ ਅਵੱਗਿਆ ਅਭਿਆਨੁ ਹੈ।

(੪੬੬)

ਪ੍ਰਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਲਿਵ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹੇ, ਬਾਬੀਹਾ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕੇਵਲ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਇਕ ਕਣੀ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ। ਚਕੋਰ ਕਦੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਲੋਚਦੀ ਸਗੋਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੀ ਉਸਦੀ ਜਾਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਹੀ ਲੋੜਦੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਸੂਰਜ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤਰੀ ਵਾਂਗ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰੇਮ ਡੋਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਰਾਖਾ!

—ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਲੰਧਰ
+1346-412-7014

Email: editorsikhphulwari@gmail.com

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਦੇ ਬੈਂਕ ਅਕਾਊਂਟ ਨੰਬਰ

ਸਰਕਲਾਂ/ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੈਂਡ-ਆਫਿਸ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਧੂ ਚਾਰਜਜ਼ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ 25000 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਬੈਂਕ ਦਾ ਨਾਮ	ਅਕਾਊਂਟ ਨੰਬਰ	IFSC Code	ਬਰਾਂਚ
1. Central Bank of India	1700 8177 91	CBIN0281437	Brown Road, Ludhiana.
2. HDFC Bank	134 11 0000 63856	HDFC0001341	Gill Road, Ludhiana.
3. ICICI Bank	00 170 103 0934	ICIC0003661	Field Ganj, Ludhiana.

ਪਾਠਕ ਜੀ! ਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੋ ਜੀ। ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵੇਚੋ ਜੀ।

ਸੁਹਾਵੀ ਕਉਣ ਸੁ ਵੇਲਾ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲਾ ॥

ਵਿਆਖਿਆ : ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਲੀ

ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧
੧ੳ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਅਤਿ ਉਚਾ ਤਾ ਕਾ ਦਰਬਾਰਾ ॥
ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥
ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਲਖ ਧਾਵੈ ॥
ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਤਾ ਕਾ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ੧ ॥
ਸੁਹਾਵੀ ਕਉਣੁ ਸੁ ਵੇਲਾ
ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਲਾਖ ਭਗਤ ਜਾ ਕਉ ਆਰਾਧਿ ॥
ਲਾਖ ਤਪੀਸਰ ਤਪੁ ਹੀ ਸਾਧਿ ॥
ਲਾਖ ਜੋਗੀਸਰ ਕਰਤੇ ਜੋਗਾ ॥
ਲਾਖ ਭੋਗੀਸਰ ਭੋਗਿ ਭੋਗਾ ॥ ੨ ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਜਾਣਹਿ ਬੋਰਾ ॥
ਹੈ ਕੋਈ ਸਾਜਣੁ ਪਰਦਾ ਤੋਰਾ ॥
ਕਰਉ ਜਤਨ ਜੇ ਹੋਇ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ॥
ਤਾ ਕਉ ਦੇਈ ਜੀਉ ਕੁਰਬਾਨਾ ॥ ੩ ॥
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਸੰਤਨ ਪਹਿ ਆਇਆ ॥
ਦੂਖ ਭ੍ਰਮੁ ਹਮਾਰਾ ਸਗਲ ਮਿਟਾਇਆ ॥
ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਆ ਪ੍ਰਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭੁੰਚਾ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਉਚਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

(੫੬੨)

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਡਹੰਸ ਰਾਗ ਦੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਂ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਅਤੇ ਉਹ ਘੜੀ ਕਿਤਨੀ ਸੋਹਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਪੰਥ 'ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ, ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੁ ਵਰਗੇ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ, ਸਥਾਨ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਸਫਲ ਤੇ ਸੋਹਣੀਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਰੇ ਖੋਟ, ਵਿਕਾਰ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੁ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾ ਨੂਰ ਹੀ ਸਭ ਪਾਸੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਚ ਅਪਾਰ, ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਹੱਥ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ

ਕੋਈ ਝੋਰਾ, ਡਰ, ਚਿੰਤਾ ਵਖਰੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਖੁਸ਼ੀ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਦੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲਾਂ ਵਰਗੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸੋਹਣੀ ਘੜੀ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ :

ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਈ ਉਸੁ ਵੇਲਾ ਸੁਹਾਵੀ
ਜਿਤੁ ਤੁਮਰੈ ਦੁਆਰੈ ਆਇਆ ॥
ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥

(ਸੂਹੀ ਮ: ੫, ੭੪੯)

ਅਜਿਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੁ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣਾ ਮਾਣ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਬਚਨ ਹਨ :

ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਤੂੰ, ਮੈਂ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੀ ॥
ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨੇ ਆਗੈ
ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

(ਸੂਹੀ-੭੪੯)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਆਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਦਾ-ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੁ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਘੜੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਰਲੇ ਪਾਰਲੇ ਬੰਨੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਗੁਣਾਂ ਦਾ

ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ :

ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥
ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥
ਆਪੇ ਵੇਕ ਕਰੇ ਸਭਿ ਸਾਚਾ
ਆਪੇ ਭੰਨਿ ਘੜਾਇਦਾ ॥

(ਮਾਰੂ, ਮ: ੩, ੧੦੬੧)

ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ
ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਲੁ ਨ ਕਰਮਾ ॥
ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਅਜੋਨੀ ਸੰਭਉ
ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਾਉ ਨ ਭਰਮਾ ॥ ੧ ॥
ਸਾਚੇ ਸਚਿਆਰ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ॥
ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੂਪ ਵਰਨੁ ਨਹੀ ਰੇਖਿਆ
ਸਾਚੇ ਸਬਦਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਰਹਾਉ ॥

(ਸੋਰਠਿ, ਮ: ੧, ੫੯੭)

ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ/ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਸ਼ੂ-ਸੁਭਾਅ ਬੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂ-ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਰਤਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਲਈ ਉਸ ਅਪਾਰ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਪੈਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ :

ਉਚ ਅਪਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ
ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ॥
ਗਾਵਤੇ ਉਧਰਹਿ ਸੁਣਤੇ ਉਧਰਹਿ
ਬਿਨਸਹਿ ਪਾਪ ਘਨੇਰੇ ॥
ਪਸ਼ੂ ਪਰੇਤ ਮੁਗਧ ਕਉ ਤਾਰੇ
ਪਾਹਨ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ
ਸਦਾ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰੈ ॥ ੪ ॥

(ਬਿਲਾਵਲ, ਮ: ੫-੮੦੨)

ਨਿਰਾਕਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਜੀਵ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਵੀ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਨੋ, ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਥਾਪੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :

ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ ਭਾਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਜਿਨਸੀ ਮਾਇਆ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ
ਜਿਉ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥
ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ
ਫਿਰਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥
ਸੋ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਾਹਾ ਪਤਿਸਾਹਿਬੁ
ਨਾਨਕ ਰਹਣੁ ਰਜਾਈ ॥

(ਆਸਾ, ਮ: ੧-੯)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਚੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਜੀਵ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪੂਜਾ, ਤਪ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਸਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਤੁਰਨਾ ਹੈ—

ਕੁਦਰਤਿ ਕਵਣ ਕਹਾ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਵਾਰਿਆ ਨ ਜਾਵਾ ਏਕ ਵਾਰ ॥
ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥
ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ੧੬ ॥

(ਜਪੁ, ਮ: ੧-੩)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮ-ਚਿੰਤਨ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੀ ਸਾਜੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ

ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ, ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ ॥

ਤਿਸ ਕੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥

(ਧਨਾਸਰੀ, ਮ: ੧, ੬੬੩)

ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੱਗ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਘਿਉ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ 'ਕਰਤਾ' ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ 'ਪੁਰਖ' ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਗਲ ਬਨਸਪਤਿ ਮਹਿ ਬੈਸੰਤਰੁ

ਸਗਲ ਦੂਧ ਮਹਿ ਘੀਆ ॥

ਉਚ ਨੀਚ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ

ਘਟਿ ਘਟਿ ਮਾਧਉ ਜੀਆ ॥ ੧ ॥

ਸੰਤਰੁ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਹਿਓ ॥

ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਰਬ ਮਹਿ

ਜਲ ਥਲਿ ਰਮਈਆ ਆਹਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫, ੬੧੭)

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਧਰ ਵੀ ਮੈਂ ਹੁਣ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਵੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਦੁਇ ਦੁਇ ਲੋਚਨ ਪੇਖਾ ॥

ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਉਰੁ ਨ ਦੇਖਾ ॥

ਨੈਨ ਰਹੇ ਰੰਗੁ ਲਾਈ ॥

ਅਬ ਬੇ ਗਲ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥

ਹਮਰਾ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥

ਜਬ ਰਾਮ ਨਾਮ ਚਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

(ਸੋਰਠਿ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ—੬੫੫)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਧਰ ਵੀ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ :

ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਾ, ਤਹ ਤਹ ਸੋਈ ॥

(ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਮ: ੧-੧੩੪੩)

ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੱਬ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਇਕ ਰੂਹਾਨੀ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਇਕ ਆਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾਮਈ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਸਭ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਕੇ ਸਿੱਧ (ਸਫਲ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥

ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ਜੀਉ ॥

(ਸਿਰੀਗਾਗੁ, ਮ: ੧, ੭੨)

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਗੁਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਫਤ-ਸਾਲਾਹ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉੱਚੇ ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਉੱਚਤਾ, ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ :

ਸਭ ਤੇ ਉਚ ਜਾ ਕਾ ਦਰਬਾਰੁ ॥

ਸਗਲ ਭਗਤ ਜਾ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥

ਸਰਬ ਬਿਆਪਿਤ ਪੂਰਨ ਧਨੀ ॥

ਜਾ ਕੀ ਸੋਭਾ ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਨੀ ॥ ੨ ॥

(ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ, ਮ: ੫, ੧੮੨)

ਪਦ ਅਰਥ : ਤਾ ਕਾ—ਉਸ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ। ਪਾਰਾਵਾਰਾ—ਉਰਲਾ-ਪਾਰਲਾ ਬੰਨਾ। ਕੋਟਿ—ਕਰੋੜਾਂ ਵਾਰੀ। ਲਖ—ਲੱਖ ਵਾਰੀ। ਧਾਵੈ—ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਿਲੁ—ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ। ੧।

ਸੁਹਾਵੀ—ਸੋਹਣੀ (ਘੜੀ)। ਜਿਤੁ—ਜਿਸ ਵੇਲੇ। ੧। ਰਹਾਉ।

ਕਉ—ਨੂੰ ਤਪੀਸਰ—(ਤਪੀ-ਈਸਰ) ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਤਪ ਸਾਧਣ ਵਾਲੇ। ਸਾਧਿਹ—ਸਾਧਦੇ ਹਨ। ਘਟਿ-ਘਟਿ—ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ

ਵਿਚ। ਵਸਹਿ—ਤੂੰ ਵੱਸਦਾ ਹੈਂ।
ਬੋਰਾ—ਬੋਝੇ ਬੰਦੇ। ਜਾਣਹਿ—ਜਾਣਦੇ
ਹਨ। ਕੋਈ—ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ। ਤੋਰਾ—
ਤੋੜਿਆ ਹੈ। ਕਰਉ—ਕਰਉਂ, ਮੈਂ
ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ੩।

ਮਹਲਿ—ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ। ਸੰਤਨ
ਪਹਿ—ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ, ਗੁਰੂ ਪਾਸ।
ਹਮਰਾ—ਸਾਹਿਬ ਸਗਲ—ਸਾਰਾ।
ਨਾਨਕ—ਹੇ ਨਾਨਕ! ੪।

ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ :

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਬਹੁਤ
ਹੀ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਪਾਰਲੇ ਉਰਲੇ
ਬੰਨੇ ਦਾ ਕੁਝ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ।
ਕਰੋੜਾਂ ਵਾਰੀ ਜਾਂ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਜੇ
ਕੋਈ ਯਤਨ ਕਰੇ (ਆਪਣੇ ਯਤਨਾਂ
ਨਾਲ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਤਾ
ਭਰ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
੧।

ਉਹ ਕੈਸਾ ਸੋਹਣਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਉਹ ਕੈਸੀ ਸੋਹਣੀ ਘੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧।

ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਭਗਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ
ਆਰਾਧਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਪ੍ਰਭੂ
ਮਿਲਾਪ ਲਈ), ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ
ਜੋਗੀ ਜੋਗ-ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ
ਹਨ, ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਭੋਗੀ
ਪਦਾਰਥ ਭੋਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੨।

ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ
ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਬੋਝੇ ਮਨੁੱਖ
(ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ) ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ
ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ
(ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ) ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਦੂਰ
ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ
(ਗੁਰਮੁਖ) ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਦਇਆਵਾਨ
ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਉਸ (ਗੁਰਮੁਖ) ਅੱਗੇ ਜਿੰਦ
ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ੩।

ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਪਾਸ
ਪਹੁੰਚਿਆ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ
ਤੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ
ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੱਦ ਲਿਆ
ਤੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ
ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਪੀਤਾ। ਹੇ
ਨਾਨਕ! ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ।
੪। ੧।

ਇਕ ਸ਼ਬਦ-ਇਕ ਵਿਚਾਰ

ਸੂਅਟਾ

ਅਰਥ : ਤੋਤਾ।

ਜਿਉ ਨਲਨੀ ਸੂਅਟਾ ਗਹਿਓ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ ਮਾਯਾ ਇਹੁ ਬਿਉਰਾਰੁ ॥

ਹੇ ਕਮਲੇ ਮਨ! ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਹ ਵਿਹਾਰ ਹੈ (ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ) ਜਿਵੇਂ ਚੋਗੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਨਲਕੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਤੋਤਾ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

—ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ੩੩੬

ਸੰਦੇਸ਼ : ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਤੋਤਾ ਵਾਂਸ ਦੀ ਬਣੀ ਇਕ ਨਲਕੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਨਲਕੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬਣੀ ਇਕ ਤਾਰ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬਰਤਨ ਜਾਂ ਤਲਾਬ ਉੱਪਰ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵੱਸ ਤੋਤਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੈਠਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਨਲਕੀ ਘੁੰਮ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ ਤੋਤਾ ਉਲਟ ਜਾਂਦਾ। ਹੁਣ, ਹੇਠਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁੱਬਣ ਦੇ ਡਰ ਵਜੋਂ, ਤੋਤਾ ਉਸ ਨਲਕੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਅਤੇ ਇੰਜ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਲਈ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਇਸ ਉਪਰਲੀ ਪਾਵਨ ਤੁਕ ਰਾਹੀਂ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਫੰਦੇ ਬਾਰੇ ਸੂਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਮਾਇਕੀ ਲਹਿਰਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵਿਚਲਤ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਫਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਇਸ ਫੰਦੇ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਹਨ। ਸੌਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਮਾਇਆ ਸੰਕੇਤਕ ਹੈ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਲਈ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਾਡੇ ਮੋਹ ਦੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਕਮਲਾ ਮਨ ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ, ਸਦੀਵੀ ਅਤੇ ਚਲਾਏਮਾਨ ਅਤੇ ਤੱਤ ਅਤੇ ਦਿੱਖ ਵਿਚਲੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ ਕਿ ਇਹ ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੰਬੰਧ ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਥੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗਵਾਹ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ, ਹੋਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਬੜਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਈਏ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਡਰ ਨਾਲ ਲੜੀਏ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ, ਇਸ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝੋ, ਇਸ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।

ਛੂਟਨੁ

ਅਰਥ : ਛੁਟਕਾਰਾ, ਮੁਕਤੀ।

ਨਾਵਨ ਕਉ ਤੀਰਥ ਘਨੇ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ ਪੂਜਨ ਕਉ ਬਹੁ ਦੇਵ ॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਛੂਟਨੁ ਨਹੀ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ ਛੂਟਨੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥

ਹੇ ਕਮਲੇ ਮਨ! ਸਰੀਰਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਤੀਰਥ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਬੀਰ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ (ਮਾਇਕੀ ਚਸਕਿਆਂ ਤੋਂ) ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ; ਛੁਟਕਾਰਾ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ।

—ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ੩੩੬

ਸੰਦੇਸ਼ : ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਦਾਰਥਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਸ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਮਨੁੱਖ ਕਰਮਕਾਂਡ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਇਸ ਯਤਨ 'ਚ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੁਕਤੀ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਮਾਲਕ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ, ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਗਿਆਨ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਫਜ਼ੂਲ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਕਰਨੇ, ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ-ਮਾਨਤਾ, ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

ਇਸ ਕਮਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਵਿਚ ਫਰਕ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਸਾਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗਾਈਡ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬੜਾ ਸਾਫ਼ ਹੈ। ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਪਰਾਇਣ ਨੇਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ, ਅਸੀਂ ਠੀਕ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਕਦਮ ਪੁੱਟ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਵਾਲ ? ਜਵਾਬ

ਸਵਾਲ : ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਕੀ ਸਥਾਨ ਹੈ ?

—ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ

ਜਵਾਬ : ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਠੀਕ ਸਮਝ ਤਾਂ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣ ਸਕੀਏ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮਨੂ-ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ 'ਮਾਨਵ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ' ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਭ ਪੱਖਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦਰਜ ਹਨ। ਮਨੂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ੂਦਰ, ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਬੁਨ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ 'ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ' ਹਨ ਅਤੇ 'ਇਹ ਬੇਵਕੂਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਗਿਆਨਵਾਨਾਂ ਤੇ ਰਿਖੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਕੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।' ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਤਾਂ ਸ਼ੂਦਰ, ਪਸ਼ੂ, ਨਾਰੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਤਾੜ ਅਥਵਾ ਘੂਰ ਕੇ, ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕਰਕੇ, ਰੱਖਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ :

ਢੋਰ ਗਵਾਰ ਸ਼ੂਦਰ ਪਸ਼ੂ ਨਾਰੀ।

ਯਿਹ ਸਭ ਤਾੜਨ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਔਰਤ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਮਾਜ਼ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ 'ਕੈਂਬਰਿਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ' ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਫਰੋਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ 1920-30 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਗੁਨਾਹਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਇਸਤਰੀ ਹੈ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਡੇਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਗਈ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਿਖਾ ਵਿਚ ਸੜ

ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦੇ ਨਾਂਅ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਅਕਬਰ ਤੋਂ ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿਰੁੱਧ ਫਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ 'ਦੇਵਦਾਸੀ' ਵਰਗੀ ਕਲੰਕਤ ਪ੍ਰਥਾ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨਤਾ ਵਾਲਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੈਰ-ਪੈਰ 'ਤੇ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਤਰੀ ਬਾਰੇ ਮੰਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ :

ਭੰਡਿ ਜੰਮੀਐ ਭੰਡਿ ਨਿੰਮੀਐ

ਭੰਡਿ ਮੰਗਣੁ ਵੀਆਹੁ ॥

ਭੰਡਹੁ ਹੋਵੈ ਦੋਸਤੀ ਭੰਡਹੁ ਚਲੈ ਰਾਹੁ ॥

ਭੰਡੁ ਮੁਆ ਭੰਡੁ ਭਾਲੀਐ ਭੰਡਿ ਹੋਵੈ ਬੰਧਾਨੁ ॥

ਸੋਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥

(ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ, 823)

(ਭੰਡ—ਇਸਤਰੀ)

ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਲੰਗਰ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਰਦਾ (ਘੁੰਡ ਕੱਢਣ) ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ, ਦਾਜ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਜੰਗਾਂ-ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ-ਕਾਜ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਵਾਲ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ : “ਸਾਹਾ ਗਣਹਿ ਨ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਸਾਹੇ ਉਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥” (੯੦੪)

—ਜਸਮੀਨ ਕੌਰ, ਯੂ.ਐਸ.ਏ.

ਜਵਾਬ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ (ਤੁਕਾਂ) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ :

‘ਹੇ ਪੰਡਤ! ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਆਦਿਕ ਸਮਿਆਂ ‘ਤੇ ਜਜਮਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ੁੱਭ ਲਗਨ ਮਹੂਰਤ ਗਿਣਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ

ਕਰਦਾ ਕਿ ਸ਼ੁੱਭ ਸਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਹ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪੰਡਤ/ਜੋਤਸ਼ੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ/ਮਾੜੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਅਰਥ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਵਾਲ : ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ? ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਸੰਗਰਾਂਦ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ?

—ਜਸਮੀਨ ਕੌਰ, ਯੂ.ਐਸ.ਏ.

ਜਵਾਬ : ਬਾਰਹਮਾਹਾ (ਤੁਖਾਰੀ ਤੇ ਮਾਝ) ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਮੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਸੁਖ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਸੰਗਰਾਂਦ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸੰਗਰਾਂਦ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ। ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮਾਝ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਪਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ :

ਮਾਹ ਦਿਵਸ ਮੂਰਤ ਭਲੇ

ਜਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ॥

ਨਾਨਕੁ ਮੰਗੈ ਦਰਸ ਦਾਨੁ

ਕਿਰਪਾ ਕਰਹੁ ਹਰੇ ॥ ੧੪ ॥ (੧੩੬)

ਸਵਾਲ : ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਅਯੋਜਨ ਸਮੇਂ ਜੋ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ ਲਿਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ?

—ਜੈਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਕਾਨਸਪੁਰਾ

ਜਵਾਬ : ਕਾਰਡਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕੋਈ ਪੰਕਤੀ (ਤੁਕ) ਨਹੀਂ ਛਪਵਾਉਣੀ/ਲਿਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਰਡ ਪੜ੍ਹਨ ਮਗਰੋਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੂੜਾ-ਦਾਨ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ

ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ : (1) ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਜਨਮ ਕੁੰਡਲੀਆਂ ਜਾਨਣ ਬਾਰੇ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ? ਹੁਕਮ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। (2) ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਮਤ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋਤਸ਼ੀ ਸਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕੁੰਡਲੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ?

—ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਯੂ.ਐਸ.ਏ.

ਜਵਾਬ : (1) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿਪਰਵਾਦੀ/ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਤੋਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਰੋਕਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਨਿਆਰਾ ਹੋਣਾ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ :

ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ ॥

ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਓ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ॥

ਜਬ ਇਹ ਗਰੈਂ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਗੀਤਿ ॥

ਮੈਂ ਨ ਕਰਉਂ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ॥

ਜਨਮ-ਕੁੰਡਲੀ ਬਣਵਾਉਣੀ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ 'ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਭਾਗ ਦੀ (ਸ) ਮਦ' ਵਿਚ ਕਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ 'ਸ਼ਗਨ', 'ਮਹੂਰਤ', ਗ੍ਰਹਿ, ਰਾਸ਼ (ਰਾਸ਼ੀ) ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਜਨਮ ਕੁੰਡਲੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਗਣਿ ਗਣਿ ਜੋਤਕੁ ਕਾਂਡੀ ਕੀਨੀ ॥

ਪੜੈ ਸੁਣਾਵੈ ਤਤੁ ਨ ਚੀਨੀ ॥

ਸਭਸੈ ਉਪਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਹੋਰੁ ਕਥਨੀ ਬਦਉ ਨ, ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ ॥

(੯੦੪)

ਅਰਥ : ਹੇ (ਪੰਡਿਤ) ਤੂੰ ਜੋਤਸ਼ ਦੇ ਲੇਖੇ ਗਿਣ ਗਿਣ ਕੇ ਜਨਮ-ਪੱਤਰੀ (ਕਾਂਡੀ-ਕੁੰਡਲੀ) ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਜੋਤਸ਼ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਤੂੰ ਆਪ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਵੇ। ਮੈਂ (ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਸ਼ੁੱਭ ਮਹੂਰਤ ਤੇ ਜਨਮ ਪੱਤਰੀ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕਿਸੇ) ਹੋਰ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ

ਵਿਅਰਥ ਹਨ।

(2) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ : ਆਪੇ ਬੀਜ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਹੁ ॥ (ਜਪੁ ਜੀ) ਅਤੇ 'ਕਰਮੀ ਕਰਮੀ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੁ ॥...ਕਚ ਪਕਾਈ ਓਥੈ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗਇਆ ਜਾਪੈ ਜਾਇ ॥' (ਜਪੁ ਜੀ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਰਨ (ਮੌਤ) ਬਾਰੇ ਇਹ ਬਚਨ ਜ਼ਰੂਰ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਮੌਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਨਿਸਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਅਵੱਸ਼ ਆਵੇਗੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ।

ਸਵਾਲ : ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦੱਸੋ ਜੀ—

(ੳ) ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ ॥ ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ ॥ (੪੬੬)

(ਅ) ਨਿਰਧਨ ਕਉ ਧਨੁ ਤੇਰੇ ਨਾਉ ॥ ਨਿਬਾਵੇ ਕਉ ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਥਾਉ ॥ ਨਿਮਾਨੇ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇਰੇ ਮਾਨੁ ॥ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕਉ ਦੇਵਹੁ ਦਾਨੁ ॥ (੨੬੬)

—ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਕੋਟਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ

ਜਵਾਬ : (ੳ) ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਦੀ ਸਤਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗੇ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਰਥ ਹਨ :

ਹਉਮੈ ਦਾ 'ਸੁਭਾਅ' ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਉਮੈ ਵਾਲੇ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਇਸ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵੀ ਇਹ ਹੀ ਹਨ (ਭਾਵ, ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਆਸਰੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਰੂਪ ਜੰਜੀਰ ਵੀ ਇਹੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ) ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੂਨਾਂ (ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ) ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

[ਜਾਤਿ—ਕੁਦਰਤੀ, ਸੁਭਾਅ, ਲੱਛਣ। ਹਉਮੈ ਕਰਮ—ਹਉਮੈ ਦੇ ਕੰਮ, ਉਹ ਕੰਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਹਉ' (ਮੈਂ-ਮੇਰੀ) ਬਣੀ ਰਹੇ।]

(ਅ) ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤੀਜੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਪਦੇ ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਅਰਥ ਇੰਜ ਹਨ :

ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਕੰਗਾਲ ਵਾਸਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਧਨ ਹੈ, ਨਿਆਸਰੇ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਨਿਮਾਣੇ ਵਾਸਤੇ ਤੇਰਾ (ਨਾਮ) ਹੀ ਆਦਰ-ਮਾਣ ਹੈ, ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ।

[ਘਟ—ਹਿਰਦਾ, ਸਰੀਰ, ਪ੍ਰਾਣੀ। ਥਾਉ—ਆਸਰਾ]

ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ : ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ (ਨਾਮ) ਹੀ ਜੀਵ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ, ਕਸ਼ਟਾਂ, ਥੋੜਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸਵਾਲ : ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ?

—ਪ੍ਰਭਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਜਵਾਬ : ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਦਾ ਭਾਵ ਉਹ ਕੰਮ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਆਰਥਕ, ਲਾਭ, ਸ਼ਲਾਘਾ ਜਾਂ ਇਨਾਮ ਆਦਿ ਦੀ ਆਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਨਸਲ, ਲਿੰਗ, ਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ ॥

ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥

(ਸਿਰੀਗਾਗੁ, ਮ: ੧, ੨੬)

ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਲੰਗਰ, ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ, ਜੋੜੇ ਸਾਫ ਕਰਨ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸਫਾਈ, ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਪੱਖਾ ਝੱਲਣਾ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਜ਼ਰੂਰਤਮੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ।

ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਵੀ 'ਖਾਲਸਾ ਏਡ' ਸੰਸਥਾ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਪੱਖੋਂ ਨਾਮ ਕਮਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਉਹ 'ਖਾਲਸਾ ਏਡ' ਵਲੋਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਵਾਲ : ਕੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਥਿਆਰ ਖੂਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਲਈ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਬਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

—ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ, ਵਾੜਾ ਭਾਈ

ਜਵਾਬ : ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ-ਕਾਲ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਖੂਨ ਲਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ।

ਪਾਠਕ ਲਿਖਦੇ ਹਨ...

ਆਓ! ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਮਾਣ-ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਵਾਈਏ

ਹਰ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜਨਮ-ਜ਼ਾਤ ਬੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਲੋਕ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਲੋੜਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ।

ਮਹਾਨ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਸ਼ੇਖ਼ ਫਰੀਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਪਾਵਨ-ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰਾਂ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ, ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਫ਼, ਸੁਲਤਾਨ ਬਾਹੂ, ਵਜੀਦ ਸਾਹਿਬ, ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ, ਹਾਸ਼ਮ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਇਸ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਅਪਨਾਇਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਬੋਲੀ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੇ ਅਮੂਰਤ ਤੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ 'ਚ ਕੋਈ ਕਠਨਾਈ ਕਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਗਈ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ 'ਬੋਲੀ ਅਵਰ ਤੁਮਾਰੀ' ਤੋਂ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬੇਗਾਨੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਿਆਂ ਬੰਦਾ ਨਾ ਘਰ ਦਾ ਰਹਿੰਦੈ, ਨਾ ਘਾਟ ਦਾ। ਏਸੇ ਲਈ ਅੱਜ ਹਰ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋਏ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ। ਪੂਰਬੀ ਬੰਗਾਲ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਬੰਗਲਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਤੱਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 1971 ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ 'ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨਾਲ

ਅਪਣਤ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਦੇ ਪੰਜ+ਆਬ ਭਾਵ ਪੰਜ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਫ਼ਸੋਸ! ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜੋਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਲਕੀਰਾਂ ਵਾਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਤਕਸੀਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ+ਆਬਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਹੈ ਪਰ ਲਿਪੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਨਿਖੇੜਾ ਪੈ ਚੁੱਕਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਲਿਪੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਲਿਪੀ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਇਹਦੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਸੋਹ ਦਾ ਤਕਲਾ ਗੱਡ ਬੈਠੇ।

ਖੈਰ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਮਾਂ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜੇਕਰ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਨਿਰੰਤਰ ਮੋਕਲਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਮੂਹਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਰਪੇਸ਼ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਇਹਦੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਸਪੁੱਤਰ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਪੂਤਰਾਂ ਵਾਲਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲੋਕ-ਮੂੰਹਾਂ ਤੋਂ ਮਨਫੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

ਬੜੇ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਲ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਸਵਾਂ ਸਥਾਨ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 15 ਕਰੋੜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ

ਦੂਸਰਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਤੀਸਰੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬਾਜ਼ੀ ਮਾਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੀ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਹਰਿਆਣਾ ਜੋ ਕੱਲ੍ਹ ਦਿਹਾੜੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਤਾਮਿਲ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤਾਮਿਲ ਨਾਲ ਹਰਿਆਣਵੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਦੂਰ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਗੂ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ ਪਰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਫੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਣਦੇ ਕਲਰਕਾਂ/ਟਾਈਪਿਸਟਾਂ ਦੀਆਂ 1500 ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਲੱਖ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਤੱਕ ਪਰਨਾਲਾ ਉੱਥੇ ਦਾ ਉੱਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ।

ਆਓ! ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਿਆਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਵੀ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੰਡਲਾ ਮਾਰੀਏ ਤੇ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਮਾਣ-ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜੂਝ ਰਹੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਲੋਕ-ਲਹਿਰ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ।

—ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ,
ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾ: ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)।
ਮੋਬਾ: 98157-58466

TEACHERS REQUIRED

Punjabi, English, S.ST., Computer Teachers required for Sikh Missionary Public High School, Salem Tabri, Ludhiana.

Contact : 9781500373

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕਿੱਧਰ ਨੂੰ?

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ 'ਚੰਦਨ', ਲੁਧਿਆਣਾ, 99141-13213

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਨੀਂਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਥਮ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

—ਮਾਰਿਆ ਸਿਕਾ ਜਗਤਿ ਵਿਚ

ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਆ ॥

(ਵਾਰ ੧/੮੫)

—ਸਬਦਿ ਜਿਤੀ ਸਿਧ ਮੰਡਲੀ

ਕੀਤੋਸੁ ਆਪਣਾ ਪੰਥ ਨਿਰਾਲਾ।

(ਵਾਰ ੧/੩੧)

ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ 'ਗੁਰਮਤ ਮਾਰਤੰਡ' ਭਾਗ-2 ਦੇ ਪੰਨਾ 648 'ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਲਿਖਦੇ ਹਨ— 'ਇਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮਾਂਤਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਰਹਿਣੀ ਨਿਰਮਲ ਹੈ।'

ਆਪ ਇਸੇ ਹੀ ਪੰਨੇ ਦੇ ਫੁੱਟ ਨੋਟ (4) ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ : 'ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ, ਵਸਤਰ, ਅੰਤਹਕਰਣ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।'

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਨਵੀਂ/ਮੌਲਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਭਰਮਾਂ-ਵਹਿਮਾਂ, ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ, ਭੇਖਾਂ, ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਥ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਝ ਸੁੱਟਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ 'ਨਿਰਾਲਾ ਜਾਂ ਨਿਆਰਾ' ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ, ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕਿਹਾ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੌਂ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਮਲੀ (ਵਿਹਾਰਕ) ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਅ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਭ ਖੇਤਰਾਂ—ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤੇ। ਵਿਵਹਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਜ਼ਾਲਮ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਤੇ ਲੋੜ

ਪੈਣ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਕੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ (ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸੱਚੀਆਂ-ਸੁੱਚੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ, ਕਮਜ਼ੋਰ/ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨਾਲ ਸਤਾਏ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨਾ) ਨੂੰ ਸਦੀਵਕਾਲ ਲਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸੇਧ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਨੇ ਸਨ/ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੀਕ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਨਿਭਾਇਆ। 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸੰਕਟ-ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਜੰਗਲਾਂ, ਬੇਲਿਆਂ, ਰੇਗਿਸਤਾਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹੇ। ਉਦੋਂ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧ ਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸਨਾਤਨੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਨਾਤਨੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਉਹ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਨਾਤਨੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰੇ। ਨਾਮਧਾਰੀ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੀਮ-ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਸਨਾਤਨੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੀਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਧੜੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਾਬਾ ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਸਨਾਤਨੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅੱਧੇ-ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਸਗੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਰਮਕਾਂਡ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਏ। ਅੱਜ ਤੀਕ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ

ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛੁਡਵਾ ਸਕੇ। ਅੱਜ ਕੋਈ ਐਸੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਜੋ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਮੱਕੜ-ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਸਕੇ।

ਰਾਜਸੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਮਗਰਲੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਕੌਮ ਰਸਾਤਲ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਪੰਥਕ ਪਾਰਟੀ ਕਦੇ ਸਿੱਖ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ 'ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਰਟੀ' ਬਣ ਕੇ ਵੋਟ-ਬੈਂਕ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਦੇ ਆਹਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਯਾਰੀ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਉਸੇ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਅਤੇ ਇਕੋ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਥਿਤ ਮੁੱਖ-ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਂਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੁਕਸਾਨੇ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਗੋਦੜੀ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਗੂ ਮੱਠ। ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਵਾਇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਪੋਸਟਾਂ ਪਾਉਣ ਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਲੀਡਰ ਵਲੋਂ ਡੰਗ-ਟਪਾਊ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਬਿਆਨ ਦਾਗਣ ਦੇ, ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 60 ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਝੱਟ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਢ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਕ-ਦੋ ਬਿਆਨ ਦੇਣ ਮਗਰੋਂ ਲੀਡਰ ਮੋਨ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਕਈ ਵਿੱਲੜ ਪਰ ਚਲਾਕ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ; ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਰਜਿਆ ਖਾਲਸਾ ਕਦੇ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਕਿਉਂਕਿ

18ਵੀਂ-19ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰ ਸਿੱਖ ਖਤਮ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਦੋਂ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀ ਨੂੰ ਜਲਦਿਆਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।...ਜੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਬੋਤਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ (ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ) ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਣ ਲਈ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਕੋਲ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ ਮੋਰਚਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੱਡਿਆਂ ਤੇ ਖੋਤਿਆਂ 'ਤੇ ਲੱਦੇ ਮਾਲ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਉਗਰਾਹੁਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਖ਼ੁਦ ਹੀ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਸਿੱਖਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਕ-ਇਕ ਸੋਟਾ (ਡੰਡਾ) ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਹੀ ਸੀ, ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ 200 ਹਥਿਆਰਬੱਧ ਫ਼ੌਜੀ ਭੇਜੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਸਿੰਘ ਭਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ ਹੋਏ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਗਏ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਮੱਸਾ ਰੰਘੜ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੰਜਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਪਲੰਘ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹੁੱਕਾ ਪੀਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ, ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਮੱਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਲਾਹ ਲਿਆ। ਸਿਰ ਨੂੰ ਬਰਛੇ 'ਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਮੱਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰੱਖਿਆ।

ਜਦ ਐਮਨਾਬਾਦ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜਦਾਰ ਜਸਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਭੈੜੇ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਸਰਦਾਰ ਨਿਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਸਪਤ ਦੇ ਹਾਥੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਵਿਚ ਭਗਦੜ ਮੱਚ ਗਈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਫ਼ਤਹਿ ਹੋਈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ 500 ਰੁਪਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗੁਸਾਈਂ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਬੱਦੋਕੇ ਨੂੰ ਜਸਪਤ ਦਾ ਸਿਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਸਪਤ ਦਾ ਭਰਾ ਲਖਪਤ ਰਾਏ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਯਾਹੀਆ ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਮੰਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ

ਨੇ ਭਰਾ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪੱਗ ਲਾਹ ਕੇ ਯਾਹੀਆ ਖ਼ਾਨ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਸਮ ਖਾਧੀ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪੱਗ ਸਿਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਮੋ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ। ਮਾਰਚ 1746 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਭ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਲਖਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਯਾਹੀਆ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਉਕਸਾ ਕੇ, ਕਾਹਨੂਵਾਨ ਦੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਵਿਚ 7,000 ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ 3,000 ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਰਵਰੀ 1762 ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਤੋਂ 10 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਿੰਡ 'ਕੁੱਪ' ਵਿਖੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਹੋਈ। ਦੋਵੇਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਲੜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਰਨਾਲੇ ਵੱਲ ਵਧੀਆਂ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਅਬਦਾਲੀ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵੀਹ ਤੋਂ ਪੰਝੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ (ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ, ਬੀਬੀਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ) ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ।

ਸੰਨ 1984 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਿਲਟਰੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਟੈਂਕਾਂ, ਬਖਤਰਬੰਦ ਗੱਡੀਆਂ, ਹੈਲੀਕੋਪਟਰਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ ਹੋਏ ਸੈਂਕੜੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ, ਪਰ ਈਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਿਲਟਰੀ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਅਜਿਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਵੀ ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਜਿਹੜੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ, ਇਹ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ।

ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 85-90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤਾਂ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨ ਰੋਜ਼ ਮਾਰੂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ

ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਬੱਚੀਆਂ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ; ਕਤਲ, ਡਾਕੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਮਾਮੂਲੀ ਤਕਰਾਰ ਸਮੇਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਹੀ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ/ਨੌਜਵਾਨ ਧਰਮ ਤਿਆਗ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਸਾਬਤ-ਸੂਰਤ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਕਈ ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਨਮਤ ਦੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਕਈ ਤਾਂ ਮਾਡਰਨ-ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ, ਗੁਰਬਾਣੀ, ਸਿੱਖ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਉਹ ਅੱਜ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝੇ ਪਏ ਹਨ; ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ, ਅਖੌਤੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਸੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਤਭੇਦ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜਾਂ ਆਗੂ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ ਰਾਹੀਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਨਹੀਂ ਉਛਾਲਦੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ, ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ? ਅੱਜ ਜਦ ਕੌਮ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਥਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਤੇ ਕੱਚ-ਘਰੜ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਬੇਹੱਦ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਹਨ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ਣ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਿਜੀ ਮੁਢਾਦਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕੌਮੀ ਮੁਢਾਦਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ ਅਤੇ ਤਕਰਾਰ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਆਪਸੀ ਸੰਵਾਦ ਨੂੰ ਅਪਣਾਈਏ ਅਤੇ ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਏਕਤਾ ਹੀ ਅਜੋਕੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਿੰਦੀ ਕਲਾ ਵੱਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਮਨ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ

ਬੀਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ*

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪਰਿਪੇਖ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਸਮਝਣ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਕਾਫੀ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਮਨ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ, "ਮਨ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।" ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, "ਮਨ ਆਤਮਾ ਦਾ ਦੈਵੀ ਨੇਤਰ ਹੈ।" ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਗੱਲਾਂ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ ਸੋਚਦੇ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਰਮ ਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹਨ ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ, ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਤੱਤ ਹੈ। "ਮਨ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਮਨ ਹੈ।" (ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ, ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣਾ ਜੱਗ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਆਖਿਆ ਹੈ। "ਮਨ ਜੀਤੇ ਜਗੁ ਜੀਤੁ ॥" (ਜਪੁ ਜੀ) ਮਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀ ਹੈ। "ਇਹ ਮਨੁ ਪੰਚ ਤਤੁ ਤੇ ਜਨਮਾ ॥" (੪੧੫) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰੂਪੀ ਨਾਮ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਿਸ਼ਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। "ਸੁਖਮਨੀ ਸੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਿਸ਼ਮ ॥" (੨੬੨)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਕਈ ਸਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨ ਲੋਭੀ, ਲਾਲਚੀ, ਹੰਕਾਰੀ, ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ, ਚੰਚਲ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੈ। ਦਿਨ-ਰਾਤ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ

ਅਤੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹਿੱਤ, ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਦੁਆਰ-ਦੁਆਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮਨ ਬਉਰਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਗਰ ਭੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਮਨ ਰੇ ਕਹਾ ਭਇਓ ਤੈ ਬਉਰਾ ॥
ਅਹਿਨਿਸਿ ਅਉਧ ਘਟੈ ਨਹੀ ਜਾਨੈ
ਭਇਓ ਲੋਭ ਸਿੰਗਿ ਹਉਰਾ ॥ (੨੨੦)
ਦੁਆਰਹਿ ਦੁਆਰਿ ਸੁਆਨ ਜਿਉ ਡੋਲਤ
ਨਹ ਸੁਧ ਰਾਮ ਭਜਨ ਕੀ ॥ ੧ ॥...
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਿਉ ਨਹੀ ਗਾਵਤ
ਕੁਮਤਿ ਬਿਨਾਸੈ ਤਨ ਕੀ ॥ (੪੧੧)
ਮਾਇਆ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਭਰਮਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਮਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਭੁਲਿਓ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਉਰਝਾਇਓ ॥
ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਓ ਲਾਲਚ ਲਗਿ
ਤਿਹ ਤਿਹ ਆਪੁ ਬੰਧਾਇਓ ॥ (੭੦੨)
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿਤਰੀ ਹੋਈ ਮੂਰਤ ਕੰਧ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ :

ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੈ ਰਮਿ ਰਹਿਓ
ਨਿਕਸਤ ਨਾਹਿਨ ਮੀਤ ॥
ਨਾਨਕ ਮੂਰਤਿ ਚਿਤ੍ਰ ਜਿਉ
ਛਾਡਿਤ ਨਾਹਿਨ ਭੀਤਿ ॥ (੧੪੨੮)
ਹੰਕਾਰੀ ਮਨ : ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਧਨ, ਇਸਤਰੀ, ਇਲਮ, ਜ਼ਮੀਨ, ਜਾਇਦਾਦ ਆਦਿ ਸਭ ਮੇਰੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਮਨ ਹਉਮੈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹਉਮੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਹੰਕਾਰੀ ਮਨ ਦਾ ਵਰਨਣ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਛੱਡਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :

ਸਾਧੋ ਮਨ ਕਾ ਮਾਨੁ ਤਿਆਗਉ ॥

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਸੰਗਤਿ ਦੁਰਜਨ ਕੀ
ਤਾ ਤੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਾਗਉ ॥ (੨੧੯)
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਮਨ ਲੋਭੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਮਨ ਚੰਚਲ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਵਸਤੂ ਵਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਦੂਜੀ ਵੱਲ ਦੌੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ :

ਚੰਚਲ ਮਨੁ ਦਹ ਦਿਸਿ ਕਉ ਧਾਵਤ
ਅਚਲ ਜਾਹਿ ਠਹਰਾਨੇ ॥ (੬੮੫)
ਪਾਪੀ ਮਨ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਕਾਮ ਲਈ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਭਟਕਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਲਈ ਮਨ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮਨ ਚੰਚਲਤਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਉੰਨਾ ਚਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਗਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਇੰਝ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਪਾਪੀ ਹੀਐ ਮੈ ਕਾਮੁ ਬਸਾਇ ॥
ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਯਾ ਤੇ ਗਹਿਰਿ ਨ ਜਾਇ ॥ (੧੧੮੬)

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਮਨ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਭੋਗਣ ਵੱਲ ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :
ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਮਨੁ ਗਹਿਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥
ਚੰਚਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਿੰਗਿ ਬਸਤੁ ਹੈ
ਯਾ ਤੇ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਾਈ ॥ (੨੧੯)
ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਬੜਾ ਹੱਠੀ, ਢੀਠ ਤੇ ਅੜੀਅਲ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਸਰ ਇਸ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਨ ਦੇ ਹੱਠ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਨਾਲ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮਨ ਵੀ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ :

—ਸੁਆਨ ਪੂਛ ਜਿਉ ਹੋਇ ਨ ਸੂਧੋ
ਕਹਿਓ ਨ ਕਾਨ ਧਰੈ ॥ (੫੩੬)

ਅੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਜਾਂ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਸੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ :

ਏਕੁ ਭਗਤਿ ਭਗਵਾਨ
ਜਿਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੈ ਨਾਹਿ ਮਨਿ ॥
ਜੈਸੇ ਸੂਕਰ ਸੁਆਨ
ਨਾਨਕ ਮਾਨੋ ਤਾਹਿ ਤਨੁ ॥ (੧੪੨੮)

* 86, ਟੈਗੋਰ ਨਗਰ, ਪਿੱਛੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ, ਜਲੰਧਰ। ਮੋਬਾ: 98881-86086

ਮਨ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ :

—ਮਨ ਮੂਰਖ ਅਜਹੂ ਨਹ ਸਮਝਤ
ਸਿਖ ਦੇ ਹਾਰਿਓ ਨੀਤ ॥ (੫੩੬)

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਲੋਭੀ, ਹੰਕਾਰੀ, ਚੰਚਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਸਿਆ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਾਉਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਮਨਾ! ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਿਨਸ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਬੱਦਲ ਦੀ ਛਾਂ ਹੈ। ਝੂਠੇ ਲਾਲਚ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜੱਸ ਗਾ, ਜੋ ਤੇਰਾ ਇੱਥੇ ਤੇ ਉਥੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿਮਰ। ਐ ਪਿਆਰੇ ਮਨਾ! ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣ, ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਜਪ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕੇਂਗਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਰੇ ਮਨ ਰਾਮ ਸਿਉ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
ਸੁਵਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨੁ ਸੁਨਉ
ਅਰੁ ਗਾਉ ਰਸਨਾ ਗੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਰਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਿਮਰੁ ਮਾਧੋ
ਹੋਰਿ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ॥ (੬੩੧)

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਸਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਦੀਵੀ ਆਸਰਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਆਸਰੇ ਝੂਠੇ ਹਨ। ਸਦੀਵੀ ਆਸਰਾ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਮਤ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ

ਹੈ :

ਰੇ ਮਨ ਓਟ ਲੇਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥
ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਸੈ
ਪਾਵਹਿ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਬਡਭਾਗੀ ਤਿਹ ਜਨ ਕਉ ਜਾਨਹੁ
ਜੋ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ ਖੋਇ ਕੈ
ਫੁਨਿ ਬੇਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਵੈ ॥ (੮੦੧)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਧੰਧਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਮਨਾ! ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੱਛੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੀ ਵੀ ਮੌਤ ਹੈ। ਜਵਾਨੀ ਤੇ ਬੁਢਾਪਾ ਵਾਰੇ ਵਾਰੀ ਬੀਤਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮਨਾ! ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ, ਲੋਭ-ਮੋਹ, ਉਸਤਤ-ਨਿੰਦਿਆ ਤੇ ਮਾਨ ਅਭਿਮਾਨ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦਰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

—ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਇਓ ਨਹੀ
ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥ ਕੀਨੁ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜੁ ਮਨਾ
ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਜਲ ਕਉ ਮੀਨੁ ॥ (੧੪੨੬)
—ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾਹਿ ਜਿਹਿ
ਕੰਚਨ ਲੋਹ ਸਮਾਨਿ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ
ਮੁਕਤਿ ਤਾਹਿ ਤੈ ਜਾਨਿ ॥ (੧੪੨੭)
—ਹਰਖੁ ਸੋਗੁ ਜਾ ਕੈ ਨਹੀ
ਬੈਰੀ ਮੀਤ ਸਮਾਨਿ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ
ਮੁਕਤਿ ਤਾਹਿ ਤੈ ਜਾਨਿ ॥ (ਉਹੀ)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਉਂਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਸੁਖ ਦੇ ਹਨ। ਬਿਪਤਾ ਪੈਣ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਐ ਮਨਾ! ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰ ਜੋ ਤੇਰਾ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਨਿਰਭੈ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ। ਨਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆਂ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

—ਸੁਖ ਮੈ ਬਹੁ ਸੰਗੀ ਭਏ
ਦੁਖ ਮੈ ਸੰਗਿ ਨ ਕੋਇ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜੁ ਮਨਾ
ਅੰਤਿ ਸਹਾਈ ਹੋਇ ॥ (੧੪੨੮)
—ਜਨਮ ਜਨਮ ਭਰਮਤ ਫਿਰਿਓ
ਮਿਟਿਓ ਨ ਜਮ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜੁ ਮਨਾ
ਨਿਰਭੈ ਪਾਵਹਿ ਬਾਸੁ ॥ (੧੪੨੯)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੂਪਾਂ ਬਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵੱਲ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਤੇ ਸੁਚੇਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੋੜਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ-ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭੁੱਲ ਦੀ ਸੋਧ

ਮਾਰਚ-2020 ਦੀ ਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ 13, ਕਾਲਮ ਦੂਜਾ ਦੀ 20ਵੀਂ ਲਾਈਨ ਵਿਚ 'ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ : "ਹੋਲਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸਨ।"

ਹੋਈ ਭੁੱਲ ਲਈ ਖ਼ਿਮਾਂ ਦੇ ਜਾਚਕ ਹਾਂ।

—ਸੰਪਾਦਕ

ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ

ਲੁਧਿਆਣਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸ: ਮੰਗਤ ਸਿੰਘ 'ਰਾਹੀ' ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਸਰਦਾਰਨੀ ਜਨਕ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਸਮੇਂ 5000/- (ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ) ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਸਹਾਇਤਾ ਭੇਜੇ ਹਨ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ 10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਸੀ.ਐਮ.ਸੀ. ਹਸਪਤਾਲ ਨੂੰ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਆਪ 105 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ ਫ਼ਿਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਣਾ

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ*

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਬਵਿੰਜਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਵਲ ਸੈਨਾਪਤਿ ਕਵੀ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਥਵਾ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣਾ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ 'ਚੰਦਰ ਸੈਨ' ਸੀ। ਚੰਦਰ ਸੈਨ ਦਾ ਵਿੱਦਿਆ-ਗੁਰੂ ਦੇਵੀ ਦਾਸ ਚੰਦਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਵਿ-ਕਲਾ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਸਦਕਾ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੰਮਤ 1768 ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸੰਨ 1711 ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕਵੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਮਤ 1768 ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ, ਇਸ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਿੱਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੋ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਉਹੋ ਕੁਝ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਚੁੰਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਭਰੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਭਰਦੀ ਅਤੇ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਵੇਂ ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸੂਝ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਰਬ-ਪੱਖੀ ਗਿਆਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਰਵੈਰ ਮਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਰਬੀਰਤਾ, ਸੈਨਿਕ ਨਿਪੁੰਨਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਦੀਨਾਂ-ਦੁਖੀਆਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਣਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ, ਖਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਉਪਮਾ ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਥਾਂ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ 20 ਅਧਿਆਇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ 935 ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਬੀੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੀ 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ:

ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਿਆਉ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਰਨਨੰ

ਖਾਲਸਾ ਬਾਚ

ਦੋਹਰਾ : ਏਕ ਸਮੈ ਹਿਤ ਸੋ ਹਿਤੂ

ਉਚਰੀ ਹਿਤ ਚਿਤ ਲਾਇ।

ਪ੍ਰਭ ਰਚਨਾ ਐਸੇ ਰਚੀ

ਸੋ ਕਛੁ ਕਹੋ ਸੁਨਾਇ॥ ੧॥

ਕਵੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸਾਖੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਜਗਾਈ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦੀ ਜੋਤ, ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਣਾ ਕਰੋ, ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਭਗਤਾਂ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ :

ਸਵੈਯਾ : ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਤੇ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਭਯੋ ਤਾਰਣ ਤਰਣੰ।

ਤ੍ਰਈ ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਜੈਕਾਰ ਭਯੋ

ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਗੁਰੂ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਣੰ।

ਦੁਸ਼ਟ ਬਿਡਾਰਣ ਸੰਤ ਉਬਾਰਣ

ਸਭ ਜਗ ਤਾਰਣ ਭਵ ਹਰਣੰ।

ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਦੇਵ ਕਰੈ ਸਭ ਹੀ

ਤਿਹ ਆਨ ਪਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣੰ॥ ੧੭॥

ਚੌਪਈ : ਤਿਹ ਬਖਸੀਸ ਕਰੀ ਕਰਤਾਰੰ।

ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਕ ਇਮ ਕਹੋ ਬਿਚਾਰੰ।

ਤੁਮ ਮੇਰਾ ਇਕ ਪੰਥ ਚਲਾਵੋ।

ਸੁਮੱਤ ਦੇਹ ਲੋਗਨ ਸਮਝਾਵੋ॥ ੧੮॥

ਫਿਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਜਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਅਜਿਹੇ ਧਰਮ-ਮੂਰਤ ਸੂਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਜੋ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਅਥਵਾ ਮੁਗਲ ਜੋ ਦੇਸ਼-ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲੋਂ ਜਬਰਨ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜਬਰ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਡੰਕਾ ਸਭ ਪਾਸੇ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ :

ਭਿਰੇ ਸਿੰਘ ਸੂਰੇ। ਕੀਏ ਕਾਜ ਪੂਰੇ।

ਅਚਲ ਨੀਵ ਡਾਰੀ।

ਟਰੈਰੀ ਨਾ ਟਾਰੀ॥ ੩੩॥

ਯਹੈ ਬਾਤ ਜਾਨੋ।

ਰਿਦੈ ਸਾਚ ਆਨੋ। ਕੀਓ ਪੰਥ ਐਸਾ।

ਕਹਿਯੋ ਆਪ ਤੈਸਾ॥ ੩੪॥

ਛਪੈ ਨ ਛਪਾਇਆ।

ਘਟੈ ਨਾ ਘਟਾਇਆ।

ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਸਵਾਇਆ।

ਸੁ ਡੰਕਾ ਬਜਾਇਆ॥ ੩੫॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਅਤੇ ਵੇਸ਼-ਭੂਸ਼ਾ ਅਜਿਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਜਾਨ 'ਤੇ ਖੇਲਣ ਵੇਲੇ ਛੁਪਾਇਆਂ ਵੀ ਛੁਪ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕਰਕੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ।

ਇਵੇਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦਰਸਾ ਕੇ ਪੰਜਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਮਤ 1756 ਬਿਕ੍ਰਮੀ (ਸੰਨ 1699) ਨੂੰ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਾਜੇ

* Guru Arjun Nagar, Sophia Girls School Rd. Railway Colony, Saharanpur-247001 (U.P.)
Ph. : 0132-2727843

ਗਏ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਬਾਰੇ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਦੋਹਰਾ : ਚੇਤ ਮਾਸ ਬੀਤਿਉ ਸਕਲ
ਮੇਲਾ ਭਯੋ ਅਪਾਰ।
ਬੈਸਾਖੀ ਕੇ ਦਰਸ ਪੈ
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਯੋ ਬਿਚਾਰ॥ ੨॥ ੧੧੮॥...
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਰੀ ਖੁਸ਼ੀ
ਸੰਗਤਿ ਕਰੀ ਨਿਹਾਲ।
ਕੀਉ ਪ੍ਰਗਟ ਤਬ ਖਾਲਸਾ
ਚੁਕਿਓ ਸਕਲ ਜੰਜਾਲ॥ ੪॥ ੧੨੦॥
ਸਬ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੀ
ਸੁਭ ਸਤਿਲੁੱਛ ਕੇ ਤੀਰ।
ਕੇਤਕ ਸੁਨ ਭਏ ਖਾਲਸਾ
ਕੇਤਕ ਭਏ ਅਧੀਰ॥ ੫॥ ੧੨੧॥
ਤਜ ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਜਪ
ਯਹਿ ਬਿਬੇਕ ਤਹਾ ਕੀਨ।
ਸਤਿਗੁਰ ਸੋ ਸੇਵਕ ਮਿਲੇ
ਨੀਰ ਮਧਿ ਜੋ ਮੀਨ॥ ੬॥ ੧੨੨॥

ਇੱਥੇ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਸੰਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮਸੰਦਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ 122ਵੇਂ ਛੰਦ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗਿਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥ ਹੀ 'ਖਾਲਸ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ— ਪਵਿੱਤਰ, ਨਿਰਮਲ, ਸਿੱਧਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਿੱਧਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗਿਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਖਾਲਸਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮਸੰਦ ਇਸ ਲਈ ਥਾਪੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਾਰ-ਭੇਟਾ ਜੋ ਆਪ ਨਾ ਆ ਸਕਦੇ ਹੋਣ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਆਂ ਕਰਨ। ਪਰ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕਈ ਮਸੰਦ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਗਏ ਅਤੇ

ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਕਾਰ-ਭੇਟਾ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਮਾਨਦਾਰ ਨਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅਮਾਨਤ ਵਿਚ ਖਿਆਨਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਇਤਨੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦੀ (ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੀ) ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪਾਹੁਲ ਨੂੰ ਪਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਖਾਲਸਾ ਸਜ ਗਏ ਸਿੰਘਾਂ (ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ) ਵਿਚ ਤੇਜ ਪ੍ਰਜਵਲਤ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸੂਰਮੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ:

ਦੋਹਰਾ : ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹਿਲ ਦਈ
ਕਰਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭ ਸੋਇ।
ਕੀਓ ਦਸੋ ਦਿਸ ਖਾਲਸਾ
ਤਾਂ ਬਿਨ ਅਵਰ ਨ ਕੋਇ॥ ੩੩॥ ੧੪੯॥
ਅੜਿੱਲ :
ਦੇ ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਾਹੁਲ ਤੇਜ ਬਢਾਇਆ।
ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਕਰਿ ਸਿੰਘ ਹੁਕਮ ਵਰਤਾਇਆ।
ਜਿਹ ਮਸਤਕਿ ਸੰਜੋਗ ਤਿਨੀ ਕਮਾਇਆ।
ਇਕ ਭੂਲੇ ਭਰਮ ਗਵਾਰ
ਮਰਮ ਨ ਪਾਇਆ।
ਜੀ ਉਨ ਕੇ ਕਛੂ ਨ ਹਾਥ
ਧੁਰੇ ਫੁਰਮਾਇਆ॥ ੩੪॥ ੧੫੦॥

ਖੰਡੇ ਦਾ ਪਾਹੁਲ (ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ) ਚੁੰਕਿ ਨਵੇਂ ਸਜੇ ਖਾਲਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਦਿਆਂ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸਦਾ ਲਈ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲਗਿਰੀ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਸੰਗਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਹੀਣ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੁਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੈਨਾਪਤਿ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

ਦੋਹਰਾ : ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਕਾਰਨੇ
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਓ ਬਿਚਾਰ।
ਕਰ ਮਸੰਦ ਤਵ ਦੂਰ ਸਬ

ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਸੰਸਾਰ॥ ੧੫॥ ੧੩੧॥

ਅੜਿੱਲ : ਕਰਨਹਾਰ ਕਰਤਾਰ

ਹੁਕਮੁ ਕਰਤੇ ਕੀਆ।

ਕਰ ਮਸੰਦ ਸਭਿ ਦੂਰਿ

ਖਾਲਸਾ ਕਰਿ ਲੀਆ...॥ ੩੨॥ ੧੪੮॥

ਇਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੁਕਰਮੀ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਕੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਪਰਾਇਣ, ਕਥਨੀ ਦੇ ਪੂਰੇ, ਕਰਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ, ਸਿਰਲੱਥ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀਆਂ, ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਮਤ 1756 (1699 ਈ:) ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਤਕ ਵੀ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਸੰਦਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਕੀਤਾ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ 'ਖਾਲਸਾ' ਸ਼ਬਦ ਸਮੂਹਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ ਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਤੇ ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਅਤੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖਾਲਸੇ ਹੋ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਾਜੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਪਾਸੋਂ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉਹੋ ਹੀ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਇਕ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਫਰਕ ਮਿਟ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਅਤੇ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਜੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਲਈ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਰਹਿਤਵਾਨ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਉਹ ਹੋਣ, ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਭਾਈ ਹੋ ਗਏ ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ

ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਛੱਟੇ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਉਚਾਰਿਆ, ਬੋਲ ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥ ਇਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਭ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਹੋ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਐਸੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਰੂਹਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸੱਚ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ, ਜੋ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਅਤੇ ਸਾਹਸ-ਦਾਤਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਿਵਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਖੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਈ ਸੁਖ ਅਤੇ ਅਮਨ-ਅਮਾਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਦੇ ਕਾਵਿ ਬਚਨ ਹਨ :

ਦੋਹਰਾ : ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰ
ਕਰਨਹਾਰ ਕਰਤਾਰ।
ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਆਇਓ
ਜਾਨਹੁ ਸਬ ਸੰਸਾਰ ॥ ੧੩ ॥ ੧੨੯ ॥
ਕਬਿਤੁ : ਕਲ ਮੈ ਕਰਨਹਾਰ
ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਲਾ ਧਾਰ
ਜਗਤ ਕੇ ਉਧਾਰਥੇ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਯੋ ਹੈ।
ਅਸੁਰ ਸਿੰਘਾਰਥੇ ਕੋ
ਦੁਰਜਨ ਕੇ ਮਾਰਥੇ ਕੋ
ਸੰਕਟ ਨਿਵਾਰਥੇ ਕੋ
ਖਾਲਸਾ ਬਨਾਯੋ ਹੈ।... ॥ ੧੪ ॥ ੧੩੦ ॥

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਉਮੈ ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੂਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ :

ਦੋਹਰਾ : ਜੋ ਕਰਤਾ ਸਬ ਸਿਸਟਿ ਕੋ
ਤਾਂਹਿ ਸਦਾ ਮਨਿ ਜਾਪ।
ਦੁਰਮਤ ਮਿਟੈ ਹਉਮੈ ਛੁਟੈ
ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਪਰਤਾਪ ॥ ੫੧ ॥ ੧੬੭ ॥
ਅੜਿੱਲ :...ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੈ ਬੈਠਿ
ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਈਏ।

ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ ਭਾਗ ਤਬ ਹੀ ਪਾਈਏ।
ਜੀ ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਅਰਦਾਸ
ਨਾਮ ਜਪਾਈਐ ॥ ੪੦ ॥ ੧੫੬ ॥

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :

ਚੌਪਈ : ਹੁੱਕਾ ਤਿਆਗ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵੈ।
ਇਛਾ ਭੋਜਨ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਵੈ।
ਭੱਦਰ ਤਿਆਗ ਕਰੋ ਰੇ ਭਾਈ।
ਤਬ ਸਿਖਨ ਯਹ ਬਾਤ ਸੁਣਾਈ ॥ ੨੧ ॥ ੧੩੭ ॥
ਮਾਤਿ ਪਿਤਾ ਮਰੇ ਜੇ ਕੋਈ।
ਤਉ ਭੀ ਕਰਤ ਨ ਭੱਦਰ ਹੋਈ।
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਗੋਬਿੰਦ ਹਮਾਰਾ।
ਏ ਸੰਸਾਰੀ ਝੂਠ ਪਸਾਰਾ ॥ ੨੨ ॥ ੧੩੮ ॥
ਕਬਿਤੁ...ਹੁੱਕਾ ਨ ਪੀਵੈ
ਸੀਸ ਦਾੜੀ ਨ ਮੁੰਡਾਵੈ।
ਸੋ ਤੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ੩੦ ॥ ੧੪੬ ॥

ਖਾਲਸੇ ਵਾਸਤੇ ਕੇਸ ਦਾੜੀ ਰੱਖ ਕੇ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੰਬਾਕੂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿੰਘ ਸਜ ਕੇ ਫਿਰ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਾ ਕੇ ਸਿਰਗੁੰਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਤਾ ਤੋੜਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰਨੇ ਪਰਨੇ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ :

ਚੌਪਈ : ਸਿਰ ਗੁੰਮਨ ਕੇ ਮੁਖ ਨਹੀਂ ਲਾਗੋ।
ਪਾਂਚਨ ਕੋ ਸਬ ਸੰਗਿ ਤਿਯਾਗੋ।
ਮਰਨ ਪਰਨ ਤਿਨ ਕੇ ਕਛੁ ਹੋਵੇ।
ਤਹਾ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਜਾਇ ਖਲੋਵੈ ॥ ੧੯ ॥ ੧੩੫ ॥
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿੱਥੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਪੰਜ ਐਬਾਂ— ਚੋਰੀ, ਯਾਰੀ ਅਰਥਾਤ ਪਰ-ਇਸਤਰੀ ਗਮਨ ਭਾਵ ਵਿਭਚਾਰ, ਜੂਆ, ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਝੂਠ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਵਰਜਦਿਆਂ ਕੁੱਠਾ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ :

ਕਬਿਤੁ : ਮਾਨੇਗਾ ਹੁਕਮੁ ਸੋ ਤੋ
ਹੋਵੈਗਾ ਸਿਖ ਸਹੀ
ਨ ਮਾਨੈਗਾ ਹੁਕਮੁ
ਸੋ ਤੋ ਹੋਵੈਗਾ ਬਿਹਾਲਸਾ।

ਪਾਂਚ ਕੀ ਕਸੰਗਤਿ ਤਜਿ
ਸੰਗਤਿ ਸੌ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ
ਦਯਾ ਔਰ ਧਰਮ ਧਾਰ
ਤਿਆਗੇ ਸਬ ਲਾਲਸਾ।... ॥ ੩੦ ॥ ੧੪੬ ॥

ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਅੱਗੇ ਉਲੇਖ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਫੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤੇ ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਸਤਿ-ਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਝੱਟ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ, ਪਰ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਵੀ ਸਨ ਜੋ ਸੰਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਜਨਮ-ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਨਵੀਂ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਬਾਰੇ ਕਿੰਤੂਆਂ-ਪ੍ਰੰਤੂਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ।

ਦੋਹਰਾ : ਏਕ ਪ੍ਰਗਟ ਖਾਲਸਾ ਭਏ
ਏਕਨ ਕੀ ਇਹ ਗੀਤ।
ਅੰਧ ਕੂਪ ਮਹਿ ਪਚਿ ਰਹੇ
ਨਾਹਿ ਤਾਹਿ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤ ॥ ੪੭ ॥ ੧੬੨ ॥ ...
ਅੜਿੱਲ : ਇਕਨੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ
ਬਖਸ਼ ਮਿਲਾਇਆ।
ਇਕਨੀ ਭਰਮ ਭੁਲਾਇ
ਉਝਰ ਪਾਇਆ।... ॥ ੬੫ ॥ ੧੮੧ ॥

ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਲਈ ਮਨ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕੁਲਾਧਾਰੀ ਰੀਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਘੱਟ ਹੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸਜਣ ਦਾ ਕੰਮ ਧਰਮੀ ਅਤੇ ਸਿਰਲੱਥ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਸੁੱਖ ਲੁਟਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਣ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ ਉਹ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸੰਵਾਰ ਗਏ ਅਤੇ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਡੋਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਛੇਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਇਹ ਖਾਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵੈਸਾਖੀ ਸੰਨ 1699 ਈ: ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸਜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਝੱਟ ਮੰਨ ਕੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ, ਭੱਦਨ

ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੇਸ ਰੱਖ ਲਏ, ਪਰ ਕਈ ਖੱਤਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਰਹਿਤ ਬੜੀ ਕਰੜੀ ਹੈ, ਕੁਲਾ-ਗੀਤ ਛੱਡੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋ ਕੇ ਭੱਦਰ ਨਾ ਕਰਾਈਏ ਤਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰਹੇਗੀ। ਕਈ ਹੁਜ਼ਤੀ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਹ ਨਵੀਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ, ਉਦੋਂ ਮੰਨਾਗੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਆਏਗੀ :

ਦੋਹਰਾ : ਤਬ ਦਿੱਲੀ ਮੈ ਆਇ ਕੈ

ਸਬ ਸੋ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ।

ਕੇਤਨ ਮਾਨੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ

ਕੇਤਨ ਦਈ ਭੁਲਾਇ॥ ੨॥ ੧੯੭॥

ਚੌਪਈ : ਦਰਸਨ ਤੇ ਜਬ ਸੰਗਤਿ ਆਈ।

ਗੁਪਤ ਬਾਤ ਲੈ ਪ੍ਰਗਟ ਸੁਨਾਈ।

ਕੀਓ ਬਿਬੇਕ ਧਰਮ ਤਹਾ ਸਾਲਾ।

ਸੁਨਿ ਬਿਬੇਕ ਸਿਖਨ ਸਬ ਪਾਲਾ॥ ੪॥ ੧੯੯॥

ਕਹਿ ਪਾਹਲ ਸਬ ਸੰਗਤਿ ਚਾਖੀ।

ਪਾਂਚ ਪਾਂਚ ਸਿਖ ਕੀਏ ਸਾਖੀ।

ਖੜੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦੁਇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਰਾ।

ਉਨ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਿਚਾਰਾ॥ ੫॥ ੨੦੦॥

ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੋਇ ਕੈ ਭਦਰ ਨ ਕੀਜੈ।

ਜਗ ਮੈ ਸੋਭ ਕਵਨ ਬਿਧਿ ਲੀਜੈ।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਅਨਕ ਭਰਮ ਭਰਮਾਨੇ।

ਕਰਨਹਾਰ ਕੇ ਬਚਨ ਭੁਲਾਨੇ॥ ੬॥ ੨੦੧॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਗਈ ਉਹ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ ਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਤਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਦੋ ਧੜੇ ਬਣ ਗਏ, ਇਕ ਖਾਲਸਿਆਂ ਦਾ, ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੇ ਧੜੇ ਵਾਲੇ ਧਨਾਢ ਵਪਾਰੀ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖੱਤਰੀ ਨੂੰ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਤੂਲ ਪਕੜ ਗਈ। ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਇਕੱਠ ਕਰ ਕੇ ਖਾਲਸਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਕੇ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਖਾਲਸਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੜੀ ਤੰਗੀ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਆਖਰ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤਕ ਨੌਬਤ ਆ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਸੀ

ਕੁਝੱਤਣ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ। ਪਰ ਹਾਕਮ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸੁਲਹ-ਸਫਾਈ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਵਾ ਦਿੱਤਾ :

ਚੌਪਈ : ਸਬ ਮਜੀਤ ਖੋਲ ਕਰ ਦੀਨੀ।

ਤਬੀ ਸੁਲਾ ਆਪਸ ਮੈ ਕੀਨੀ।

ਹਾਟੈਂ ਖੁਲੀ ਭਯੋ ਰੁਜਗਾਰਾ।

ਭਯੋ ਅਨੰਦ ਕ੍ਰੋਧ ਜਬ ਮਾਰਾ॥ ੩੩॥ ੨੯੩॥

ਮਿਲਿ ਆਪਸ ਮੈ ਬਹੁ ਸੁਖ ਕੀਨਾ।

ਅਧਿਕ ਹੇਤ ਆਗੇ ਤੇ ਚੀਨਾ।

ਫੇਰਿ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਮੈ ਆਏ।

ਕੇਤਨ ਆਇ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼ਾਏ॥ ੩੪॥ ੨੯੪॥

ਤਬ ਸਿਖਨ ਉਨ ਲੀਓ ਮਿਲਾਈ।

ਫੇਰਿ ਚਾਲ ਦਰਸਨ ਕੀ ਆਈ।

ਦਰ ਦਰਸਨ ਕੋ ਸਿਖ ਸਿਧਾਏ।

ਭਏ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਨ ਗਾਏ॥ ੩੫॥ ੨੯੫॥

ਅਠਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਖਾਲਸਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਝਾਗਣਾ ਪਿਆ, ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਬਾਹਰ ਗਏ ਖਾਲਸਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ। ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸੁਧਾਰਕ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋਣ ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਕ ਜਾਂ ਰਾਜਸੀ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਸਹਿਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਦੱਸਦਾ ਹੈ :

ਦੋਹਰਾ : ਵੈ ਜੋ ਸਿਖ ਬਿਦਾ ਭਏ

ਨਗਰ ਨਗਰ ਬਿਸਥਾਰ।

ਤਿਨੋ ਜਾਇ ਸੰਸਾਰ ਮੈ

ਕਉਤਕ ਕਰੇ ਅਪਾਰ॥ ੩॥ ੩੦੦॥

ਨਗਰ ਨਗਰ ਮੈ ਜੁਧ ਕਰਿ

ਭਏ ਖਾਲਸਾ ਸੋਇ।

ਮਾਨ ਬਚਨ ਸਨਮੁਖ ਭਏ

ਤਿਹ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕੋਇ॥ ੪॥ ੩੦੧॥

ਯਹ ਲੀਲਾ ਆਗੇ ਕਹੀ

ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਬਿਸਥਾਰ।

ਏਹੀ ਭਾਂਤਿ ਸੰਸਾਰ ਮੈ

ਕਉਤਕ ਭਏ ਅਪਾਰ॥ ੫॥ ੩੦੨॥

ਇਸ ਬਿਖਾਧ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜ ਕੇ ਉੱਚੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਖੱਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਵੈਸ਼ਾਂ, ਸੂਦਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭੇਦ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਅਭੇਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕੜਾ, ਕਛਹਿਰਾ, ਕਿਰਪਾਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਕਿਰਪਾਨ ਇਕ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਬਾਣਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਅਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇਜ ਅਤੇ ਰੋਅਬ ਵਧ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਉਪਰ ਭਾਰੂ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਇਸ ਅੰਤਰਕਾਲੀ ਦੌਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਇਸ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਦਮ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਔਕੜਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਹੀ ਸਨ, ਜੋ ਖਾਲਸਿਆਂ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਦਮੀਂ ਦਿਖਾ ਕੇ ਨਜਿੱਠੀਆਂ।

ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਅਠਾਰ੍ਹਵੇਂ ਅਧਿਆਇ 'ਸਾਖੀ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੀ' ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਂਦੇੜ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਰਿਹਾ ਵੇਖ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡਾ ਦੀਦਾਰ ਕਿਸ ਰੂਪ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ :

ਚੌਪਈ : ਤਾਹ ਸਮੇ ਗੁਰ ਬੈਨ ਸੁਨਾਯੋ।

ਖਾਲਸ ਆਪਨੋ ਰੂਪ ਬਤਾਯੋ।

ਖਾਲਸ ਹੀ ਸੋ ਹੈ ਮਮ ਕਾਮਾ।

ਬਖਸ਼ ਕੀਉ ਖਾਲਸ ਕੋ ਜਾਮਾ॥ ੪੧॥ ੮੦੬॥

ਦੋਹਰਾ : ਖਾਲਸ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਹੈ

ਹੈ ਖਾਲਸ ਕੇ ਪਾਸਿ।

ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਹੀ ਹੋਤ ਹੈ

ਖਾਲਸ ਮੈ ਪ੍ਰਗਾਸ॥ ੪੨॥ ੮੦੭॥

ਲੋਟਨ ਛੰਦ : ਖਾਲਸ ਖਾਸ ਕਹਾਵੈ ਸੋਈ

ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਭਰਮ ਨ ਹੋਈ।

ਭਰਮ ਭੇਖ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ

ਸੋ ਖਾਲਸ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਮਾਰਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ
ਸ਼ਬਦਿ ਬਿਚਾਰਾ ਅਜਰ ਜਰੰ।
ਹਿਰਦੇ ਧਰਿ ਧਿਆਨੀ ਉਚਰੀ ਬਾਨੀ
ਪਦ ਨਿਰਬਾਨੀ ਅਪਰ ਪਰੰ।
ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਅਪਾਰੰ ਬਹੁ ਬਿਸਥਾਰੰ
ਵਾਰ ਨ ਪਾਰੰ ਕਿਆ ਕਥਨੰ।
ਤਵ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਸ੍ਵ ਨਿਵਾਸੀ
ਸਰਬ ਉਦਾਸੀ ਤਵ ਸਰਨੰ ॥ ੪੩ ॥ tot ॥

ਇੱਥੇ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਦੇ ਕਾਵਿ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਜਦ 1699 ਈ: (ਸੰਮਤ 1756 ਬਿ:) ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਸਾਜੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਤੇ ਰਹਿਤ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਤੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਮਝ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵੱਖ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਾ ਰਹੇ। ਇਹ ਸੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਦੀ ਗੱਲ। ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਜਰ ਅਮਰ ਰੂਪ ਉਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਦਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਦਾ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ ਪਰ ਬਾਣੀ ਨੇ ਕਦੀ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਉਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਛੰਦ 808 ਦੇ ਬਚਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੂਚਕ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿੱਜੀ ਅਪਣੱਤ ਤੋਂ ਉਚੇਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ, ਸ਼ਬਦ- ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਰੂਪ ਖਾਲਸੇ ਦੀ

ਸਾਜਨਾ ਸਮੇਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਕਿਹਾ। ਗੁਰ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅੱਗੇ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰਕ ਜਾਮਾ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਲੀਨ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ' ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ ਪੰਥ' ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ 'ਤੇ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਠਾਰ੍ਹਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਛੰਦ ਦੇ ਬਚਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ :

ਬਚਨ ਗੁਰਦੇਵ ਕੇ ਗਿਆਨ ਐਸੇ ਕੀਉ
ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਐਸੇ ਬਿਚਾਰੀ।
ਰਚਨ ਕਰਤਾਰ ਜੋ ਰਚੀ ਆਕਾਰ ਤੇ
ਜਪੈਗੀ ਜਾਪ ਸਬ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਰੀ।
ਤਤ ਬੀਚਾਰ ਕੈ ਜੀਤ ਬੋਲੀ ਫਤੇ
ਮਾਰ ਦੂਤਨ ਕੀਓ ਭਸਮ ਛਾਰੀ।
ਭਯੋ ਜੈਕਾਰ ਤ੍ਰਈ ਲੋਕ ਚੌਦਹਿ ਭਵਨ
ਅਚਲ ਪਰਤਾਪ ਗੁਰੂ ਕੇਸ ਧਾਰੀ ॥ ੫੯ ॥

੮੨੪ ॥

ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਸੁਝਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਮਝ, ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ ਹੀ

ਮੁਕਤੀ ਹੋਣੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਹੋਣ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿਚ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਦਮਨ, ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਬਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ, ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਮਹੱਤਵ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਾਜੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪਾਨ ਕਰ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਨਾਤਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ, ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅੰਤਰਕਾਲੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਨੂੰ ਝੱਲਣ ਬਾਅਦ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵੱਜਣਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰਕ ਜਾਮਾ ਖਾਲਸੇ ਵਿਚ ਵਿਲੀਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰਿਆਈ ਸਦੀਵ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰਨ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਤਾਬਿਆ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਨ, ਪੰਜ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਆਦਰਸ਼ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਭਰਵੀਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਆਦਰਸ਼ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

(ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

SCHOLARSHIPS (2020-2021)

An Individual has desire to offer scholarships for the education of brilliant students with excellent academic records to continue their education for the session 2020-2021.

Preference will be given to child of widow/divorcee or single mother.

Please apply in details with last exam passed, course where admission is required, expenses details of fees and other along with recent photo and certificate by 30th April. 2020.

Please write in details to mail : kumarkk2027@gmail.com or whatsapp/message : 9999691976

ਡਾ. ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ (ਰਾਠੌਰ)*

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ 'ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ' ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਬਿਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਨਸਿਕ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਆਸਰਾ ਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਮੰਗਣਾ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਵਪਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਟੀ. ਵੀ., ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ, ਅੰਗਰੀਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਭਿੱਖਿਆ ਮੰਗਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਪਾਰ ਕਾਫ਼ੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ, ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਲੋਕ ਇਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਖ਼ੈਰ! ਇਹ ਵੱਖਰਾ ਮੁੱਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਚਰਚਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਭਿੱਖਿਆ ਮੰਗਣਾ ਜਾਂ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲੇਖ ਦੀ ਸੰਖੇਪਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਲੇਖ ਨੂੰ ਸਹੀ ਆਕਾਰ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚ 'ਕਿਰਤ ਕਰੋ' ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਵੱਜੋ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕੇਵਲ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਰਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਹਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਬਲਕਿ ਆਪ ਹਲ਼ ਵਾਹ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਮੰਗਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੂਫ਼ੀ ਫ਼ਕੀਰ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅੱਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ,

* 1051/1, ਵਾ. ਨੰ. 15-ਏ, ਭਗਵਾਨ ਨਗਰ ਕਾਲੋਨੀ, ਪਿੱਪਲੀ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ। ਮੋਬਾ. 75892-33437.

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਮੰਗਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਭੇਜੀਂ। ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਤੇਰੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਮੰਗਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੰਗਣ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਦੇਵੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੀਂ। ਭਾਵ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਮੰਗਣ ਜਾਣ ਨਾਲੋਂ ਮਰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਫਰੀਦਾ ਬਾਰਿ ਪਰਾਇਐ ਬੈਸਣਾ

ਸਾਂਈ ਮੁਝੈ ਨ ਦੇਹਿ ॥

ਜੇ ਤੂ ਦੇਵੈ ਰਖਸੀ ਜੀਉ ਸਰੀਰਹੁ ਲੇਹਿ ॥

(ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ੧੩੮੦)

ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਅਖ਼ਤੀ ਵਾਰਸ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਵਿਚ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਬੱਸਾਂ, ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਜਨਤਕ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਮੰਗਦੇ ਆਮ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਾਚ ਸਿਖਾਈ ਹੈ, ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ।

ਹੱਦ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਲਿਬਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਖੰਡੀ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੰਗਤੇ ਅਕਸਰ ਬਿਲਕੁਲ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਸਾਂ, ਰੇਲ-ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਉਮਰ ਦੇ ਮੁੰਡੇ, ਕੁੜੀਆਂ ਪੈਸੇ ਮੰਗਦੇ ਆਮ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ, ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਸਿਰਜ ਕੇ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਗਣਾ, ਠੱਗਣਾ ਆਮ ਹੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ, ਚੜ੍ਹਮਾ-ਟਾਈ ਲਾ ਕੇ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਸ (ਬੂਟੇ) ਦੇ ਗੁਆਚ ਜਾਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰੋ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਪਰ, ਉਹੀ ਬੰਦਾ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਉਸੇ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਉਵੇਂ ਹੀ ਠੱਗੀ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਕੋਈ ਚੰਗਾ, ਨੇਕ ਬੰਦਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਕਸਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼, ਠੱਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਆਮ ਕਰਕੇ ਜਨਤਕ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਰਗਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਵੱਧ ਮਿਲਣ ਦੀ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਪਿੰਡਾਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਆਦਿ ਦਾ ਝੂਠਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਠੱਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਪਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੜਤਾਲ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਦੇਣਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਓ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿੱਖ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦਾ ਮੰਗਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਪਰ ਹੁਣ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਮੰਗਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧੰਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਬੱਸ ਅੱਡਿਆਂ 'ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਲੋਕ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ ਜਿਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਮੰਗਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਬਹਿਰੂਪੀਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਕਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਧਰਮ, ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ-ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸਰੀਰਕ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ; ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣਾ ਕਿਸੇ ਅਪਾਹਜ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਮੰਗਣਾ, ਮਰਨ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ

ਸਰੀਰਕ ਨੁਕਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਰਕੇ ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੰਗਣ ਦੀ ਚੇਟਕ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਦੇ ਮਿਹਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮੰਗਣ ਦੀ ਪਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਵਧਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੰਗਣਾ ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਬਲਕਿ ਜਾਤ, ਖੇਤਰ, ਬੋਲੀ,

ਪਹਿਰਾਵੇ, ਅਸੀਸ, ਬਦ-ਅਸੀਸ ਅਤੇ ਤਰਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।

ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਅਮੁੱਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਚਾ ਸਕਦੇ

ਹਾਂ। ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕਮਾਈ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਓ ਦੋਸਤੋ, ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਭਿੱਖਿਆ ਮੰਗਣ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਸੁੱਟੀਏ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਫ਼ਰੀਦ ਦੇ ਅਸਲ ਵਾਰਿਸ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣ ਸਕੀਏ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਮੇਰੀ ...

ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੇ ਖੈਰ-ਖਵਾਹ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ*

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ-ਕਿਰਦਾਰ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਸਭ ਸਦ-ਗੁਣ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੈਵੀ-ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਮਸ਼ੀਹ ਵਜੋਂ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਐਸੇ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜਨ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 1621 ਈ: ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਗਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਸੀ ਪਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ) 'ਚ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾਪਤੀ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ ਜਦ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਨੇ ਤੇਗ ਦੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਏ ਤਾਂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਨਾਂ 'ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ' ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਗਲੇਰਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਬਿਆਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵੱਸੇ ਹੁਸੀਨ ਨਗਰ 'ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ' ਵਿਖੇ ਹੀ ਬਿਤਾਇਆ।

ਜਦ ਅਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ

ਚੇਚਕ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਖੁਦ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਦ 'ਚ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ 'ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ' ਕਹਿ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਸਤਵੇਂ-ਅਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਰਮ-ਭੂਮੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆ ਗਏ। ਜੂਨ 1665 ਈ: ਵਿਚ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹਾੜੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਮਾਧੋਵਾਲ ਦੀ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਇਕ ਨਗਰ 'ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ' ਵਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ ਕਿਲ੍ਹਾ ਉਸਾਰ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਜੋਂ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇੱਥੇ ਹੀ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਾਏ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਦੱਸਿਆ। ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਭ ਮੋਹਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਗਹਿਨ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ। ਆਖਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਡਟੇ ਬਗੈਰ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਆਏ ਫਰਿਆਦੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੁਲਾਈ 1675 ਈ: ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ। ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਅਗਾਊਂ ਹੀ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਲਕ ਪੁਰ ਰੰਗੜਾਂ (ਨੌੜੇ ਰੋਪੜ) ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ

ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਖਰ ਦਿੱਲੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਸਾਹਵੇਂ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਉਣ, ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੌਤ ਦਾ ਰਸਤਾ ਚੁਣਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਹੁੰ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉੱਬਲਦੀ ਦੇਗ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਹਵੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁੰਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਡੁਲਾਇਆ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਆਖਰ 11 ਨਵੰਬਰ 1675 ਈ: ਨੂੰ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ 'ਚ ਆਪ ਦਾ ਸੀਸ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਮੁੱਚੇ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਜਾਬਰ ਵੀ ਅਣਗਿਣਤ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਦਕੀਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵੀ ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਓ! ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਜੁਟਾਉਂਦੇ ਰਹੀਏ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਔਕੜਾਂ ਆਉਣ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਲਈ 'ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ' ਰਹਿਣਗੇ।

* ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾ: ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)।

ਮੋਬਾ: 98157-58466

ਖੋਜੀ ਉਪਜੈ ਬਾਦੀ ਬਿਨਸੈ

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ*

ਸੇਵਾ ਸੁਰਤਿ ਰਹਸਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥

ਖੋਜੀ ਉਪਜੈ ਬਾਦੀ ਬਿਨਸੈ

ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗੁਰ ਕਰਤਾਰਾ ॥ (੧੨੫੫)

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹਿਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਯੁੱਗ ਤਕ ਦੀਆਂ ਸੁਖ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ ਤਲ ਜਾਂ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਪੱਖੋਂ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੰਨਤਾਂ-ਮੰਨਾਉਤਾਂ 'ਚ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦੇਵੀ ਪੈਰਾਮ ਨੇ ਦਸ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਇਕ ਅਕਾਲ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਦੀ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਬਣਾਇਆ। ਆਪਣੇ ਕੌਮੀ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਇਉਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ :

ਪੂਜੇ ਨਾ ਅਕਾਲ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵ
ਸਿੰਘ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਾ ਸੋ ਕਹੀਐ ਅਕਾਲੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਖੋਜ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੋਜੀ ਕਿਉਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ ਕਿ ਖੋਜ-ਇਕ ਲਗਨ, ਸਿਰੜ, ਕੁਝ ਕਰਨ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਸਵੈਚਿੰਤਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ। ਖੋਜ-ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਸਰ ਕਰਨ, ਨਵਾਂ ਢੂੰਡਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ। ਖੋਜ-ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਹੈ। ਖੋਜ-ਅਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੈ।

ਖੋਜ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ, ਵਿਸ਼ਾ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ, ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੋਜੀ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ 'ਚ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਕੌਣ ਹੈ? ਖੋਜੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ? ਉਹ ਕੀ ਮਿਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ? ਖੋਜ ਵਿਕਾਸ ਦਾ, ਵਿਗਸਣ ਦਾ, ਤਬਦੀਲੀ ਤੇ ਪੁਨਰਨਵੀਨਤਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ। ਖੋਜ ਨੇ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਖੋਜ ਨੇ ਹੀ ਟੀਕਾਕਾਰੀ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਕੀਤੀ, ਤਾਂਕਿ ਬਾਕੀ ਸਮਾਜ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋ

ਸਕੇ। ਇਕ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਾਵਨਾ-ਵਿਗੂਣੀ ਖੋਜ ਕਈ ਵਾਰ ਰੋਗ ਤੇ ਬੋਝ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਬਾਦੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਖੋਜ ਚੋਰਾਂ, ਡਾਕੂਆਂ ਤੇ ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਖੋਜ ਪਾਪੀਆਂ ਤੇ ਦੁਰਾਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਖੋਜ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮਿਲਾਵਟਖੋਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਖੋਜ ਨਾਸਤਕਵਾਦੀਆਂ ਤੇ ਸੰਕਾਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਖੋਜ ਰੂਪੀ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਜੋ ਫੁੱਲ ਤੇ ਫਲ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਦੁਰਕਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਨੇ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ, ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਾਪ ਕੀਤਾ, ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਖੋਜ ਭਲੀ ਹੈ? 'ਪਰਚਾ ਸ਼ਬਦ ਕਾ' ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਖੋਜ ਉਹ ਭਲੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੀ ਪੰਕਤੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਵੇ ਕਿ ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ (ਭਗਤੀ) ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਰਹੇ, ਟਿਕੀ ਰਹੇ, ਭਾਵ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਾਂ (ਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਾਂ) ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ ਸਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਖੋਜੀ ਭਾਵ ਖੋਜਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉੱਪਰ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੱਖ ਦੇਖੀਏ ਕਿ 'ਬਾਦੀ' ਭਾਵ ਝਗੜਾਲੂ, ਜੋ ਝਗੜੇ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਮੌਤੇ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਬਾਦੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਬੀਤੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸੱਜਣ ਵਿਦਵਤਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖ ਤੇ ਬੋਲ ਉਹੀ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਐਸੇ ਬਾਦੀਆਂ ਨੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਬਚਕਾਨਾ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੇਖ ਤੇ ਲੈਕਚਰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਹਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ,

ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਗਿਆਨੀ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਕਦੀ ਕੋਈ ਗਿਆਨਵਾਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸਗੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਮਾਪਦੰਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਥੇਬੰਦਕ ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਉੱਪਰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੁਰਲੀਆਂ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਧੀਰਮੱਲੀਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਵੀਚਾਰਵਾਨ ਉਸ ਲਾਗਣ ਵਰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਵਿਆਹ 'ਚ ਵੈਣ ਪਾ ਕੇ ਤੋਏ ਤੋਏ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਰਨੇ 'ਤੇ ਗਿੱਧਾ ਪਾ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਾ ਰਹੇ ਐ। ਜੋ ਵਿਚਾਰਾਂ ਬੰਦ ਕਮਰਿਆਂ 'ਚ ਸਿਰ ਜੋੜ ਕੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਹ ਅਖਬਾਰਾਂ, ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਸਟੇਜਾਂ ਉੱਪਰ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਉਸ ਉੱਪਰ ਚੁੱਪ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਉਹ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਪੰਥ-ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲਿਖ ਸਾਡੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਵਾਲਾ ਕਿਰਦਾਰ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਿਧਾਂਤਕ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਹੇਜ ਵੀ ਜਤਾਉਣਾ। ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ੱਕੀ ਕਲਮਾਂ 'ਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਜੇ ਝਰਨਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ।

ਖੋਜੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ, ਮਰਯਾਦਾ, ਸ਼ਰਧਾ, ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਹਨ। ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਝਗੜਾਲੂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਖੜੋ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾ ਵੱਲ ਥੂ-ਥੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਗਿਆਨਵਾਨ ਨਹੀਂ। ਖੋਜੀ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਦੀ ਸਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਮਾਰਚ 2015 ਵਿਚੋਂ
ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

* ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
ਮੋਬਾ: +91-9815985559

ਕਿਰਤੀ ਲਹਿਰਾਂ

—ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਸਮਾਨੀ (ਕਿਸ਼ਨਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ)*

ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਅੰਦਰ, ਢਲੀਆਂ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰਾਂ।
ਕੁਦਰਤ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਵਰਤਕੇ, ਬਣਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਬਹਿਰਾਂ।
ਸੱਚ ਹਕੀਕਤ ਅੰਦਰ ਜਿਉਣਾ, ਮੰਗਾਂ ਖੁਦਾ ਤੋਂ ਖੈਰਾਂ।
ਨਾਨਕ ਸੋਚ ਮਿਲੇ 'ਅਸਮਾਨੀ' ਬਣਨ ਕਿਰਤ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ।

ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ

ਚਾਨਣ ਹੋਜੂ, ਤੇਰੀਆਂ ਜਦ ਸੋਚਾਂ ਛਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਤੇਰੇ ਸੋ ਦਰੁ ਗੀਤ ਨੂੰ ਜੇ ਖਾਨੇ ਪਾਉਂਦੇ।
ਕਾਹਨੂੰ ਭੇਰੇਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਲੁਟਾਉਂਦੇ।
ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਿਆਣਪਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਚਮਕਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਸਾਰੇ ਜੱਗ 'ਚੋਂ ਦਿਸ ਪਿਆ ਤੈਨੂੰ ਕਿਰਤੀ-ਵਾੜਾ।
ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਲੱਕੜਘਾੜਾ।
ਰੁੱਖੀ ਮਿੱਸੀ ਖਾ ਲਈ, ਛੱਡ ਕੇ ਮਠਿਆਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਕਦੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਤੈਰਦੀ, ਕਦੇ ਪੌਣਾਹਾਰੀ।
ਅਗਿਆਨੀ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਰਹੇ, ਤੇਰੀ ਸੋਚ ਉਡਾਰੀ।
ਮਨਘੜਤਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਦੇ ਇਹ ਲੁੱਟਾਂ ਮਚਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਗਰ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਰਤਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਨਾਂ।
ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ਅੱਖਰ, ਨੇ ਤੀਜਾ ਧਰਮ ਖਜ਼ਾਨਾ।
ਅਕਲ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ, ਜਿੱਥੇ ਕਲਮਾਂ ਵਾਹੀਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਨਾਉਂ ਤੇਰੇ ਭੰਡਾਰੇ ਚਲਦੇ, ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ।
ਤੇਰੇ ਚਰਨੀਂ ਜਦ ਵੀ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਲਗਦੇ ਨਜ਼ਰਾਨਾ।
ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਤੇ ਦੇ ਰਹੇ, ਤੁਸੀਂ ਚਾਦਰਾਂ ਲਾਹੀਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਪਖੰਡੀ ਬਾਬਿਆਂ ਵਾਂਗ ਨੇ ਤੇਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ।
ਫਲ ਪੁੱਤਾਂ ਦੇ ਦੇ ਰਹੇ, ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਂਦੇ।
ਨਜ਼ਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਫਿਰ ਧੀਆਂ ਆਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਰਾਜੇ ਸੌਂਹ ਮੁਕੱਦਮਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕੁੱਤੇ।
ਜੇਕਰ ਹੋ ਜਾਣ ਜਾਗਦੇ, ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸੁੱਤੇ।
ਥੰਮ੍ਹ ਜੁਲਮਾਂ ਦੇ ਹਿੱਲਗੇ, ਜਿੱਥੇ ਕਦਮਾਂ ਪਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।

ਸਾਰੇ ਜਗ ਤੇ ਨਾਰੀ ਨੂੰ, ਤੁਸੀਂ ਉੱਚ ਬਣਾਇਆ।
ਮਰਦ ਬਰਾਬਰ ਰੁਤਬਾ, ਕਰ ਮਾਣ ਵਧਾਇਆ।
ਤਾਹੀਂ ਅੱਜ ਨੇ ਜਾਗੀਆਂ, ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਚਰਨੀਂ ਤੇਰੇ ਲੱਗ ਕੇ, ਕਈ ਰਾਹੇ ਪੈ ਗਏ।
ਧਰਮੀ ਬਣ ਕੇ ਤੁਰ ਪਏ ਤੇ ਲਾਹਾ ਲੈ ਗਏ।
ਵੰਡ ਛਕਣ ਦੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ, ਫਿਰ ਜੋਤਾਂ ਜਗਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਤੇਰੀ ਸੋਚ ਨੂੰ, ਸਭ ਲਗਦਾ ਭੁੱਲੇ।
ਸਿਰ ਧਰ ਕੇ ਤਲੀ ਤੇ ਆਉਣ ਨੂੰ, ਤੇਰੀ ਗਲੀ ਭੁੱਲੇ।
ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਲਚਵਾਦ ਨੇ ਹੋਸ਼ਾਂ ਗਵਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਕਰਨੀ ਬਣੀ ਕਿਰਸਾਣੀ, ਮਨ ਹਾਲੀ ਬਣਾਕੇ।
ਸੰਤੋਖ ਸੁਹਾਗਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਨਾਮ ਬੀਜ ਬਿਜਾਕੇ।
ਰੱਖ ਗਰੀਬੀ ਵੇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਜੱਗ ਤੇ ਵੱਡਾ ਵਿਗਿਆਨੀ।
ਰਮਜ਼ਾਂ ਕੱਢ ਪਤਾਲ 'ਚੋਂ ਛੱਡੀਆਂ ਅਸਮਾਨੀ।
ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਲੱਭੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਾ ਥਿਆਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਲੱਭਣਾ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ।
ਜਿਸ ਨੇ ਦੁੱਧ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੀ।
ਮੁੜ ਨਾਲੀ ਵਿਚ ਡਿਗਦੀ ਨਹੀਂ, ਖੁਸ਼ਬੂ ਭਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।
ਆਖਰ ਸੱਚ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਚੜ੍ਹ ਸੋਨ ਸਵੇਰਾ।
ਦੂਰ ਕਿਸ਼ਨਗੜ੍ਹ ਵਾਲਿਆ ਹੋ ਜਾਊ ਹਨੇਰਾ।
'ਅਸਮਾਨੀ' ਸੱਚੀ ਰਬਾਬ ਦੀ ਧੁਨ ਕਰੂ ਰੁਸ਼ਨਾਈਆਂ।
ਨਾਨਕ ਤੇਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੇ, ਵੱਡੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ।

* ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਸੁਨਾਮ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ
ਸੰਗਰੂਰ-148028 ਫੋਨ : 98720-67104

ਬਾਲ ਫੁਲਵਾੜੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ

ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ ਗੁਰ ਕਉ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਪਾਈਐ ॥

ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿਹੁ ਗੁਰੁ ਕੇਰਾ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਕਥਿਹੁ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ੯ ॥

(ਰਾਮਕਲੀ, ਮ: ੩, ਅਨੰਦ, ੯੧੮)

ਅਰਥ : ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ (ਸਭ ਕੁਝ) ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਤੁਰੋ, ਤੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਭਰੀ ਬਾਣੀ ਗਾਇਆ ਕਰੋ। (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਤੀਜੇ ਸਰੂਪ) ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਭ ਗੁਣ ਦੱਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਅਕਥ—(ਅਕੱਥ), ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਦੱਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਸਉਪਿ—ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ। ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ—ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਕੇਰਾ—ਦਾ।

ਉਪਦੇਸ਼ : ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਦੇ ਦਾਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ; ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜੱਸ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ।

ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ

—ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ‘ਮਹਿਕ’

ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲੜੇ ਬਣ ਗਏ ਹਾਂ
ਛਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ।
ਇਹ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ
ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਸੌਦਾ ਘਾਟੇ ਦਾ।
ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਪੰਥ ਪਿਆਰਾ ਹੈ
ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਜੀਵਨ ਲਾਵਾਂਗੇ।
ਹੁਣ ਰਾਖੀ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ,
ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਵਾਂਗੇ।
ਅਸੀਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ,
ਕੁਝ ਗਲਤ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹਵਾਂਗੇ।
ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵੰਡ ਕੇ ‘ਮਹਿਕ’ ਅਸੀਂ,
ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਹਿਕਾਵਾਂਗੇ।

ਖਾਲਸਾ ਕੌਣ?

ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ, ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ ॥

ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ, ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮੜੀ ਮੱਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ ॥

ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ, ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ ॥

ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ, ਤਬ ਖਾਲਸਾ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ ॥ (੩੩ ਸਵੈਯੇ, ਪਾ: ੧੦)

ਅਰਥ : 1. ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ; 2.

ਜੋ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ;

3. ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਉੱਪਰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਪੱਕਾ ਪਿਆਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ; 4. ਜੋ ਭੁੱਲ ਕੇ ਕਦੀ ਵਰਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਕਬਰਾਂ, ਮੜੀਆਂ ਤੇ ਮੱਠਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ

ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; 5. ਜੋ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ, ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਦਾਨ, ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਵਾਲੀ

ਦਇਆ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤਪ-ਸਾਧਨਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ

ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ— 6. ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦੀ ਜੋਤਿ (ਚਾਨਣ) ਲਟ-ਲਟ ਜਗਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਆਦਰਸ਼ਕ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਪੂਰਨ

ਖਾਲਸਾ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਦੀ ਵੰਗਾਰ

—ਡਾ: ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ, ਮੁਹਾਲੀ

ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਾਉਣਾ ਸਿੱਖਿਆ ਮੈਂ, ਆਰੇ ਨਾਲ ਸੀਸ ਚਿਰਾ ਸਕਦਾਂ।
ਦੇਗਾਂ ਵਿਚ ਦੇਹ ਉਬਾਲਾਂ ਮੈਂ, ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾ ਸਕਦਾਂ।
ਗੁਰਧਾਮ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਵਣ ਲਈ, ਜੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਸਕਦਾਂ।
ਲਟਕਾ ਕੇ ਪੁੱਠਾ ਤਨ ਆਪਣਾ, ਅਗਨੀ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾਂ।
ਸੀਸ ਤਲੀ ‘ਤੇ ਰੱਖ ਆਪਣਾ, ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਬਚਨ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾਂ।
ਅਟਕ ਦਾ ਸੀਨਾ ਪਾੜ ਕੇ ਮੈਂ, ਅਟਕਾਂ ਸਭ ਦੂਰ ਕਰਾ ਸਕਦਾਂ।
ਜਮਰੌਦ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਕੇ, ਖਾਲਸਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੁਲਾ ਸਕਦਾਂ।

ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ

ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਨੀਂਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਨ 1708 ਵਿਚ ਨਾਂਦੇੜ (ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ) ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਜੀ ਹੋਣਗੇ। ਕੋਈ ਦੇਹਧਾਰੀ (ਮਨੁੱਖ) ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨਗੇ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਦਸ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਜੋਤ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ‘ਗੁਰਬਾਣੀ’ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਖੰਡੀ ਹੈ, ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ

1. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਸਾਡੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਸੀ।
2. ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 31 ਮਾਰਚ, 1504 ਈ. ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਂ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ।
3. ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜੀ ਸਨ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਤਾ ਦਇਆ ਕੌਰ ਸੀ।
4. ਆਪ ਸੰਨ 1532 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਨੋ-ਮਨੋ ਮੰਨਿਆ।
5. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ 1539 ਵਿਚ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣੀ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।
6. ਗੁਰੂ ਬਣ ਕੇ ਆਪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਸਦਾਏ।
7. ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੌਮੀ ਬੋਲੀ ਬਣਾਇਆ।
8. ਆਪ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਲਾਈਆਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੈਨਰ ਲਿਖਵਾਏ, ਅਤੇ ਕੈਦੇ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਵੰਡੇ।
9. ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕੇ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ।
10. ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ 'ਮੱਲ ਅਖਾੜੇ' ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਖੇਡਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।
11. ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਅਮੀਰੀ-ਗਰੀਬੀ ਆਦਿ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ।
12. ਆਪ ਨੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।
13. ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਨਵਾਂ ਕੇਂਦਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਸਾਇਆ।
14. ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ 63 ਸਲੋਕ ਰਚੇ।
15. ਆਪ ਬਾਬਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪ ਕੇ ਸੰਨ 1552 ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ।

ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ

—ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ, ਮੋਬਾ: 95018-10181

- ਤੂਫਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਤੇ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਹਸਤੀਆਂ ਅਕਸਰ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੀਵਨ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਸਲੀ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।
- ਬੁਰੇ ਵਕਤ ਵਿਚ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੱਥ, ਕਾਮਯਾਬੀ ਤੇ ਤਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਔਕਾਤ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਖਾਵੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਡੁਬੋ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉੱਨੀ ਹੀ ਤਕਲੀਫ ਦਿਓ ਜਿੰਨੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕੋ।
- ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਛੱਡੋ, ਜੋ ਦਿਲ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਹੋਣ, ਜੇਬ ਤੋਂ ਨਹੀਂ।
- ਝੂਠੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼, ਸੱਚੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸੱਚੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮੋਨ ਝੂਠੇ ਆਦਮੀ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਆਪਣਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ ਪਰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਕਿਉਂਕਿ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਦੰਦ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਵੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਬੇਕਾਰ ਨਾ ਕਰ ਆਪਣੇ ਅਲਫਾਜ਼ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲਈ, ਬੱਸ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਕੌਣ ਹੈ?
- ਕੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਕਿਵੇਂ ਦੇਵਾਂ? ਪੈਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਰੱਖਿਆ, ਉਹ (ਕੰਡੇ) ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਸਨ।
- ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਲੰਘਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਜਨਾਬ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਵਿਖਾਂਦੇ ਰਹਿ ਗਏ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?

- ਪਹਿਲੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਫਤਾਰ (ਸਪੀਡ) 5 ਮੀਲ (8 ਕਿਲੋਮੀਟਰ) ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟਾ ਸੀ।
- ਜਿਰਾਫ਼ ਅਤੇ ਚੂਹੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਉਠ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਸਾਡੇ ਸੂਰਜੀ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਹਿ (Planets) ਜੂਪੀਟਰ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- 1878 ਦੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ 50 ਨਾਮ ਹੀ ਸਨ।
- ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ ਈ (E) ਹੈ।
- ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਬਦ ਟਾਊਨ (Town) ਹੈ।
- ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਡੰਗ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਡੰਗ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੈ।

(Courtesy : IDEAS Exchange, Jalandhar.)

ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵਾਪਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਲਬਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਸਦੀਵੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਮਰਾਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਲਬਾ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਇਸ ਨਾਲ ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਪਸਾਰ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇਗਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਇਕ ਉੱਚ-ਪੱਧਰੀ ਨੀਤੀ ਘਾੜੇ ਨੇ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੰਜ ਕਹੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਮੁਰਖ ਸਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪਿੱਛੇ ਪਏ ਸਾਂ। ਲੋੜ ਤਾਂ ਚੀਨੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਸੀ। ਅਮਰੀਕੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗੈਰ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਡਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 2007 ਵਿਚ ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 2000 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 10 ਗੁਣਾ ਸੀ। 2007 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਚੀਨੀ ਤੂਫਾਨ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਇਹ ਤੱਥ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਗੈਰ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ੀ ਅਮਰੀਕੀ ਵਸਿੰਦੇ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 2011 ਵਿਚ ਘਰ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1980 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 140 ਫੀਸਦੀ ਵਧੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਸਿਰਫ 40 ਫੀਸਦੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੈਰ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ੀ ਅਮਰੀਕੀ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਛੱਡੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੇਠਲੀ ਉਕਤੀ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਹੈ :

“ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੇ ਜੋ ਇਜ਼ਾਰੇਦਾਰਾਨਾ

ਪ੍ਰਜ਼ੀਸ਼ਨ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲਈ ਸੀ, 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਇਜ਼ਾਰੇਦਾਰਾਨਾ ਸਥਿਤੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।*

“ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਚਲਾ ਨੇੜਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬੋਝ-ਚਿਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੁਲਾਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਹੁਣ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਡੇਵਿਡ ਗਰਾਡੋਲ, 2000 (1997), ਦ ਫਿਊਚਰ ਆਫ ਇੰਗਲਿਸ਼? ਗਾਈਡ ਟੂ ਫੋਰਕਾਸਟਿੰਗ ਦ ਪਾਪੂਲੇਰਿਟੀ ਆਫ ਦ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਂਗੂਏਜ ਇਨ ਦ ਟਵੰਟੀ ਫਸਟ ਸੈਂਚੂਰੀ, ਦ ਬਰਿਟਿਸ਼ ਕਾਉਂਸਿਲ।)

ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਦੇ ਏਕੀਕਰਣ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬਲ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਸੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵਪਾਰਕ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਵਿਚ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਵੀ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਪਰਕਰਣ (ਕੰਪਿਊਟਰ ਆਦਿ) ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਇਜ਼ਾਰੇਦਾਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵਧੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 2000 ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ 80 ਫੀਸਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ 30 ਤੋਂ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪਸਾਰ ਨਾਲ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨਤਾ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪਸਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਤ

ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਰੋਲ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਦਲੀਲਾਂ ਵਧੇਰੇ ਸਵੀਕਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਮਹੂਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਮੋੜਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵੰਡ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੀ ਲੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਪਰਲੇ ਵਰਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਵਰਗਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵੰਚਿਤ ਵਰਗ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੰਦ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ, ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਲਾਭ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਯੂਰਪੀ ਯੂਨੀਅਨ ਇਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੀ ਯੂਰਪੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਜਰਮਨੀ, ਫਰਾਂਸ ਅਤੇ ਸਪੇਨ ਯੂਰਪੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਦੀ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਇੱਕਾ-ਦੁੱਕਾ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੈਰ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਗੈਰ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ੀ ਦੇਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਧਾਰਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਖਿੰਡਰਾਅ ਦੀਆਂ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ 'ਚੋਂ ਉਭਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਗਰੀਬੀ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਦਰ ਅਤੇ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਦਰ ਵਿਚ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵੀ ਫਾਡੀ ਹੈ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਣ। ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਮੱਲ ਲੈਣਾ ਹੋਰ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬਣਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਥਾਂ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖੇਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹੀ ਅਧੂਰੀ ਨਹੀਂ ਚੰਗਾ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੬. ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਇਕ ਆਮ ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਾਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

1. ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਸਵਾਲ :

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਭਾਸ਼ਾ ਮਾਹਿਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਚੇਚੇ ਤੋਂ ਉਚੇਚੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬੱਸ ਲੋੜ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਅਤੇ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਨਵੀਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵੀ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਪਸਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪਸਾਰ ਬੜੇ ਮਾਮੂਲੀ ਯਤਨ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਬਹੁਤ ਪਸਾਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਲੋਕ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵਕ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾਈ

ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵੀ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ। ਇਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਵਰਗ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅੱਗੋਂ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਘੜੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਬੱਸ ਇੰਨਾ ਕੁ ਹੀ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖੁੰਢ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਦਿਹਾੜੀ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਲੋਕ ਸ਼ਬਦ ਘੜ-ਘੜ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮਰੱਥਾ 'ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਬੜੀ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦਿਮਾਗੀ ਖੋਜ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਜਿਸ ਅਮੀਰੀ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਤਾਜ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਲੋਂ ਮਾਰੀ ਡਕੈਤੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚਲੀ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਲਾਤੀਨੀ, ਯੂਨਾਨੀ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਮੂਲ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਐਸੀ ਅਲੋਕਾਰ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ। ਮਿਸਾਲ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਔਖਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਵੈਦਗੀ ਦੀ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੈਦਗੀ ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਏ ਹਨ—Lipemia, Liparia, Lipase, Lipamia, Lipid, Lipide, Lipodystrophia, Lipodystrophy, Lipoid, Lipolysis, Lipoma, Lipometosis. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਜਿਹੀ ਆਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਵੈਦਗੀ ('ਸੱਭਿਆ' ਪੁਰਖ ਇਸ ਨੂੰ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਆਂਹਦੇ ਨੇ) ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਪੈ ਗਈ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕਿਥੋਂ ਲੱਭਣਗੇ। ਪਿਆਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀਰੋ! ਨਾ ਘਬਰਾਓ। ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਹੁਣੇ ਲਵੋ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਲਿਪੀਏ-ਸ਼ਿਪੀਏ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੱਸ ਚਰਬੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੁਝ ਬਲਾਈਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ : ਚਰਬੀ-ਰੱਤੀਆ (ਰੱਤ ਵਿਚ ਚਰਬੀ ਦਾ ਵਧ ਜਾਣਾ), ਚਰਬੀ-ਬਹੁਲਤਾ (ਮੋਟੇ ਹੋ ਜਾਣਾ), ਚਰਬੀ-ਰਸ (ਚਰਬੀ ਪਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਰਸ), ਚਰਬੀ-

ਰੱਤ (ਰੱਤ ਵਿਚ ਚਰਬੀ ਹੋਣਾ), ਚਰਬੀਲਾ (ਚਰਬੀ ਵਰਗਾ), ਚਰਬੀਲਾ (ਹੀ), ਚਰਬੀ-ਪਚਨ-ਦੋਸ਼ (ਚਰਬੀ ਦੇ ਪਚਨ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਲ), ਚਰਬੀ-ਪਚਨ-ਦੋਸ਼ (ਹੀ) ਚਰਬੀਲਾ (ਹੀ), ਚਰਬੀ-ਖੰਡਣ (ਚਰਬੀ ਦਾ ਰਸਾਇਣੀ ਵਿਘਟਨ), ਚਰਬੀ-ਗੰਢ (ਚਰਬੀ ਦੀ ਰਸੋਲੀ) ਅਤੇ ਚਰਬੀ-ਗੰਢੀਆ (ਚਰਬੀ ਦੀ ਗੰਢ ਬਣਨਾ)। ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੱਸ ਦੋ ਨੁਕਸ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ—ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਝੱਟ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮਦਾਰੀ ਘੰਟੀਆਂ ਨਹੀਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਜੋ Lipemia-Liparia ਆਦਿ ਨਾਲ ਵੱਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵੇ, ਦਾਸ ਦੀ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀਆਂ ਚਾਹੋ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਓ ਪਰ ਰੱਬ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥਾ-ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕੱਢੋ। (ਨੱਚ ਨਾ ਜਾਣੇ ਵਿਹੜਾ ਵਿੰਗਾ। ਬਾਕੀ ਆਦਤਾਂ ਵਾਂਗ ਗੁਲਾਮ ਰਹਿਣ ਦੀ ਵੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)

2. ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਸਵਾਲ

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ-ਖਬਤ-ਰੋਗ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦਸਵੀਂ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਸਰਾਸਰ ਗਲਤ ਹੈ। 1980 ਤੱਕ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ-ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਵੀ ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਾਲੇ ਨਿਜੀ ਸਕੂਲਾਂ ਜਿੰਨੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਜੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਰਗੇ ਸਕੂਲੀ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਹਾਲਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਿਆਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੀ ਹਰ ਪੱਧਰ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹਨਾਂ

ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੂਜੇ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੌਖੇ ਹਨ? ਬਲਕਿ ਗੱਲ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਵਧੇਰੇ ਅਮੂਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਕੋਲ ਅਮੂਰਤ ਸੰਕਲਪਾਂ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਬਾਕੀ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੇ ਮੂਰਤ ਸੰਕਲਪਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਅਮੂਰਤ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸੋ, ਜੇ ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਗਿਆਨਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਕਰਕੇ। ਇਹ ਸਮੱਗਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਔਖਾ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕ ਐਲਾਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਭ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਾਪਣ ਵਾਲੇ ਵੀਰ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਦੇਣਗੇ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸੋ, ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਨੀਤ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੱਗਰੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ, ਇਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਆਪ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਾਂਗ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸ. ਚੰਗੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਿਵੇਂ ਆਵੇ

ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਕਾਇਲ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲਾਭ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਮਾਰੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮਾਰੂ ਨੀਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਬਦਨੀਤ ਲਾਲਚਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਵਜੋਂ ਸਾਡੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਗਲਬਾ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਲਬਾ ਸਾਡੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਖਿਆਵੀ, ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਟੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਸ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਕੁਰਲਾ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਲਈ ਵੀ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਸਬੰਧੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਖੋਜ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਉਚਿਤ ਵਿਧੀ ਸਬੰਧੀ ਯੂਨੈਸਕੋ ਦੀ 2008 ਵਿਚ ਛਪੀ ਕਿਤਾਬ 'ਇੰਪਰੂਵਮੈਂਟ ਇਨ ਦਾ ਮਦਰ ਟੰਗ-ਬੇਸਡ ਲਿਟਰੇਸੀ ਐਂਡ ਲਰਨਿੰਗ' ਵਿਚੋਂ ਹੇਠਲੀ ਟੂਕ ਬੜੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੀ ਹੈ: “ਸਾਡੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਇਕ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੀ (ਵਿਦੇਸ਼ੀ) ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਇਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਵਰਤੋਂ ਹੈ। (ਅਸਲ ਵਿਚ, ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਵਧੇਰੇ ਕਾਰਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)। ਦੂਜਾ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਜਿੰਨਾ ਛੇਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਓਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। (ਛੇਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲਹਿਜਾ ਤਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲਾਭ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਉਹ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਤੇ ਚੰਗੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇ)। ਤੀਜਾ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। (ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੀਂਹ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਿਹਤਰ ਸਿੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਨ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਨੀਤੀ ਘਾੜਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਸੁਆਲ 'ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰੂ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖੀ ਜਾਵੇ।” (ਪੰਨਾ 12)

ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੰਡੀ ਅਤੇ

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੁਦੱਈ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ 12 ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕਾਉਂਸਲ ਦੀ 2017 ਵਿਚ ਛਪੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਦਰਜ ਏ ‘ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਂਗੁਏਜ ਐਂਡ ਮੀਡੀਅਮ ਆਫ ਇਨਸਟਰਕਸ਼ਨ ਇਨ ਬੇਸਿਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ...’ (ਪੰਨਾ 3): ‘ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਸੋਚ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਏ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਬਿਹਤਰ ਤੇ ਪੱਕਾ ਤਰੀਕਾ ਏ। ਪਰ ਇਸ ਸੋਚ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕਾਉਂਸਲ ਦਾ ਦਫਤਰ ਦੇਸੀ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਪੰਜਾਬੀ ਬੜੇ ਸੌਖੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਨੇ।’

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕਾਉਂਸਲ ਦੀ ਏਸੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵੀ ਦਰਜ ਏ (ਪੰਨਾ 3) ‘ਛੇ ਤੋਂ ਅੱਠ ਸਾਲ ਲਗਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਏਨੀ ਕੁ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖ ਲਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਚਲਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਸਮਝ ਆ ਸਕੇ। ਏਨੇ ਸਾਲ ਲਾ ਕੇ ਵੀ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਏਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਉਪਰਲੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕੇ।’ ਜੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਾਲੇ ਨਿਆਣੇ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਖਰਚਾ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਵੀ ਮੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਵਿਆਜ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਲੱਖ ਬਣਦੇ ਨੇ। ਪੂਰਾ ਭਾਰਤ ਕਿੰਨਾ ਪੈਦਾ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ ਇਹ ਸੋਚਣ ਨਾਲ ਈ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਏ। ਨਿਆਣੇ ਦੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋਣ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਏ, ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸੋ, ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਧੀਆ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮੋਹ ਨਾਲੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖਣ ਬਾਰੇ ਅੱਜ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਮਝ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਓਥੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਈ ਨਹੀਂ ਏ, ਨਿਆਣੇ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਵਾਲੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਕੋਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਦਾ ਬੋਹਿਥ : ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

✍ ਡਾ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ*

ਪੰਦਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਪੈਰੋਬਰ ਬਣ ਕੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਏ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਅਤਿ ਘਿਨਾਉਣੀ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਲੁੱਟ-ਘਸ਼ੁੱਟ ਤੇ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰਜਾ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਆਪ ਹੀ ਭਖਸ਼ਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਏ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :

**ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੁ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ ॥**

(ਵਾਰ ੧ : ੨੩)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾ ਕੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ। ਆਪ ਨੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਰਸਮ ਦਾ ਕੀਤਾ ਵਿਚਰੋਹ ਅਤੇ ਪਾਂਧੇ ਨੂੰ ਸੁੱਚੇ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਦਾ ਬਿਆਨ ਵੇਖਣਯੋਗ ਹੈ :

ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੁਤੁ

ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥

ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ

ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ ॥ (੪੭੧)

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਾਬਰ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਖੂਨ ਵਹਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵੰਗਾਰਿਆ ਅਤੇ 'ਬਾਬਰਵਾਣੀ' ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ :

ਜਿਨ ਸਿਰਿ ਸੋਹਨਿ ਪਟੀਆ

ਮਾਂਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰੁ ॥

ਸੇ ਸਿਰ ਕਾਤੀ ਮੁੰਨੀਅਨ੍

ਗਲ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ਧੁੜਿ ॥

ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ ਹੋਦੀਆ

ਹੁਣਿ ਬਹਿਣਿ ਨ ਮਿਲਨਿ ਹਦੂਰਿ ॥ (੪੧੭)

ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪਰ ਆਪ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਰਸਦ ਲੈ ਕੇ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖੁਆ ਕੇ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਆਏ ਸਨ। ਆਪ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਕਾਰ-ਵਿਉਹਾਰ ਤੋਂ ਕਿਧਰੇ ਉਚੇਰੀ ਗਗਨ-ਮੰਡਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਭੇਜ ਕੇ ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਪਰੰਤੂ ਆਪ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪ ਉਚਾਟ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਮੋਦੀ ਖਾਨੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ :

ਬਾਬਾ ਦੇਖੇ ਧਿਆਨੁ ਧਰਿ

ਜਲਤੀ ਸਭਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਿਸਿ ਆਈ।

ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ

ਹੈ ਹੈ ਕਰਦੀ ਸੁਣੀ ਲੁਕਾਈ।

ਬਾਬੇ ਭੇਖ ਬਣਾਇਆ

ਉਦਾਸੀ ਕੀ ਗੀਤਿ ਚਲਾਈ।

ਚੜਿਆ ਸੋਧਣਿ ਧਰਤਿ ਲੁਕਾਈ।

(ਵਾਰ 1/24)

ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਤੋਂ 1497 ਈ. ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਲਈ ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਆਪ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰਕ ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਜੇ ਹਰਿਦੁਆਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਲੋਕ ਪਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਣ ਲਈ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਝੱਟ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਉਲਟੇ ਰੁੱਖਣ ਪਾਣੀ ਝੱਟਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਾਲੀ ਪੈਲੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਫਸਲ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਪੁੱਜੇਗਾ? ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਉਛਾਲਿਆ ਪਾਣੀ ਕੁਝ ਸੌ ਕੋਹਾਂ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਧਰਤੀ, ਮੇਰੀ ਫਸਲ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਣੀ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸੂਰਜ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਪੁੱਜੇਗਾ? ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਦਿੱਤੀ।

ਆਪ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਜਦੋਂ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ (ਉੜੀਸਾ) ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਪਾਂਡੇ ਥਾਲ ਲੈ

ਕੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਆਰਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾ, ਤਾਰੇ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਰਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ :

ਗਗਨ ਮੈ ਥਾਲੁ ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ

ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ ਜਨਕ ਮੋਤੀ ॥

ਧੂਪੁ ਮਲਆਨਲੋ ਪਵਣੁ ਚਵਰੇ ਕਰੇ

ਸਗਲ ਬਨਰਾਇ ਫੁਲੰਤ ਜੋਤੀ ॥ ੧ ॥

ਕੈਸੀ ਆਰਤੀ ਹੋਇ

ਭਵ ਖੰਡਨਾ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ॥ (੬੬੩)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਰਤੀ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟਿ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿਚ ਛੁਪ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਜੇ ਆਪ ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਪਾਸੇ ਹੀ ਬ੍ਰਿਜਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ, 'ਸਚ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਸਚ ਸੁਣਾਇਸੀ ਸਚ ਕੀ ਬੇਲਾ' ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਅਲਖ ਜਗਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਪ ਨੇ ਪੈਦਲ ਹੀ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ 42000 ਮੀਲ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਤਹਿ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਦੀ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੀ ਫੇਰੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿਚ ਲੰਕਾ, ਬੰਗਾਲ, ਮੱਕਾ ਮਦੀਨਾ, ਲੇਹ ਲਦਾਖ, ਆਸਾਮ, ਉੜੀਸਾ, ਸੰਗਲਾਦੀਪ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਸਥਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਆਪ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਕੀਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਅਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਪ ਨੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ 'ਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ'। ਇਹ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਉੱਚਾ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਉਦਾਹਰਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ।

* 5707, Modern Duplex, Manimajra (U.T) Chandigarh. Mob. 094633-27557

ਆਪ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ :

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰ ਨੀਚ ਜਾਤਿ

ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥

ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ

ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥ (੧੫)

ਆਪ ਨੇ ਸਦੇਵ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੈਸੇ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਵਰਗੇ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਹੱਕ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪ ਦਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਥਨ ਹੈ :

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ

ਉਸੁ ਸੁਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ ॥ (੧੪੧)

ਆਪ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨੀ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣ' ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਘਿਰਣਾ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸਤਰੀ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਨਣੀ ਹੈ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਿਉਂ? ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ :

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ

ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥ (੪੭੩)

ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮੇਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪੁੱਤਰ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਕੇ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿੱਧਰੇ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਆਪ ਧੁਰੋਂ ਆਉਂਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਉਚਾਰਦੇ। ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਕਈ ਤਾਂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ :

ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ ਕੋ ਕਹੈ ਬੇਤਾਲਾ ॥

ਕੋਈ ਆਖੈ ਆਦਮੀ ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ੧ ॥

ਭਇਆ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹ ਕਾ

ਨਾਨਕੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥

ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥

(੯੯੧)

ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ

ਹਰ ਧਰਮ ਦੇ ਆਗੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਿਵੇਂ :

ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਖੁਦਾ ਦਾ ਹਬੀਬ,

ਮੂਸਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਨਬੀ ਤੇ ਮਹਿਬੂਬ,

ਈਸਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਇਕਲੌਤਾ ਪੁੱਤਰ,

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਪ ਭਗਵਾਨ,

ਪਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਤੇ ਉਸ ਕਰਤੇ ਦਾ 'ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ' ਹੀ ਕਿਹਾ। ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 19 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ :

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਧੰਧੁਕਾਰਾ ॥

ਧਰਣਿ ਨ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥

ਨਾ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਦਾ ॥

(ਮਾਰੂ, ਮ: ੧, ੧੦੩੫)

ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸੌਰ ਮੰਡਲ ਲਈ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਚੰਭੇ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਨ-ਤਾਰੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਆਪ ਨੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਕਈ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ :

— ਪਾਤਾਲਾ ਪਾਤਾਲ

ਲਖ ਆਗਾਸਾ ਆਗਾਸ ॥

— ਧਰਤੀ ਹੋਰੁ ਪਰੈ ਹੋਰੁ ਹੋਰੁ ॥

— ਕੇਤੇ ਇੰਦ ਚੰਦ ਸੂਰ ਕੇਤੇ

ਕੇਤੇ ਮੰਡਲ ਦੇਸ ॥

(ਜਪੁ ਜੀ)

ਉਪਰੋਕਤ ਕਥਨ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਰਾਹ ਸੁਖਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਲਹਿੰਦੀ, ਸਿੰਧੀ, ਉਰਦੂ, ਫਾਰਸੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ, ਹਿੰਦੀ ਆਦਿ। ਆਪ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਗਏ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ

ਕੀਤਾ। ਆਪ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਹੇਤੂ ਬੰਗਾਲ, ਲੰਕਾ, ਮੱਕਾ-ਮਦੀਨਾ, ਆਸਾਮ, ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ, ਲਦਾਖ, ਸੰਗਲਾਦੀਪ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ ਆਪ ਦੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰਹੇ ਉਸ ਸਥਾਨ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਭਾਰਤ ਪਾਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਾਂਘਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਵਾਜਾ ਹਸਨ ਨਿਜ਼ਾਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ, 'ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਔਰ ਉਨ ਕਾ ਬਾਨੀ' ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਅਕੀਦਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਸੱਚੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਸੱਚਾ ਵਲੀ, ਤੌਹੀਦ ਕਾ, ਸਮੁੰਦਰ, ਹਕਾਨੀਅਤ ਕਾ ਤੂਤੀਏ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾਸਤਾਂ, ਪਾਂਚ ਦਰਯਾਓਂ ਕੇ ਮੁਲਕ ਮੇ ਹਵਾਸੇ ਖਮਸਾ ਕੋ ਸ਼ੀਰੀ ਗੁਫਤਾਰ ਸੇ ਦਰਸੇ ਵਹਦਤ ਦੇਨੇ ਵਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ।' (ਪੰਨਾ 32-33) ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਗੋਯਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ :

ਨਾਮੇ ਓ ਸ਼ਾਹੇ ਨਾਨਕਿ ਹੱਕ ਕੇਸ਼।

ਕਿ ਨਿਆਯਦ ਹਮਚੁਨੂੰ ਦਿਗਰ ਦਰਵੇਸ਼।

(ਗੰਜ ਨਾਮਹ)

(ਭਾਵ ਉਸ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਨਕ ਹੈ, ਰੱਬੀ ਖਸਲਤਾਂ ਵਾਲਾ। ਉਸ ਜੇਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਸੰਤ ਯਾ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।)

ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ 550ਵਾਂ ਸਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਮਹਾਨ ਕਰਮਯੋਗੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਰਾਹ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਉਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਹੋਵੇਗੀ।

25 ਜਾਂ 25 ਤੋਂ ਵੱਧ 'ਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਬੁੱਕ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

1. ਸ: ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ: ਵਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ: ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਜਬਪੁਰ,	
ਸ: ਪਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਗੁਰਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਸਰਕਲ)	— 46
2. ਸ: ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ (ਸਰਕਲ ਬੀੜ ਸਾਹਿਬ)	— 25
3. ਦੋਧੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (S.A. Khan)	— 25

ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ : ਮੱਸਿਆ ਸੰਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਬਣੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਬਠਿੰਡਾ 98554-80797

(ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਪਾਰਟ-2)

ਗੁਰਪੁਰਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਹੋਰ ਦਿਹਾੜੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਢੰਗ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੇਚੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦਿਹਾੜੇ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੀਆਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀਆਂ ਤਿੱਥਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਅਤੇ 1850 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੀਆਂ ਸੂਰਜੀ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ. ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਫਤਹਿ 2 ਚੇਤ) ਅਤੇ 1850 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਗ੍ਰੈਗੋਰੀਅਨ ਕੈਲੰਡਰ ਮੁਤਾਬਕ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜਾ 6 ਜੂਨ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ ਦੇਵਾਂ ਦਿਹਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋ ਮਹੀਨੇ 22 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੈ ਉਥੇ ਤਕਰੀਬਨ 6000 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਦਿਹਾੜੇ ਲਗਭਗ ਇਕੱਠੇ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਫਤਹਿ ਕਰਨ ਦਾ ਦਿਨ ਜੋ ਅੱਜ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ 22 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹਾੜ ਵਦੀ ੫/18 ਹਾੜ ਬਿਕ੍ਰਮੀ 1663 (15 ਜੂਨ 1606 ਈ:) ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਥੜ੍ਹੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਥੜ੍ਹੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਠੀਕ 20 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਹਾੜ ਸੁਦੀ ੧੦/6 ਸਾਵਣ ਸੰਮਤ 1663 (5 ਜੁਲਾਈ 1606) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਥੜ੍ਹੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦਿਵਸ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਤਾਂ ਸੂਰਜੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਅਨੁਸਾਰ 18 ਹਾੜ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਉਸੇ ਸਥਾਨ

ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦਿਵਸ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀਆਂ ਤਿੱਥਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹਾੜ ਸੁਦੀ ੧੦ ਨੂੰ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਦਿਹਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਹਰ ਸਾਲ ਹੀ ਵਧਦਾ ਘਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤ ਵਦੀ ੧/1 ਚੇਤ ਸੰਮਤ 1753 (26 ਫਰਵਰੀ ਸੰਨ 1697) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਖੇਡਣ ਦੀ ਰੀਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੯/1 ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ 1756 (29 ਮਾਰਚ 1699) ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਤਾਂ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀਆਂ ਤਿੱਥਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਚੇਤ ਵਦੀ ੧ ਨੂੰ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿਚ ਕਦੀ ਇਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਕ ਵਾਰ ਚੇਤ ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਫੱਗਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸੇ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਦਿਵਸ ਸੂਰਜੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰ ਸਾਲ 1 ਵੈਸਾਖ ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟੂਕ ਮਾਤਰ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਵਰਨਾ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਕਮੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਇਕ ਹੀ ਲੇਖ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੇ ਸੂਰਜ/ਚੰਦਰੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ (1) ਚੰਦਰਮਾ ਦੀਆਂ ਤਿੱਥਾਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸੂਰਜੀ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟਿਆਂ (ਤਰੀਕਾਂ) ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਇਹ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਹਾੜੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀਆਂ ਤਿੱਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਕੁਝ ਸੂਰਜੀ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਂ 'ਅਵਤਾਰੀ' ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਦਿਨ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀਆਂ ਤਿੱਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਸੂਰਜੀ ਤਰੀਖਾਂ ਅਨੁਸਾਰ। (2) ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੇ ਸਾਲ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ

ਸਾਂਝੇ ਸਾਲ (C.E.) (ਜੋ ਕਿ ਰੁੱਤੀ ਸਾਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੇੜੇ ਹੈ) ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਕੈਲੰਡਰ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਨਣ ਰੁੱਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹੇ। (3) ਇਸ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਲਈ ਯਾਦ ਰੱਖਣੀ ਸੌਖੀ ਹੋਵੇ।

ਉਕਤ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਕੈਲੰਡਰ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਸਾਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਲੰਡਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੇ 5 ਮਹੀਨੇ ਚੇਤ, ਵੈਸਾਖ, ਜੇਠ, ਹਾੜ, ਸਾਵਣ 31-31 ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ, ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ 7 ਮਹੀਨੇ ਭਾਦੋਂ, ਅਸ਼ੂ, ਕੱਤਕ, ਮੱਘਰ, ਪੋਹ, ਮਾਘ, ਫੱਗਣ 30-30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ (ਲੀਪ ਦੇ ਸਾਲ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨਾ 29 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅਖੀਰਲਾ ਮਹੀਨਾ ਫੱਗਣ 30 ਦੀ ਬਜਾਏ 31 ਦਿਨਾਂ) ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਕੈਲੰਡਰ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ 1999 ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ 1999 'ਚ ਵੈਸਾਖੀ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਆਈ ਸੀ ਇਸ ਕਾਰਨ 1 ਵੈਸਾਖ ਤੋਂ 31 ਦਿਨ 14 ਮਈ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਜੇਠ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ 15 ਮਈ; ਜੇਠ ਦੇ 31 ਦਿਨ 14 ਜੂਨ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਹਾੜ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ 15 ਜੂਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਚੇਤ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ 14 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸੌਖਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਚੇਤ, ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ (ਸੰਗਰਾਮ) ਕ੍ਰਮਵਾਰ 14 ਮਾਰਚ, 14 ਅਪ੍ਰੈਲ। ਅਗਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਜੇਠ, ਹਾੜ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 15 ਮਈ, 15 ਜੂਨ। ਅਗਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਸਾਵਣ, ਭਾਦੋਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 16 ਜੁਲਾਈ, 16 ਅਗਸਤ। ਭਾਵ ਦੋ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ 1-1 ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ 1-1 ਦਿਨ ਕਰਕੇ ਘਟਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸ਼ੂ, ਕੱਤਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 15 ਸਤੰਬਰ, 15 ਅਕਤੂਬਰ। ਅਗਲੇ ਦੋ

ਮਹੀਨੇ ਮੱਘਰ, ਪੋਹ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 14 ਨਵੰਬਰ, 14 ਦਸੰਬਰ। ਮਾਘ 13 ਜਨਵਰੀ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲਾ ਮਹੀਨਾ ਫੱਗਣ 12 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ (ਸੰਗਰਾਂਦਾਂ) ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਪੱਕੀਆਂ ਤਰੀਖਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਨਿਸਚਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਦਿਹਾੜੇ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਨਿਸਚਿਤ ਤਰੀਖਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜਾ 23 ਪੋਹ/5 ਜਨਵਰੀ, ਮਾਘੀ 1 ਮਾਘ/13 ਜਨਵਰੀ, ਬੰਦੀ ਛੋੜ ਦਿਵਸ 1 ਫੱਗਣ/12 ਫਰਵਰੀ, ਹੋਲਾ 1 ਚੇਤ/14 ਮਾਰਚ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜਾ 1 ਵੈਸਾਖ/14 ਅਪ੍ਰੈਲ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦਿਹਾੜੇ ਹਰ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੇਸੀ ਤਰੀਖਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਰੀਖਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਦਿਹਾੜੇ ਘੱਟ ਵੱਧ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨਾਲ ਆਉਣਗੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਦੋ ਵਾਰ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਵੀ ਉਹੀ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਜੋ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਵਾਲੇ ਅਧੀਨ ਲੇਖ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਸਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਲੰਘ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਹਾਲੀ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਰੀਖਾਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਕਿ ਸਤੰਬਰ 1582 ਦੀ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਦੀ ਤਰੀਖ ਵੀ 25 ਦਸੰਬਰ ਸੀ ਅਤੇ 10 ਦਿਨ ਦੀ ਸੋਧ ਲਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 1582 ਦੀ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ ਰੋਮ ਵਾਸੀਆਂ ਵਲੋਂ 25 ਦਸੰਬਰ ਹੀ ਰੱਖੀ ਸੀ ਬਦਲੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਅਕਤੂਬਰ 1752 'ਚ 11 ਦਿਨ ਦੀ ਸੋਧ ਲਾਉਣ ਬਾਅਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੇ ਵੀ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ 25 ਦਸੰਬਰ ਹੀ ਰੱਖੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਲੰਡਰ ਸੋਧ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹੀ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਤਰੀਖਾਂ ਬਦਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰੀਖਾਂ ਵਿਚ ਸੋਧ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਰੀਖਾਂ ਬਦਲਣੀਆਂ ਸ਼ੱਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ

ਵਾਰ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੈਲੰਡਰਾਂ ਵਿਚ ਸੋਧਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੋਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰੀਖਾਂ ਬਦਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਪਰ ਹਾਲੀ ਤੱਕ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਹ 1 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ 23 ਪੋਹ ਹੋਣ ਦੀ ਰਟ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਂ 1699 ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ 29 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਆਉਣ ਕਰਕੇ 1753 ਦੀ ਸੋਧ ਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ ਬਣਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿਚ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸਦਕਾ ਇਸ ਵਿਚ 6 ਦਿਨ ਦਾ ਫਰਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੜਕਦਾ। ਮੰਨ ਲਉ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ 'ਚ 23 ਪੋਹ 1 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਨਿਸਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਵੈਸਾਖੀ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਕਹੀਏ ਜਾਂ ਸੁੱਤੇ ਹੋਣ ਦਾ ਢੋਂਗ

ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ “ਚਉਦਸ ਅਮਾਵਸ ਰਚਿ ਰਚਿ ਮਾਂਗਹਿ; ਕਰ ਦੀਪਕੁ ਲੈ ਕੂਪਿ ਪਰਹਿ॥” (੮੭੦) ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਸੰਗਰਾਂਦਾਂ ਤੇ ਚੰਦਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀਆਂ ਤਿੱਥਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ 10 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 40 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਆਉਣ ਤਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜਾ ਪੋਹ ਸੁਦੀ 7 ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੋਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਦੀ ਤਿੱਥ ਨਾ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਣ।

ਹੁਣ ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਅਤੇ ਹਵਾਲੇ ਅਧੀਨ ਲੇਖ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਗਦੇ ਹੀ ਸੁੱਤੇ ਹੋਣ ਦਾ ਢੋਂਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਣਗੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵੰਡ ਦੀ ਚੌਥੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ।

ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਜੰਗ

ਚੈਨ 'ਖੁੰਡੀਕਲਾਂ ਵਾਲਾ', ਮੋਬਾ: 94634-50951

ਪਾੜ ਦਿਉ ਬੇਦਾਵਾ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰੇ।
ਮੇਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ ਬਚੇ, ਬਾਕੀ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਸਾਰੇ।
ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ, ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ ਸੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਏ
ਘਰੋਂ ਜਦੋਂ ਪਈਆਂ ਲਾਹਨਤਾਂ, ਨਾਲ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੁਮਲਾਏ
ਮੁੜ ਗਏ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਨੂੰ, ਮਾਤਾ ਭਾਗੋਂ ਜਦੋਂ ਲਾਏ ਫਿਟਕਾਰੇ
ਪਾੜ ਦਿਉ ਬੇਦਾਵਾ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰੇ।
ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਏ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ, ਲਾਹੇ ਆਹੂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਭਾਰੇ
ਤੇਗਾਂ ਉੱਤੇ ਤੇਗਾਂ ਚੱਲੀਆਂ, ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਹਿੰਮਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰੇ
ਫਤਿਹ ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡ ਕੇ, ਪਾ ਗਏ ਸੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਸਾਰੇ
ਪਾੜ ਦਿਉ ਬੇਦਾਵਾ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰੇ।
ਹੱਥ 'ਚ ਬੇਦਾਵਾ ਫੜ ਕੇ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਿਆ ਰੋਵੇ
ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਨਿਕਲੇ, ਕਹਿੰਦਾ ਸਿਰ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਹੋਵੇ
ਦਸਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਖਦਾ, ਹੁਣ ਬਖਸ਼ੋ ਗੁਨਾਹ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ
ਪਾੜ ਦਿਉ ਬੇਦਾਵਾ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰੇ।
ਟੁੱਟੀ ਗੰਢੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਹੱਥੀ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਬੇ-ਦਾਵਾ
ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤ ਕਰੇ, ਹੋ ਗਈ ਜੰਗ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਵਾ ਸ਼ਾਵਾ
ਖੁੰਡੀ ਵਾਲਾ 'ਚੈਨ' ਆਖਦਾ, ਧੰਨ ਧੰਨ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਨੇ ਨਿਆਰੇ
ਪਾੜ ਦਿਉ ਬੇਦਾਵਾ ਗੁਰੂ ਜੀ, ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰੇ।

ਫਰਵਰੀ ਅੰਕ 'ਚ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹੋ, “ਕੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਡੇਰੇ?” ਅਗਲੀ ਕਿਸਤ ਪੜ੍ਹੋ : ‘ਕਿਵੇਂ ਫੈਲਦੇ ਨੇ ਡੇਰੇ?’

ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ, ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਤੇ ਡੇਰੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਤੋਂ ਭਾਲਦੇ (ਲੱਭਦੇ) ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਡੇਰਿਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ। ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡੇਰਾ ਮੁਖੀ ਸਿਰਸਾ ਨੂੰ 28 ਅਗਸਤ 2017 ਨੂੰ ਬਲਾਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ 10-10 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਡੇਰੇ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਧਣ-ਫੁੱਲਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ?

ਪਛੜੇ ਵਰਗ ਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਤੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਹ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੋ ਚੰਗੇ ਗੁਜ਼ਰ ਬਸਰ ਲਈ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ, ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਮਨੁੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਤਲਾਸ਼ਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਰੱਬ ਹੀ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਸ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਡੇਰੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਦੱਬੇ ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਹ ਮਸੀਹਾ ਬਣ ਕੇ ਬਹੁੜਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਉਹ ਬਾਬਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਸਿਰਸਾ ਮੁਖੀ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਪਰਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਹੀ ਲਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ 15 ਸਾਲ ਜਾਂਚ ਚੱਲੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੱਗੇ ਦੋਸ਼ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਣ-ਫੁੱਲਣ ਲਈ ਸਿਆਸੀ ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਵੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨੇਤਾ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਸਿਰਕੱਢਵੇਂ ਲੀਡਰ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਡੇਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2014 ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਵੀ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਧਾਰਮਿਕ ਮੱਧੇਟਾ ਪਹਿਨੇ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ 'ਚ ਸਾਰਬੀ ਬਾਬਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਬਾਬਾ ਧੋਖਾਧੜੀ ਤੇ ਬਲੈਕ ਮਨੀ ਕੇਸ 'ਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋਏ। ਚੰਦਰਾ ਸਵਾਮੀ ਵੀ ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਵਾਮੀ ਰਿਹਾ। ਸੱਤਿਆ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਰਹੇ। ਰਾਮਦੇਵ, ਰਵੀ ਸ਼ੰਕਰ, ਭਾਜਪਾ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਚਹੇਤੇ ਹਨ।

ਸਿਆਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਸਾ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਅਤੇ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਖੂਨ-ਖਰਾਬੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤਕਰੀਬਨ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਵੀ ਡੇਰਾਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਸਿੱਖੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ ਹਨ।

ਹੁਣ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨਾ ਚਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਮੀ ਜਾਂ ਡੇਰਾਮੁਖੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵਨਾਤਮਕ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੇਜ਼ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਕਾਸ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਇਹ ਡੇਰੇ ਵਧਦੇ ਹੀ ਜਾਣਗੇ। ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਏ ਸਨ, ਕੀ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਿਆ? ਸਿਖ ਪੰਥ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ 'ਚ

ਦਲਿਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ, ਨਾਮ ਚਰਚਾ 'ਚ ਜੋੜਿਆ। ਸਕੂਲਾਂ/ਕਾਲਜਾਂ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ 'ਚ ਸਸਤੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਦਿੱਤੇ। ਇਉਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਡੇਰਿਆਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚੇ ਗਏ। ਕੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕਮੇਟੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਤੇ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਹੱਲ ਇਕ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤਮੰਦ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਸਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂਕਿ ਹਰੇਕ ਆਪਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰ ਸਕੇ।

ਡੇਰੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਮਗਰ ਉਹੀ ਲੋਕ ਲਗਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਕਿਤੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਭੈਅਭੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਆਸਰੇ, ਕਿਸੇ ਓਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਜਮਹੂਰੀ ਸਿਆਸੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਦੁਖਾਂ ਮਾਰੀ ਜਨਤਾ ਅੱਕੀ ਪਲਾਹੀ ਹੱਥ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਫੈਲਾਏ ਭਰਮ ਜਾਲ 'ਚ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ, ਰਾਜਾਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਚੋਣ ਵਿਚ ਡੇਰਿਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ ਇਹ ਵਿਚੋਲੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਸ਼ਰਾਬੀਪੁਣੇ ਤੇ ਪਤਨੀ ਦੀ ਪਤੀ ਵਲੋਂ ਹੁੰਦੀ ਮਾਰਕੁੱਟ ਜਿਹੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤਾ ਭੋਜਨ ਤੇ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। (ਇਕ ਸਰਵੇਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਤਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ 9000 ਡੇਰੇ ਹਨ। (ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ 6-9-17 ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰ)

* ਪਿੰਡ : ਝੱਮਟ, ਡਾਕ: ਅਯਾਲੀ ਕਲਾਂ, ਲੁਧਿਆਣਾ। ਮੋਬਾ: 94636-00252

ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ

ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ*

ਭਾਰਤੀ ਕਲਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਧਰਮ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸੂਫੀ ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਬੇ-ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਮਾਨਵ ਭਲਾਈ ਦੇ ਆਗੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਫਰੀਦੁਦੀਨ ਮਸੂਦ (ਗੰਜ-ਏ-ਸ਼ਕਰ) ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੀਰ-ਫਕੀਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੂਫੀ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹਨ।

ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1175 ਈ: ਵਿਚ ਖੋਤਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਤੇਜ਼ ਬੁੱਧੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ 'ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ' ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਲਾਮੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਖਵਾਜ਼ਾ ਬਖਤਿਆਰ ਕਾਕੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੰਧਾਰ ਅਤੇ ਬਗਦਾਦ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ਹਾਂਸੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਲਗਭਗ 20 ਸਾਲ ਤਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਖਵਾਜ਼ਾ ਬਖਤਿਆਰ ਕਾਕੀ ਦੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਖੋਤਵਾਲ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਅਜੋਧਨ (ਪਾਕਪਟਨ) ਚਿਸ਼ਤੀ ਵਰਗ ਦੇ ਪੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਾਕੀ ਭਾਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ।

ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੇ ਕਵੀ ਵੀ ਸਨ। ਉਹ ਫ਼ਾਰਸੀ, ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਲਿਖਦੇ/ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ੇਅਰ ਅਤੇ

ਰੁਬਾਈਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁੱਲ ਹੱਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਰਦੂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ 4 ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ 112 ਸਲੋਕ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 2 ਸ਼ਬਦ ਰਾਗ ਆਸਾ ਵਿਚ ਅਤੇ 2 ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਹੋਰ ਰਚਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਹੜੀ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿ ਗਈ।

ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹਉਮੈ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ ਮੌਤ ਨਾ ਭੁੱਲੇ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਸਮਝੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬੁਰੇ ਅਮਲਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਖਿਡੌਣਾ ਨਾ ਬਣਨ ਦਿਓ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਨਾ ਡੇਗੋ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਵੀਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹੋ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭਲਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਜਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਲ ਮਾੜਾ ਸਮਝੇ, ਉਸ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨਾ ਇਕ ਦਮ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਹੋਛਾਪਨ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਧਨਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ। ਜਦੋਂ ਰੱਬੋਂ ਕੋਈ ਮੁਸੀਬਤ ਆਵੇ ਤਾਂ ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ ਮੂੰਹ ਨਾ ਮੋੜ ਲਵੋ। ਧਨ ਦੀ ਸਿੱਕ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਲੋਭੀ ਸਮਝੋ। ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਲੋੜਦੇ ਤਾਂ ਉਧਾਰ ਨਾ ਮੰਗੋ। ਧਰਮ ਦੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਜੇ ਵਡਿਆਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਦੱਬੇ-ਢਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਓ। ਅਜਿਹਾ ਅਮਲ ਕਰੋ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੌਤ ਪਿੱਛੋਂ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ।

ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉੱਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਤੋਂ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ

ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਤੋਂ ਭਰਮਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਈਸ਼ਵਰ, ਜੀਵ, ਜਗਤ, ਮਾਇਆ, ਕਾਲ (ਮ੍ਰਿਤੂ) ਆਦਿ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੰਕੇਤ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਈਸ਼ਵਰ ਸਰਵ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਅਗਮ, ਅਪਾਰ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਇੱਕ ਰੂਪ ਦੇ ਪੂਰਨ ਸਮਰਥਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਆਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ :

ਫਰੀਦਾ ਬਾਰਿ ਪਰਾਇਐ ਬੈਸਣਾ

ਸਾਂਈ ਮੁਝੈ ਨ ਦੇਹਿ॥

ਜੇ ਤੂ ਏਵੈ ਰਖਸੀ ਜੀਉ ਸਰੀਰਹੁ ਲੇਹਿ॥

(੧੩੮੦)

ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਗਿਆਨੀ, ਹਰ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣਾ ਬੇਕਾਰ ਹੈ:

ਫਰੀਦਾ ਜੰਗਲੁ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਿਹ

ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੋੜੇਹਿ॥

ਵਸੀ ਰਬੁ ਹਿਆਲੀਐ

ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਢੁਢੇਹਿ॥ (੧੩੮੮)

ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹਿਰਦਾ ਹੈ। ਹਿਰਦਾ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਇਕੁ ਫਿਕਾ ਨ ਗਲਾਇ

ਸਭਨਾ ਮੈ ਸਚਾ ਧਣੀ॥

ਹਿਆਉ ਨ ਕੈਹੀ ਠਾਹਿ

ਮਾਣਕ ਸਭ ਅਮੋਲਵੇ॥ (੧੩੮੮)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਹ ਉੱਚ-ਨੀਚ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਖਾਲਿਕ ਖਲਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲੁਕਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਦਾ ਅਤੇ ਨੀਚ ਕਿਉਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ? ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ (ਲਾੜੀ)

(ਬਾਕੀ ਦੇਖੋ ਸਫ਼ਾ 47 'ਤੇ)

* 897, Phase-10, Mohali

ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਦਰਦ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਸਮਝੋ

ਡਾ: ਅਜੀਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਐਮ. ਡੀ.*

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰੀਬ ਛੇ ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਤੇ ਤਣਾਅਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਹੱਲਾ ਸ਼ੇਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਪੀਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਤੈਅ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ 'ਚ ਦਿਲ ਨੂੰ ਉਹ ਖੁਰਾਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਜੋ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵੱਧ ਦਬਾਅ ਝੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾਣ ਪੀਣ 'ਚ ਦੇਸੀ ਘਿਓ, ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨੇਟਿਡ ਆਇਲ, ਨਾਰੀਅਲ ਦਾ ਤੇਲ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਚਰਬੀਆਂ (ਫੈਟ) ਦੀ ਖਪਤ ਵਧੀ ਹੈ। ਖਾਣ ਪੀਣ 'ਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਚੀਨੀ ਦੀ ਅਧਿਕਤਾ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਮਕ ਅਤੇ ਖਟਾਈ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਾਧੂ ਖਾਧੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ੂਗਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਮਕ ਤੇ ਨਮਕ ਵਾਲੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਹਾਈ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਰ ਰਾਤ ਬੈਠ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਦਤ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਕਸਰਤ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵਧ ਗਏ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਕਈ ਘੰਟੇ ਲੱਗੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲਣ ਫਿਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਕਸਰਤ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਿਤਾ-ਪੁਰਖੀ ਵੀ ਚਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਸ ਨਾਲ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਸਰਅੰਦਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਛਾਤੀ 'ਚ ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਝ

ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦਰਦ ਨੂੰ ਗੈਸ ਦਾ ਦਰਦ ਸਮਝੇ ਜਾਂ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ (ਅੰਜਾਇਨਾ) ਦਾ ? ਅਕਸਰ ਇਸ ਨੂੰ ਉਹ ਗੈਸ ਦਾ ਦਰਦ ਸਮਝ ਕੇ ਟਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਦਰਦ ਅਸਹਿ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ? ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ, ਡਾਇਬਿਟੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਈਸੀਜੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਈਸੀਜੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਪਰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਕਈ ਵਾਰ ਈਸੀਜੀ ਠੀਕ ਠਾਕ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਟੀਐਮਟੀ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਈਕੋ ਕਾਰਡੀਓਗਰਾਫੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖਾਣ-ਪੀਣ 'ਚ ਚਰਬੀ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਮਸਲਨ ਘਿਓ, ਤੇਲ, ਮੱਖਣ, ਮਾਸ, ਸ਼ਰਾਬ, ਚਾਹ, ਕੋਫੀ ਆਦਿ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੁਥਾਰ ਸਵੇਰੇ ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪੰਤਾਲੀ ਮਿੰਟ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਟਹਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਿਗਰਟਨੋਸ਼ੀ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੈ। ਨਿਯਮਿਤ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨਾ ਤਣਾਅ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 35 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿੱਠੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਰੱਖੋ। ਨਮਕ ਵੀ ਸੀਮਤ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਹੀ ਲਓ। ਜੇ ਦਿਲ ਦੇ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਪਚਾਨਵੇਂ ਫ਼ੀਸਦੀ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪੱਚੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 'ਚ ਪ੍ਰੀਵੈਂਟਿਵ ਚੈਕਅੱਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ੂਗਰ ਤੇ ਹਾਈ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਇਤਿਹਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਦਿਲ ਦੇ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰਡੀਅਕ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਤਕਨੀਕ :

ਗਲੋਬਲ ਹੈਲਥ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਨੇ

ਕਾਰਡੀਅਕ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਿਧੀ ਚਲਾਈ ਹੈ ਉਹ ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬੈਰਪੀ ਵਿੱਚ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਤੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਰੋਗ-ਗ੍ਰਸਤ ਦਿਲ 'ਚ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟਰਾਂਸ ਮਾਇਓਕਾਰਡੀਅਲ ਰੀਵਸਕੂਲਰਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਇਲਾਜ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਲਾਜ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਟ ਪਾਵਰ ਵਾਲੀ ਕਾਰਡੀਅਕ ਲੇਜ਼ਰ ਮਸ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ 'ਚ ਸੁਰਾਖ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਮਿਲੀ ਮੀਟਰ ਲੰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੁਰਾਖ ਪੰਜਾਹ ਮਿਲੀ ਸਕਿੰਟ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਮੇਂ 'ਚ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਇਆਂ ਕਿ ਦਿਲ ਦੇ ਚੈਂਬਰ ਵੈਂਟਰੀਕਲ ਵਿੱਚੋਂ ਖੂਨ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਸ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਹਨਾਂ 'ਚ ਖੂਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਸੁਰਾਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ। ਕਰੀਬ ਵੀਹ ਤੋਂ ਤੀਹ ਸੁਰਾਖ ਰੋਗ ਗ੍ਰਸਤ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਲੇਜ਼ਰ ਊਰਜਾ ਰਾਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸੁਰਾਖਾਂ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰੀ ਸੁਰਾਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੰਦਰਲਾ ਸੁਰਾਖ ਤੇ ਬਰੀਕ ਛਿਦਰਾਂ ਦਾ ਆਇਤਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਰੋਗ ਗ੍ਰਸਤ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਦੇ ਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਧੀ 'ਚ ਦਿਲ ਦੀ ਧਮਨੀ ਸੰਚਾਰ ਕੋਰੋਨਰੀ ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਧਮਨੀ 'ਚ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ ਇੰਟਰਾ ਕਾਰਡੀਅਲ ਇੰਜੈਕਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਾ ਕੋਰੋਨਰੀ ਟਰਾਂਸਵਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੱਧ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤੇ ਕਾਰਗਰ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਦਿਲ ਵੱਧ ਬਲੱਡ ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਗ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕੀਤੇ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਧਮਨੀਆਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ 'ਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ

* ਸਾਬਕਾ ਡਿਪਟੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ।
ਮੋਬਾ: 9815629301

ਤਕਨੀਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ 'ਇਸਕੀਮੀਆ' ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਕਾਰਡੀਅਕ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਤਕਨੀਕ ਦਿਲ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨਾਲ ਹਰਜਾ ਗ੍ਰਸਤ ਮਾਂਸਪੇਸ਼ੀਆਂ 'ਚ ਨਵੇਂ ਟਿਸ਼ੂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ 'ਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਇੰਜਾਇਨਾ, ਸਰੀਰਕ ਊਰਜਾ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਸਾਹ ਫੁੱਲਣ ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਸਟੈਮ ਸੈੱਲ ਤਕਨੀਕ ਕਾਫੀ ਰਾਹਤ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇੰਜੇਗ੍ਰਾਫੀ ਤੇ ਸਰਜਰੀ :

ਤਣਾਅ-ਪ੍ਰੀਖਣ ਲਈ ਈਕੋ-ਥੈਲੀਅਮ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਿਲ ਦਾ ਰੋਗ ਜਦੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਈਕੋ ਤੇ ਸਟਰੈਸ ਥੈਲੀਅਮ ਡਿਟੈਕਟ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਐਂਜੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੀਨੇ, ਛਾਤੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਉਪਰੀ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਪੇਟ ਗੈਸ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਦਰਦ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਸੇ ਵਕਤ ਜੇ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ

ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ, ਉਸ ਦਰਦ ਦਾ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਂਜੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਆਧੁਨਿਕ ਜਾਂਚ ਤਕਨੀਕਾਂ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਮਸਲਨ ਸਪਾਇਰਲ ਸੀ ਟੀ, ਕਾਰਡੀਅਕ ਐਮ ਆਰ ਆਈ, ਟੀ ਈ ਈ, 3-ਡੀ ਇੱਕੋ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣ 'ਚ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਇੱਕ ਦੋ ਨਾਲੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਟੈਂਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਇੰਜੀਓਪਲਾਸਟੀ, ਬੈਲੂਨਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਪਾਈਨਲ ਬਲਾਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਈਪਾਸ ਸਰਜਰੀ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਦਾ ਰਾਹ ਪੇਟ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਦਿਲ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖਾਣੇ 'ਚ ਟਰਾਂਸਫੈਟ ਤੇ ਬੈਡ ਕੋਲੈਸਟਰੋਲ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੁਕਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ; ਉਹ ਦਿਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਭੋਜਨ ਦਿਲ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਵਜ਼ਨ ਘੱਟ ਹੈ

ਤਾਂ 35 ਕੈਲਰੀ/ਕਿਲੋ ਤੇ ਜੇ ਵਜ਼ਨ ਵੱਧ ਹੈ ਤਾਂ 25 ਕੈਲਰੀ/ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਖਾਓ। ਭੋਜਨ 'ਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਕਾਰਬੋਹਾਈਡਰੇਟ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਤੇ ਚਰਬੀ ਦਾ ਸਹੀ ਸੰਤੁਲਨ ਹੋਵੇ। ਮੱਛੀ 'ਚ ਓਮੇਗਾ-3-ਫੈਟੀ ਏਸਿਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਖੂਨ 'ਚ ਟਰਾਈਸਲਿਸਰਾਇਡ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਅਤੇ ਕਲਾਟ ਬਣਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵੱਧ ਤਲੀ ਮੱਛੀ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ (ਭਰਪੂਰ ਫੋਲੇਟ) ਜਿਵੇਂ ਪਾਲਕ, ਸਲਾਦ, ਅਸਪੈਗਸ, ਬ੍ਰੋਕਲੀ ਆਦਿ ਜ਼ਰੂਰ ਲਵੋ। ਟਮਾਟਰ 'ਚ ਲਾਈਕੋਪੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦਿਲ ਦੇ ਦੌਰੇ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਾਈਬਰ (ਸਾਬਤ ਅਨਾਜ) ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ 'ਚ ਵਾਧੂ ਚਰਬੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖਣਿਜ, ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਵਰਗੇ ਪਦਾਰਥ ਸਾਬਤ ਅਨਾਜ 'ਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਾਈਬਰ ਨਾਲ ਕੋਲੈਸਟਰੋਲ ਘਟਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਉਨ ਚੌਲ, ਰੋਟੀ-ਦਾਲ, (ਸੇਮ, ਮਸਰ ਤੇ ਮਟਰ ਆਦਿ) ਠੀਕ ਹਨ। ਬਾਦਾਮ ਦਿਲ ਲਈ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਖਰਾਬ ਕੋਲੇਸਟਰੋਲ ਘਟਦੀ ਹੈ।

ਸਾਜਣਾ ਮੈਂ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ

—ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਬੇਲੀ'*

1. ਹੜ੍ਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆਇਆ ਸੀ।
ਸੱਚੇ ਭੇਜ ਭੇਜ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ।
ਕੇਸਗੜ੍ਹ 'ਚ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਸੀ।
ਕੀਤਾ ਗੁਰਾਂ ਫੁਰਮਾਨ, ਕੱਢ ਨੰਗੀ ਕਿਰਪਾਨ।
ਸੋਹਣੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲੀ ਸੀ ਲਿਆ ਕੇ।
ਸਾਜਣਾ ਮੈਂ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ,
ਭੇਟਾ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ।
2. ਮਹਿਮਾ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਜਿਹਦੀ ਅਮਿਤੋਂਜ ਹੈ।
ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ ਹੀ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਮੌਜ ਹੈ।
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਾਜਣੀ ਮੈਂ ਫੌਜ ਹੈ।
ਬਣੇ ਇਸਦੇ ਸਿਪਾਹੀ, ਕਹਿਣ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਮਾਹੀ।
ਆਵੇ ਤਲੀਆਂ 'ਤੇ ਜਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ।
ਸਾਜਣਾ ਮੈਂ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ, ਭੇਟਾ ਸਿਰਾਂ ਦੀ.....।
3. ਝੰਡਾ ਜੱਗ ਉੱਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਬੁਲਾਉਣਾ ਏ।
ਭਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਬਚਾਉਣਾ ਏ।
ਪਾਪੀ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣਾ ਏ।
ਕਹਿਣੀ ਕਰਨੀ ਦੇ ਪੂਰੇ, ਆਉਣ ਸਿਰਲੱਥ ਸੂਰੇ।
ਮਾਤ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਤੇਗਾਂ ਵਾਹ ਕੇ।
ਸਾਜਣਾ ਮੈਂ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ, ਭੇਟਾ ਸਿਰਾਂ ਦੀ.....।
4. ਕੌਮ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਬਣਾਉਣੀ ਏ।
ਤੇਗ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਫੜਾਉਣੀ ਏ।
ਦੂਰ ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ ਦਿਲਾਂ 'ਚੋਂ ਭਜਾਉਣੀ ਏ।
ਸ਼ੇਰ ਗਿੱਦੜੋਂ ਬਣਾਵਾਂ, ਬਾਜ਼ ਚਿੜੀ ਤੋਂ ਤੁੜਾਵਾਂ।
ਕੋਈ ਜਾਵੇ ਕਿੱਥੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾ ਕੇ?
ਸਾਜਣਾ ਮੈਂ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ, ਭੇਟਾ ਸਿਰਾਂ ਦੀ.....।
5. ਦੂਰ ਡੱਗ ਮੱਗ ਕਿਧਰੇ ਭਜਾ ਦਿਉ।
ਇਸ ਤੇਗ ਦੀ ਪਿਆਸ ਨੂੰ ਬੁਝਾ ਦਿਉ।
ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਣ ਦਾ ਬੋਲ ਪੁਗਾ ਦਿਉ।
ਛੱਡੋ ਜੀਵਣ ਦੀ ਆਸ, ਰਚੋ ਨਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ।
ਜਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਮਿਟਾ ਕੇ।
ਸਾਜਣਾ ਮੈਂ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ, ਭੇਟਾ ਸਿਰਾਂ ਦੀ.....।
6. ਬੋਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੁਣਾਏ ਸੀ।
ਸਿੱਖ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਪੰਜ ਉਠ ਆਏ ਸੀ।
ਲਿਜਾ ਕੇ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਕੌਤਕ ਰਚਾਏ ਸੀ।
'ਬੇਲੀ' ਪੰਜੇ ਸਰਦਾਰ, ਆਏ ਤੰਬੂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ।
ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਤੇਗ ਵਿਚੋਂ ਪਾ ਕੇ।
ਸਾਜਿਆ ਸੀ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ, ਗੁਰਾਂ ਖੰਡੇ ਵਾਲੀ ਪਾਹੁਲ ਛਕਾ ਕੇ।
ਸਾਜਿਆ ਸੀ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ, ਗੁਰਾਂ ਖੰਡੇ ਵਾਲੀ ਪਾਹੁਲ ਛਕਾ ਕੇ।

*ਗਲੀ ਸਾਲਗਰਾਮ ਵਾਲੀ, ਮੁਹੱਲਾ ਟਾਂਕ ਕਸ਼ਤਰੀ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ। ਮੋਬਾ: 62841-22703

ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮੀਆਂ

80 ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਬਚਾਈਆਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1 ਮਾਰਚ (ਸਪੋਕਸਮੈਨ) : ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਪਿਉ-ਪੁੱਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ 80 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਚਾਈ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪਿਉ ਪੁੱਤਰ ਨੇ 60 ਤੋਂ 80 ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਇਹ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨਾਮਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਪਿਉ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਖੂਬ ਤਾਰੀਫ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇਗੇ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਿਆਨਕ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਦੰਗਾਕਾਰੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਘਰਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਰਹੇ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਸੀ। ਕੋਈ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਉਮਰ 53) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਬੁਲੇਟ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਤੇ ਸਕੂਟੀ ਰਾਹੀਂ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੋਕਲਪੁਰੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਾਲਾਤ ਤਣਾਅ ਵਾਲੇ ਬਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਦਸ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਜਾਨ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੋਕਲਪੁਰੀ ਤੋਂ ਕਰਦਮਪੁਰੀ ਤੱਕ ਇਕ ਘੰਟੇ ਵਿਚ 20-20 ਗੋੜੇ ਕੱਢੇ। ਉਹ ਖੁਦ ਸਕੂਟੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਜਦਕਿ ਪੁੱਤਰ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲਿਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਗੋੜੇ ਵਿਚ ਉਹ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਚਾਰ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਸ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, “ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ।” ਸ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ

ਮੁਸਲਿਮ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੰਗਾਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਵੀ ਸਜਾਈਆਂ।

ਸ: ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਸਟੋਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹਨ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਿਸਾਲ ਦੀ ਟਵਿੱਟਰ 'ਤੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਇਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2 ਮਾਰਚ (ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ) : ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ (ਪੀਜੀਪੀਸੀ) ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਲੰਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਲਾਂਗਰੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਪੀਜੀਪੀਸੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਖੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਲਕ ਵਿਚੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਰਾਗੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਾਂਗ ਸਵੇਰੇ ਆ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਰਤਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਆਯੋਜਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ 'ਸਿੱਖ ਇਨ ਆਰਟਸ' ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਲੰਡਨ, 2 ਮਾਰਚ : ਕਲਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ 'ਸਿੱਖ ਇਨ ਆਰਟਸ' ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਲਈ

ਇਕੱਤਰ ਹੋਇਆ। ਪੈਨਲ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਖੋਜਕਾਰੀ, ਹਾਸਰਸ ਕਲਾਕਾਰ ਅਤੇ ਅਦਾਕਾਰ ਸੁਖ ਓਜਲਾ, 3ਡੀ ਕਲਾਕਾਰ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਟੇਜ ਸ਼ੋਅ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਐਸ਼ਮੀਤ ਕੌਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਲੰਡਨ ਦੇ ਇੰਪੀਰੀਅਲ ਕਾਲਜ ਵਿਖੇ ਆਯੋਜਤ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਫ਼ਿਲਮ, ਸੰਗੀਤ, ਕਲਾ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਆਦਿ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਹੋਸਟ ਦਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਕਲਾ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ, ਕੈਲੀਗ੍ਰਾਫੀ ਅਤੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸਮਕਾਲੀ ਸਿੱਖ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਲਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।” ਸਾਰੇ ਪੈਨਲਿਸਟਾਂ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਰੁਸ਼ਨਾਇਆ ਸਿਡਨੀ ਦਾ 'ਓਪੇਰਾ ਹਾਊਸ'

ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼, 2 ਮਾਰਚ : ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਦੀ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਡੇਅਰ ਕਾਊਂਸਲ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਡਨੀ ਓਪੇਰਾ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਯੋਜਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਭਿਆਨਕ ਅੱਗ ਦੇ ਮੰਜ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਵਲੰਟੀਅਰਜ਼ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਿਡਨੀ ਓਪੇਰਾ ਹਾਊਸ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਿਡਨੀ ਓਪੇਰਾ ਹਾਊਸ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਰੁਸ਼ਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਵਿਚ ਅੱਗ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਖਾਣਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਿਚ

ਮੈਲਬਰਨ ਦੀ ਚੈਰਿਟੀ ਸੰਸਥਾ 'ਸਿੱਖ ਵਲੰਟੀਅਰਜ਼ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ' ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਲੰਟੀਅਰਜ਼ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਪੂਰਬੀ ਜਿਪਸਲੈਂਡ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਵਲੰਟੀਅਰਜ਼ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਲਈ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹਨ। (ਸਪੋਕਸਮੈਨ)

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਪਾਸ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2 ਮਾਰਚ : ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਭਰਵੀਂ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰੀ ਮਤਾ ਸੱਤਾਧਿਰ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਤੇ 'ਚ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਵੀ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮਕਾਜ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਕਰਨ, ਦਫਤਰਾਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਮਤੇ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਬੋਰਡਾਂ ਉੱਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। (ਸਪੋਕਸਮੈਨ)

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਦਾ ਅੰਡੇਮਾਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਕੰਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2 ਮਾਰਚ : ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਵਿਚ ਅੰਡੇਮਾਨ ਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ 'ਚ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜੇ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਅੱਜ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਿਧਾਇਕ ਹਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ ਨੇ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਈ ਅਹਿਮ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਕਈ ਬੈਠਕਾਂ ਕਰ ਕੇ ਅੰਡੇਮਾਨ ਵਿਚ ਨਿਕੋਬਾਰ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ

ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਾਨਵੀ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਸੰਗਰਾਮੀਏ ਉੱਥੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਝ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਵਸ ਗਏ ਸਨ।

ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿ ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਦਾ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਨਾਲ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਘੋਖ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਹੋ ਸਕੇ।

ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਵਿਚ ਵਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। (ਸਪੋਕਸਮੈਨ)

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦਾ ਮੁਹਿੰਮ ਹੋਇਆ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਵਿਵਾਦ

ਸਹਾਰਨਪੁਰ, 2 ਮਾਰਚ : ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ 10 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਵਾਦ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਦਾ ਵਿਵਾਦ ਹੱਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਫਿਰਕੂ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਸਜਿਦ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਹਿੰਸਾ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਂਝੇ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲੀ। ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਇਕ ਪਲਾਟ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਝਗੜਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖ਼ਰੀਦੀ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਖ਼ਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚਾ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਮਸਜਿਦ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ

ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਪਲਾਟ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਦਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਦਾਅਵਾ ਛੱਡਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। (ਸਪੋਕਸਮੈਨ)

ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਖੂਨਦਾਨ ਕੈਂਪ

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ (ਰਜਿ.) ਲੁਧਿਆਣਾ ਸਰਕਲ ਕਾਲਰਾ ਵੱਲੋਂ ਭਗਤ ਰਵੀਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਯਾਦ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਖੂਨਦਾਨ ਕੈਂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤ ਹਸਪਤਾਲ ਕਾਲਰਾ ਵਿਖੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ। ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਬਲੱਡ ਬੈਂਕ ਗੁਜ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵੱਲੋਂ 30 ਯੂਨਿਟ ਖੂਨ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਲੋੜਵੰਦ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਵੇਗਾ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਸਰਕਲ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸ: ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲਰਾ ਤੇ ਸਰਕਲ ਇੰਚਾਰਜ ਸ: ਸਵੇਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਵੱਲੋਂ 20 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਾਨਵ ਸੇਵਾ ਦਾ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਿਰਵਿਘਨਤਾ ਸਹਿਤ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਖੂਨਦਾਨ ਕੈਂਪਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਗੈਰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੱਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੋਸਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਖੂਨਦਾਨੀਆਂ, ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਬਲੱਡ ਬੈਂਕ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਕਾਲਰਾ ਡਾ: ਗੁਰਭੇਜ ਕੌਰ, ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤ ਹਸਪਤਾਲ ਕਾਲਰਾ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਲ ਇਹ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਯੂ.ਪੀ ਅਤੇ ਉਤਰਾਖੰਡ ਜ਼ੋਨ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸਰਕਲ ਵੱਲੋਂ ਨਵਾਬਗੰਜ ਵਿਖੇ ਲਿਟ੍ਰੇਚਰ ਸਟਾਲ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਰਕਲ ਇੰਚਾਰਜ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ 30 ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਰਕਲ ਵੱਲੋਂ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਕਲਾਸਾਂ ਅਤੇ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਸਰਕਲ ਅਨੰਤਨਾਗ (ਕਸ਼ਮੀਰ) ਵਲੋਂ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਹੱਲਾ ਚਿੱਠੀ ਸਿੰਘਪੁਰਾ ਵਿਖੇ 24-12-2019 ਨੂੰ ਇਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਵੇਰੇ 5-00 ਵਜੇ ਤੋਂ 8-30 ਵਜੇ ਤੱਕ ਚੱਲਿਆ। ਇਹ ਸਾਕਾ ਸਰਹੰਦ ਅਤੇ ਸਾਕਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੀ। ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਕਾਲਜ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸਟਾਲ ਵੀ ਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਵੀਰ ਪੁਨੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵੀਰ ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੁਣਾਈਆਂ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਭਾਈ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਰਵਣ ਕਰਵਾਇਆ। ਸਰਦਾਰ ਰਿਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਨੇ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਕੱਤਰ

ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ।

ਸਰਕਲ ਇੰਚਾਰਜ ਵੀਰ ਰਿਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਭਾਵਪੂਰਤ ਵਿਖਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਯੋਗੀ ਔਲਾ ਯਾਰ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਗੰਜਿ-ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਸਾਕੇ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹਿਆ।

ਸਾਹਿਤ
ਸਿਤਾਰੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੋਢੀ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਤੀਖਣ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਵਰੋਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੱਛਮੀ ਸਾਹਿਤਕ ਚੇਤਨਾ, ਓਰੀਐਂਟਲ ਰਹੱਸਵਾਦ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਜਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਨਿਬੰਧ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਬਦ, ਵਾਕ ਅਤੇ ਪੈਰੇ ਵਿਚੋਂ ਝਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਫ਼ੀ ਰਚਨਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਮੈਦਾਨ’ ਅਤੇ ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਘੁੰਡ’ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਵਲੋਂ ‘ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ’ ਨਾਂ ਹੇਠ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਡਾ. ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ “ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੰਗ ਅਸਮਾਨੀ ਭਾਗ-2”, ‘ਬਾਰ ਦੇ ਰੰਗ’ ਅਤੇ ‘ਬਲਦੇ ਦੀਵੇ’ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਕੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੇਖ’ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਲੇਖਣੀ ਅਤੇ ਅਜ਼ਾਦ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ 17 ਫਰਵਰੀ 1881 ਨੂੰ ਸਲਹੱਟ (ਐਬਟਾਬਾਦ) ਵਿਖੇ (ਪਿਤਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ ਪਰਮਾ ਦੇਵੀ) ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਲਹੱਟ ਵਿਚ ਆਬਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ 1897 ਵਿਚ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇੰਟਰ ਡੀ.ਏ.ਵੀ. ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ 1899 ਵਿਚ ਕੀਤੀ। 28 ਸਤੰਬਰ 1900 ਨੂੰ ਟੋਕੀਓ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਜਰਮਨ ਅਤੇ ਜਪਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖੀ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ‘ਤੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੇਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਗਲ ਸੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਕਾ ‘ਦੀ ਬੰਡਰਿੰਗ ਡਾਅਨ’ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਬਦਬੇ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੀ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਵਾਲਟ ਵਿਟਮੈਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਘਾਹ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ’ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1923 ‘ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ’ ਪੰਜਾਬੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ। ‘ਪੂਰਨ ਨਾਥ ਜੋਗੀ’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਵਾਲਟ ਵਿਟਮੈਨ ਐਂਡ ਸਿੱਖ ਇਨਸਪੀਰੇਸ਼ਨ’ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਵਾਲਟ ਵਿਟਮੈਨ ਵਾਜ਼ ਏ ਸਿੱਖ ਬਾਰਨ ਇਨ ਅਮੇਰੀਕਾ’ (ਵਾਲਟ ਵਿਟਮੈਨ ਅਮਰੀਕਾ ‘ਚ ਜੰਮਿਆ ਸਿੱਖ ਸੀ) ਉਹ ਵਾਲਟ ਵਿਟਮੈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਖ-ਸੂਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਚਮਕਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹਨ।

ਵਾਲਟ ਵਿਟਮੈਨ ਅਤੇ ਗੋਟੇ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਛਮੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲਸਤਾਏ, ਕਾਰਲਾਇਲ, ਐਮਰਸਨ, ਪੀ.ਬੀ. ਸ਼ੈਲੇ, ਰਸਕਿਨ ਅਤੇ ਥੋਰੋ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ, ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਸੇਧ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ‘ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ। ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ 1912 ਵਿਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ

ਹੋਈ ਮੁਲਾਕਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਇਕ ਮਰਕਜ਼ ‘ਤੇ ਠਹਿਰਾਉਣ ਵਿਚ ਇਕ ਆਖਰੀ ਮੋੜ ਸਾਬਤ ਹੋਈ। ਨਤੀਜਤਨ ਉਹ ਮੁੜ ਸਿੱਖੀ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਸਾਰੂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਇਕ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਮੇਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਾਮਿਸਾਲ ਹਨ। ਉਹ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਜਰਬਿਆਂ ‘ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਓਨਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਮਤਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਕਵਿਤਾ ਰਚੀ।

ਪੱਛਮੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਬਾਪੂਬੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਾਲਸਤਾਏ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲ ‘ਰੀਸਰਕਸ਼ਨ’ ਨੂੰ ‘ਮੋਇਆਂ ਦੀ ਜਾਗ’, ਐਮਰਸਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ‘ਐਸੋ ਆਫ਼ ਦੀ ਪੋਇਟ’ ਨੂੰ ‘ਅਬਚਲੀ ਜੋਤ’ ਤੇ ਕਾਰਲਾਇਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਹੀਰੋ ਐਂਡ ਹੀਰੋ ਵਰਸ਼ਿਪ’ ਨੂੰ ‘ਕਲਾਧਾਰੀ ਤੇ ਕਲਾਧਾਰੀ ਪੂਜਾ’ ਨਾਂ ਹੇਠ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਕੇ ਛਪਵਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ ਤੇ ਆਮ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲੇਖ ਆਦਿ ਫੁਟਕਲ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

1930 ਵਿਚ ਤਪਦਿਕ ਤੋਂ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ 31 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ।

(ਸਪੇਕਸਮੈਨ ਵਿਚੋਂ ਪੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

Sardar (Nawab) Kapur Singh-A Leader Par Excellence

-Dr. Dalvinder Singh, Ludhiana*

Introduction:

Sardar Kapur Singh (1697-1753/1764) is considered one of the most revered, pivotal and legendary figures in Sikh history post 1716. Nawab Kapur Singh was undoubtedly the most distinguished of the Sikh leaders who paved the way for the greatness of the Sikh nation as an independent power, (History of the Punjab, Mohammad Latif, p. 323.) Sardar Kapur Singh was a tall, well-built and highly impressive man. He was a fine shot and adapt at the latest contemporary art of fighting. He was sweet tongued and possessed a winning and affable disposition. (Khushwaqat Rai, p. 69) People felt enamoured listening to him speaking. In the battlefield he was like a brave lion. (Khushwaqat Rai, p. 69; Ahmad Shah Butalia, p. 45). He enjoyed a great reputation on being the holiest man among the Khalsa (Transformation of Sikhism, p. 279, 2nd edition.) He was a brave man. His value and judgement was proverbial. (Gordon : The Sikhs, pp. 70-71) He was a fearless, brave and strategist. (History of the Sikhs by W.L. McGregor, Vol 1, p. 121) Nawab Kapur Singh is considered one of the major figures in Sikh history, under whose leadership the Sikh community traversed one of the darkest periods of its history. He was the organizer of the Sikh Confederacy and the Dal Khalsa.

Nawab Kapur Singh is regarded by Sikhs as a leader and general par excellence. (Wikipedia) The founding father of the Sikh confederacy and Sikh Empire, he was also the founder of the Khalsa Dal and originator of the misl system. Misl system is a system of small groups to fight independently and to establish small confederacies on their own under the overall patronage of the Khalsa Dal or Dal Khalsa. These small confederacies later helped formation of Sikh Kingdom of Mahara Ranjit Singh.

The period of repression of Sikhs started with the martyrdom in 1716 in Delhi of Baba Banda Singh Bahadur his son and seven hundred devoted Sikhs. In addition thousands of Sikhs were captured on the route to Delhi and beheaded along the march to Delhi. A reign of terror was unleashed on the Sikhs thereafter by the rulers, where young men, women and children were put to sword ruthlessly at Lahore and other places in Northern India. Sikhs were however, not deterred by this tyranny as this only stimulated the Sikhs will to survive and they chose to stand and fight against this tyranny of the oppressor. This fight against the oppressors was planned and steered by Sardar Kapur Singh.

After the martyrdom of Baba Banda Singh Bahadur the Sikhs were left without commonly acknowledged leader and the Mughals were bent to eliminate Sikhs. There was a strong need of a person who could bind them together, save their

identity and pull them through the turmoil and turbulences of the period. It was Kapur Singh then who by providence was chosen the leader of the Sikhs through a collective decision (gurmata). He was even honoured by the Mughal Government with the title of Nawab and endowed with a Jagir of 1 Lakh in order to maintain peace with the Mughals. During this period, the stellar role played by Nawab Kapur Singh as a leader in creating pillars of strength for the Sikhs and their identity in the face of ruthless enemy is memorable and needs suitable record. The able leadership of Sardar Kapur Singh strengthened the Khalsa, and provided them with the confidence and the strength to destroy the foreign tyrants and establish self... rule. This paper studies the situation, the characteristic of the ruthless rulers; the plights of the Sikhs under them, the requirements for maintaining their identity and the strategies adopted by Sardar Kapur Singh for maintaining their identity under the then prevailing conditions.

Brief Life History of Nawab Kapur Singh (1697-1753/1764 AD):

Kapur Singh was born in 1697 AD in Virk Jatt family (Bhagat Singh 1993. p.134) of Faizullapur (Note 1). However, Prem Singh writes that Kapur Singh was the resident of village Kaleke in the Sheikhpura pargana. He asserts that his information is based on the evidence of Baba Assa Singh who belonged to Kapur Singh's family. After he captured the

* 1925, Basant Avenue, Ludhiana, Punjab (India) [Email: dalvinder45@yahoo.co.in]

village of Faizullapur, he was known as Faizallapuria. He founded a little principality known as Faizullapura state which was later named as Singhpura and made this as his residence. This state was then known as Singhpuria state. (Note 2) (Prem Singh. Kapur Singh, p.12). This approach has been taken by Prof. Harbans Singh (Harbans Singh, 1993, p. 81) also. His father was Chuadhry Dalip Singh. He had a brother named Dan Singh, He was taught the Sikh History at his home and was told of the events of Martyrdom of Guru Arjan Dev and Guru Tegh Bahadur, Mata Gujri and the four Sahibzadas. Guru Gobind Singh also was martyred in 1708 AD. The later event happened when he was about 11 years old and these events were fresh in his memory. Also fresh in his mind were the memories of martyrs of Gurdas Nangal and Baba Banda Singh Bahadur as he was then 18 years old. His formative years were thus in an atmosphere of high religious idealism (Harbans Singh, 1993, p. 81).

Struggling through such an environment needed both physical and mental strength. His father put him through rigorous physical exercises including horse riding. His father had very fine horses in his stables, which taught him true service to the animals and also helped gain expertise in riding. Along with this expertise, he practiced on arms. One day he received a sharp thrust on his shoulder while at play. It had nearly proved fatal, but he made an unexpected recovery and survived (Harbans Singh, 1993, p. 82).

He became a baptised Sikh along with his father and brother

as they all took baptism at a large gathering of Sikhs held at Amritsar in celebration of Diwali in 1721 at the hands of Panj Piaras (The five beloved Ones) with Bhai Mani Singh in the lead. Kapur Singh's father and brother too were baptised on this historic day. Guru Gobind Singh's Widow, Mata Sundri, assigned the responsibility of head priest of Sri Harmandir Sahib to Bhai Mani Singh, a pious and learned Sikh. Unable to control the Sikhs and facing the onslaught of the invaders from Khurasan, Governor Lahore Zakria Khan submitted a report to Emperor Shah Mohammad requesting for recognition of Sikhs as a power within Mughal Kingdom.

Kapur Singh is also said to have been with the companions of Banda Singh in his early life. Because of his intrepidity and bravery some of the Sikhs took him as their sardar. (Gian Singh, Panth Parkash 5th edn, p. 907).

He was a tall and stoutly built man and always seemed full of life, dynamism and dash. He possessed sharp intellect, penetrating shrewdness and power of quick grasp. He had learnt the use of weapons as sword, spear, arrow and gun and had become an expert in horse riding from his early days. In his free time he indulged in sham fight, in which once by accident he got a stroke of companion's sword on his shoulder. He was so seriously wounded that it seemed that he would not survive the wound. But ultimately he recovered from the injury after a long time and resumed his activities (Prem Singh, pp. 19-20).

Zakriya Khan succeeded his father, Sammad Khan, to the governorship of the Punjab in

1726 and continued in this office till 1745. From 1726-1732, the young governor spared no pains in inflicting the heaviest penalties on the Sikhs. When Bhai Tara Singh of Van village was killed in 1726, along with his 26 companions by a contingent of 2200 horsemen sent by Zakriya Khan, the Sikhs all over the central Punjab got stirred up and accepted the challenge of the new governor. They vowed to wreck the vengeance on the government. Kapur Singh, who was very much exercised over the tragedy, came to Amritsar, accompanied by many young men, and joined the group (jatha) of Diwan Darbara Singh. In the following years he distinguished himself as a brave, sagacious and prudent man. He led the Sikhs on many occasions into dangerous situations and his success established him as an able organiser and a successful and competent leader. The Sikhs under Kapur Singh waylaid and looted the revenue money taken from the pargana headquarters to the provincial treasury at Lahore. The state machinery sometimes found itself helpless against the activities of the Sikhs and at times there were serious confrontations between the state contingents and the Sikhs resulting in heavy human losses. (Bhagat Singh, pp.135-136)

Having tired of Sikh depredations governor Lahore Zakria Khan submitted a report to emperor Shah Mohammad requesting for recognition of Sikhs as a power within Mughal Kingdom in 1732. In 1733, the Mughal government at Delhi decided, at the insistence of Zakriya Khan, to revoke all repressive measures issued against the Sikhs and made an offer of a grant to them. The title

of Nawab was to be conferred upon their leader, with a jagir consisting of the three parganas of Dipalpur, Kanganwal and Jhabal. In a Sarbat Khalsa, initially reluctant Sikhs accepted the offer on the insistence of Subegh Singh. Kapur Singh's mentor Darbara Singh proposed Kapur Singh for the honour who was unanimously elected as the leader and chosen for the title. He was reluctant, but could not deny the unanimous will of the community. As a mark of respect, he placed the robe of honour ('Siropa') sent by the Mughals at the feet of the Panj Piare - amongst whom were Baba Deep Singh, Bhai Karam Singh and Bhai Buddh Singh (great-great-grandfather of Maharaja Ranjit Singh) before putting it on. The dress included a shawl, a turban a jewelled plume, a pair of gold bangles, a necklace, a row of pearls, a brocade garment. (Pracheen Panth Parkash)

"The Khalsa Panth then blessed Kapur Singh (with Nawabi). With Khalsa's grace, he acquired wisdom (to lead the Panth). All the Singhs were given utmost respect by him. He would first consult the Singhs (Panth) before making any decisions. He then increased the selfless seva (of the stables) even further, and has been blessed with utmost humility (after being a Nawab). As he continued the seva in service of the Panth, the further he was blessed with the fruits of Gurmat" (Pracheen Panth Parkash)

Kapoor Singh par panth kirpa karee.

Bhalee budhai tis main patee.

Bahut singhan ko aadar dharai.

Bina puchhai gall na karai.

Teh agaita larisvi.

Bahut garibi us man aae.

Jim Jim panthan(i) tehl kamavai.

Tim tim singhji gurnat pavai.

(Pracheen Panth Parkash)

Nawab Kapur Singh knew that period of this agreement is short lived since Zakriya Khan could not be taken at face value. He planned to consolidate the position of Sikhs and to reorganise and reequip and train the Khalsa to meet any impending challenge. He always entertained high aims and made plans to achieve them. (Bhagat Singh, p. 134). The strategies adopted by him to maintain the identity of Sikhs included the following :

Recuperation, Rebuilding and Consolidation

Nawab Kapur Singh was a visionary leader. Taking over the responsibilities, he analysed the situation critically and realised that believing the Mughals would be a mistake. They will maintain peace till they are in trouble but once they get the required strength they would again resort to the repressive measures. He thus planned that he must first recuperate, reequip, train, develop, organise, create safe haven and consolidate the gains. He understood that it will futile to have direct fights since Mughals were in superiority hence preferred guerrilla warfare. For this he trained the Sikhs accordingly. The operations of offensive defence were the most suitable under such circumstances; hence he trained his Dal for that as well. He knew that Mughals were the invaders and the Sikhs and their sympathisers were the real sovereigns. The fret of invasion and sense of sovereignty were inculcated in the general public including his men. Since Sikhism

was the binding force against the Islamic fundamentalists, he preached the same among public. He strengthened the pillars of faith. He knew that any fighter's base is in the public. If the public is not with the fighter no one could stay for long. He planned to expand mass base and general acceptability among the public. With his strength of character he won the hearts of the people and the public started looking towards in hours of need and trouble. He helped the poor and looted and punished the oppressor to feed the poor. He ensured equality and secularism and did not harm anyone on the base of religion but punished on the base of wrong deeds. He did not spare the wrongdoer and punished harshly to teach others a lesson and build confidence in general public.

Superb Leader and a Great Warrior

Nawab Kapur Singh proved to be a leader of the masses par excellence at the time when the Sikhs had become leaderless. They had lost many of their warriors, besides which there was an eruption of disputes amongst them. One group, the followers of Banda Singh Bahadur, started calling themselves 'Bandais', while another group called themselves 'Tat Khalsa'. The hidden hand of the Mughals was believed to be behind the dispute, with the 'Bandais' being used by them to create disunity amongst the Sikhs so that they ended up fighting amongst themselves. Fortunately, the dispute was amicably settled amongst the Sikhs with the intervention of Bhai Mani Singh.

Bhai Mani Singh who was in-charge of the Harmandir Sahib's administration had been in close contact with the Tenth Guru and

was thus, respected by all. He ably handled the dispute and Tat Khalsa was made the real representative of the Sikhs. Vanquishing the rebel group of Bandais', the Sikhs became united to challenge the Mughal policy of Sikh persecution and genocide. However, there was no commonly accepted leader except Darbara Singh who could be respected by both the groups. He helped gain the Sikhs their strength and faced the Mughals bravely but he too had become quite old. Continuous attacks of the Sikhs worried the Mughal kingdom. Zakriya Khan now wanted to compromise with the Sikhs because he realized that their wrath against his harsh policy of persecution and genocide had not been successful. On the contrary it had made the Sikhs more determined to wipe out the Mughals by taking offensive action against them despite their state of repression for more than a decade.

Kapur Singh's apprehension turned true. The entente with the Mughals did not last long. On a flimsy ground of an attack by Taruna Dal in Rajasthan the agreement was recused and the title of Nawab from Kapur Singh was withdrawn by Zakriya Khan before the harvest of 1735. Zakriya Khan sent a strong force and occupied the Jagir. The Sikhs were driven out of Amritsar into the Bari Doab and then across the Satluj into Malwa by Diwan Lakhpat Rai, Zakriya Khan's minister. They were welcomed by Sardar Ala Singh of the Phulkian Misl of Malwa. During his sojourn in Malwa, Nawab Kapur Singh conquered the territory of Sunam and made it over to Ala Singh. He also attacked Sirhind and defeated the Mughal governor. Nawab

Kapur Singh led the Sikhs back to Majha to celebrate Diwali at Amritsar. He was pursued by Lakhpat Rai's army near Amritsar and forced to turn away. The Taruna Dal promptly came to his help. The combined force fell upon Lakhpat Rai before he could reach Lahore and inflicted a severe defeat. His nephew, Duni Chand, and two important Faujdars, Jamal Khan and Tatar Khan, were killed in the battle.

Zakriya and his minister Lakhpat Rai, again leashed an all-out campaign against the Sikhs setting forth with a large army. The Sikhs were brought to bay in a dense bush near Kahnuwan, in the Gurdaspur District. They put up determined fight, but were overwhelmed by the superior numbers of the enemy and scattered with heavy losses. They were chased into hills. More than 7000 died. "To complete revenge" says Syed Mohammad Latif, another historian of the Punjab, "Lakhpat Rai brought 1000 Sikhs in irons to Lahore, having compelled them to ride on donkeys, bare-backed, paraded them in the bazars. They were, then taken to the horse-market outside Delhi Gate, and there beheaded one after another without mercy." So indiscriminate and extensive was the killing that the campaign is known in Sikh history as the Chhota Ghalughara or the lesser holocaust. The Wadda Ghalughara or the greater holocaust was to come later as explained earlier. In the summer of 1739, Nadir Shah, the Persian invader, was returning home after plundering Delhi and Punjab. The Dal lay in wait, not far from the route he had taken. When he reached Akhnur, on the Chenab (in the present-day Jammu

region), they swooped down upon the rear guard, relieving the invaders of much of their booty. On the third night they made an even fiercer attack and rescued from their hands, thousands of girls who were escorted back to their families. For a long part of his return journey, the Sikhs pursued Nadir Shah in this manner. Zakriya Khan continued to carry out his policy of repression with redoubled zeal. A pitiless campaign for a manhunt was started. Sikhs heads sold for money and the Mughals offered a prize for each head brought to them. According to the historian, Ratan Singh, "Who give information about a Sikh received ten rupees, he who killed one received fifty." To cut off the Sikhs from the main source of their inspiration, the Harmandir at Amritsar was taken possession of and guarded by Mughal troops to prevent them visiting it. Sikhs were then living in exile in the Shiwalik hills, the Lakhi Jungle and in the sandy desert of Rajputana. To assert their right to ablution in the holy tank in Amritsar, they would occasionally send riders, who, in disguise or openly cutting their way through armed guards, would reach the temple, take a dip in the tank and ride back with lightning speed. Zakriya Khan, sent a strong force under Samad Khan to seek out the Sikhs. The force was defeated and their leader, Samad Khan who had been the target of the Sikhs' wrath since he had on June 24, 1734 executed Bhai Mani Singh was killed.

Nawab Kapur Singh now made a plan to capture Zakriya Khan. With a force of 2000 men all of whom were in disguise, he entered Lahore and went on to the

Shahi Mosque where, according to intelligence received, the Mughal governor was expected to attend the afternoon prayer. But Zakriya Khan did not visit the mosque. Kapur Singh was disappointed at the failure of the mission. Throwing off the disguise and shouting their war cry of Sat Sri Akal, the Sikhs marched out of Lahore and vanished into the jungle.

It was Nawab Kapur Singh who not only subdued the Governors of Punjab but also harassed and looted the invaders Nadir Shah and Ahmed Shah Abdali from whom even the emperor of India feared and bowed before him allowing him not only the large booty but also the Indian girls as slaves. He not only recovered the wealth from these invaders but also the captured girls whom he sent to their homes with honour. He put fear in the most dreaded. This is the greatest dare and valour not shown by anyone else in the history of this period. He was great expert at using sword. He killed over 500 of the Mughal

Army with his sword. His had numerous cut on his body. (Seetal, 1983). Many Sikh scholars of the Past and present have stated that had it not been for the leadership of Nawab Kapur Singh, that the entire numerous Sikh community of the time would not have survived and would have been completely decimated. Today, significant number of Sikhs commemorates and celebrates his birthday as a sign of respect and as a way to repay a debt of gratitude for his sacrifice. He led the Sikh Nation from 1733-1753, as the new Sikh Jathedar.

Death of Nawab Kapur Singh:

Nawab Kapur Singh requested the community to relieve him of his office, due to his old age, and at his suggestion, Jassa Singh Ahluwalia was chosen as the supreme commandar of the Dal Khalsa. Kapur Singh died in 1753/1764 at Amritsar. The great Sikh Warrior was cremated near Baba Atal Rai Gurdwara, near the banks of the Kaulsar Sarovar, at Amritsar. The Samadh existed in

1923, as a Photo was taken of it, by a Gurmukh. But after that the old building of the Samadh disappeared, and now the Samadh of Sultan Ul Quam Jassa Singh Ahluwalia Stands there and nothing is written about Nawab Kapur Singh.

Sardar Kapur Singh (1697-1753/1764) is considered one of the most revered, pivotal and legendary figures in Sikh history post 1716. As Nawab, Kapur Singh is considered one of the major figures in Sikh history, under whose leadership the Sikh community traversed one of the darkest periods of its history. He was the organizer of the Sikh Confederacy and the Dal Khalsa. Under his leadership decision-making and brave acts, the Sikh community went through some of the darkest periods of its history, from 1716-1764. After Banda Singh Bahadur Sardar Kapur Singh dominated the Punjab scene, laid the foundations of the Sikh Empire and helped the eventual over-throw of the vicious Mughal Empire.

ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ.....(ਸਫਾ 37 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤੂ (ਲਾੜਾ) ਸਮਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

ਏਨੀ ਲੋਇਣੀ ਦੇਖਦਿਆ

ਕੋਤੀ ਚਲਿ ਗਈ ॥ (੧੩੮੨)

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਹੀ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਵਾਂਗ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ

ਆਦਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਸਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦੇ ਨੇਮ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

ਫਰੀਦਾ ਬੇ ਨਿਵਾਜਾ ਕੁਤਿਆ

ਏਹ ਨ ਭਲੀ ਗੀਤਿ ॥

ਕਬ ਹੀ ਚਲਿ ਨ ਆਇਆ

ਪੰਜੇ ਵਖਤ ਮਸੀਤਿ ॥ (੧੩੮੧)

ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਸੰਦੇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਨ ਭਰ ਵੈਰਾਗੀ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ, ਪਰੰਤੂ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਸਨ। ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸੰਤੋਸ਼, ਦਯਾ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਤਿਆਗ,

ਭਲਾਈ ਆਦਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਸਨ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਲਗਾਅ ਕਈ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ :

ਰੁਖੀ ਸੁਖੀ ਖਾਇ ਕੈ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀਉ ॥

ਫਰੀਦਾ ਦੇਖਿ ਪਰਾਈ ਚੋਪੜੀ

ਨਾ ਤਰਸਾਏ ਜੀਉ ॥ (੧੩੭੯)

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਮਾਪਦੰਡ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

ਫਰੀਦਾ ਜੋ ਤੇ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆਂ

ਤਿਨ੍ਹਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁੰਮਿ ॥

ਆਪਨੜੈ ਘਰਿ ਜਾਈਐ

ਪੈਰ ਤਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਚੁੰਮਿ ॥ (੧੩੭੮)

ਵਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਲੋੜ

ਮੈਟਰੀਮੋਨੀਅਲ ਫੀਸ : 5/- ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਬਦ, 15/- ਫਾਰਮ ਨੰਬਰ ਦੇ (ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਫੀਸ 200/-)
ਨੋਟ : ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੋਹਾਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਟਰੀਮੋਨੀਅਲ ਛਾਪਣ ਦੀ
ਫੀਸ 10/- ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਬਦ, 25/- ਫਾਰਮ ਨੰਬਰ ਦੇ (ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਫੀਸ 400/-)

Wanted Girls

- Amritdhari boy, 46, B.A., I.T.I. Trade of turner, 5'-10", Government Service, Local Ludhiana, 50,000 P.M., Separate House and Shop, No Mother-Father. No Dowry. Contact : 94788-68353 (G-528)
- ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕਾ, 26 ਸਾਲ, 5 ਫੁੱਟ 8 ਇੰਚ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ (ਬਠਿੰਡਾ), ਡਿਪਲੋਮਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਗਿਆਨੀ ਆਨਰਜ਼, ਐਮ.ਏ. ਗੁਰਮਤਿ ਸਟੱਡੀਜ਼ (ਲਾਸਟ ਸਮੈਸਟਰ) ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਚਾਹੀਏ, ਵਿਆਹ ਸਾਦਾ ਬਿਨਾ ਦਰੋਜ। ਸੰਪਰਕ—76968-05972, 89681-98031 (G-529)
- ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕਾ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ, 33, 5 ਫੁੱਟ 7 ਇੰਚ, ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ, ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਜਾਂ ਕੁਆਰੀ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਘਰੇਲੂ ਲੜਕੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੋਬਾ: 80543-38388 (G-530)
- ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕਾ, 26-6-1976, ਕੱਦ 5 ਫੁੱਟ 10 ਇੰਚ, 10+2, ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ.ਈ. ਪਾਸ, ਆਪਣੀ ਰੈਡੀਮੇਡ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ, ਬੱਚਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ : 9838745264, 96503-77821. (G-531)
- Gursikh boy divorcee, Birth 19-3-1988, 5'-8", Education B.A., D.C.A. Computer Course boy for Batala own business Manufactures lathe machine. Contact : 79862-70214, 79834-33212 (G-532)
- ਗੁਰਸਿੱਖ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਲੜਕਾ, 1-10-1996, ਪਿੰਡ ਬਲ ਅੰਸਧ (ਕਰਨਾਲ) ਹਰਿਆਣਾ, 10ਵੀਂ ਪਾਸ, ਡੇਰਾਦੂਨ, ਉਤਰਾਖੰਡ ਆਪਣਾ ਕੰਮ, 30000 ਤੋਂ 40000 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਘਰੇਲੂ ਲੜਕੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨਹੀਂ। ਸੰਪਰਕ—98960-66965, 9760249445. (G-533)
- Wanted an educated, Gursikh match for Gursikh boy, DOB 8-10-1990, B.Com., 5'-7", Own well settle Business in Sirhind. Contact : 7528922006, 9814806880. (G-534)
- ਗੁਰਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕਾ, 31 ਸਾਲ, 5 ਫੁੱਟ 1 ਇੰਚ, ਅੱਠਵੀਂ ਪਾਸ, ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠੀ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੋਬਾ: 99151-31530. (G-535)
- ਗੁਰਸਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕਾ, 35 ਸਾਲ, 5 ਫੁੱਟ 7 ਇੰਚ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ, B.A. 2nd ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਵਧੀਆ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨਿਤਨੇਮੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੋਬਾ: 98550-98998. (G-536)
- ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕਾ, 5 ਫੁੱਟ 8 ਇੰਚ, 8-10-91, ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ, ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ, ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਲਈ ਯੋਗ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੋਬਾ: 98768-73090, 75088-10008. (G-537)
- Wanted educated Sikh beautiful girl suitable match for NRI doctor DOB, 10-2-1990, 5'-10", Doctor of Medicine. Cast No bar, Early Dowryless Marriage. Email : harjit.kaur@7mail.com Contact : +639273047400, +639564410004 (G-538)
- Gursikh boy, 33, 5'-11", B.Tech. Working in T.E.S. Gurgaon, Salary Package 12 Lac, Required Gursikh Girl. Mob. : 97796-04521, 99886-04994 (G-539)
- Wanted Gursikh girl, Education University Degree in Education and Youth development palace of Birth UK, 30, Birth 1-10-89, 5'-10", Job currently working as class Truck driver, but will be buying his own trucks/starting his own business first preference U.K. Contact : +447846418946, 88604-48760 (G-540)
- ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕਾ, 4-9-92, ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ (ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ), ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ : 98559-20497, 79733-88037 (G-541)
- ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕਾ, 30 ਸਾਲ, 5 ਫੁੱਟ 5 ਇੰਚ, B.Com. Service and Electronics Shop ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਦਾ ਵਿਆਹ, ਬਿਨਾ ਦਾਜ, ਗੁਰ-ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੰਪਰਕ—9781035854, 9914645627. (G-542)
- ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕਾ, ਹੈਂਡੀਕੈਪਡ, 1996, 5 ਫੁੱਟ 6 ਇੰਚ, ਐਮ.ਐਸ.ਸੀ., (ਆਈ. ਟੀ.), ਬੀ.ਐੱਡ. ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਲੜਕੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਾਤੀ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ (ਬਿਨਾਂ ਬੱਚੇ ਤੋਂ), ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ, ਸੰਪਰਕ—94642-41268, 94659-33713. (G-543)
- ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕਾ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਬਿਨਾਂ ਬੱਚੇ ਤੋਂ, 14-6-1981, 5 ਫੁੱਟ 10 ਇੰਚ, 10+2, ਆਪਣਾ ਜਨਰਲ ਸਟੋਰ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ—9041404766, 9878154844. (G-544)
- ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕਾ, ਮਿਡਲ ਪਰਿਵਾਰ ਫੈਮਲੀ, 1987, 5 ਫੁੱਟ 7 ਇੰਚ, ਵਿੱਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ +2, ਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਡਿਪਲੋਮਾ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਦਫਤਰ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਲੜਕੇ ਲਈ ਸੁਸ਼ੀਲ ਮਿਡਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ, ਸਾਦਾ ਵਿਆਹ, ਜਾਤੀ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਸੰਪਰਕ—9781154997. (G-545)
- Wanted an educated Gursikh, slim, tall, beautiful, veg., service, adjustable match for a slim, tall, handsome, carnig Amritdhari, boy, 10-1-90, 5'-11", B.Tech (ESE), Engineer (Mohali), 60,000 P.M., Write Box No. 6897-B-6-6-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chd. Contact : 9023875882, Early Marriage. Email : harpreet90-singh@gmail.com (G-546)
- Wanted an educated Gursikh, beautiful, adjustable, service, homely, veg. match for a handsome, caring issueless widower, Amritdhari, Service (Patiala), B.A., Write Box No. 6908-B-D-I, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9855585048, Email : YPSpat.balwinder@gmail.com, Early Simple Dowryless Marriage. (G-547)
- Wanted an educated Gursikh, slim, tall, beautiful, adjustable, service match for a slim, tall, handsome, caring boy, 17-12-87, 5'-11", B.Tech. Business (Mohali), 12+ Lacs P.A., Write Box No. 6909-B-6-6-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9815466766, 9779393403, Email : edpchd@gmail.com (G-548)
- Wanted an educated, Gursikh, slim, beautiful, adjustable, homely match for a slim, tall, caring, handsome boy, 23-4-91, 5'-11", B.Com., Dairy Shop (Anandpur Sahib), 60,000 P.M., Write Box. 6910-B-7-A, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sec. (G-549)

- 34-D, Chd. Contact : 9041096299, 98885-14302, Email : pushpindersingh@live.in. Early, Simple, Dowryless Marriage.
- Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable, tall, veg., match for a slim, tall, handsome, caring boy, 5-11-85, 5'-11", B.E. (Automobile), Production Manager (Pune), 6.5 Lac P.A., Write Box No. 6899-B-5-7-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chd. Contact : 9813442464, Email : gurbani.kaur01@gmail.com, Dowryless Marriage.
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, tall, adjustable, service match for a slim, tall, handsome caring boy, 4-10-91, 5'-9", BCA, PGDCA, Completed, Information Technology (Chd.), 50,000 P.M., Write Box No. 6913-B-7-A, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chd. Contact : 9779908512, Email : navtej Kapoor@gmail.com, Simple Marriage.
 - Wanted an educated Gursikh, beautiful, adjustable, service or business preferred C.A. match for a handsome, caring CA boy, 10-10-92, 5'-7", C.A. B.Com. (Hons.), Chd., 80k to 1 lac p.m., Write Box No. 6912-B-7-A, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9780684690, Email : CApraleraj@gmail.com, Simple Marriage.
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable, service match for a slim, handsome, caring boy, 29-4-88, 5'-6", Bachelor of Technology (E.C.E.), Engineer. Manager in MNC (Pune), 1 Lac 10 Thousand, Dowryless Marriage. Write Box No. 6455-B-6-6, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9896742670, Email : kamajitjawanda20@gmail.com
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable, service, homely, veg., tall match for a slim, tall, handsome, caring, Amritdhari boy, 19-2-90, 5'-11", B.Tech. Asst. Manager, (Baddi, HP), 55000 P.M., Write Box No. 6832-B-6-6-A, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9988808211, Dowryless Marriage.
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable, service, veg. match for a slim, handsome, caring, tall, Amritdhari boy, 7-12-91, 5'-11", 10th Passed Die fitter (Ldh.), 22000 P.M., Write Box No. 6914-B-7-A, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 8566906640, Email : gurbaghsingh54@gmail.com, Early Marriage.
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, service, adjustable match for a slim, handsome, caring boy, 26-11-88, 5'-4", B.Tech. in Computer Science Convent Educated. Chief Technical Officer IT Company (Chd.) 1 Lac P.M., Write Box No. 6915-B-6-6, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9780033510, 9780013510, Email : d.singh3510@gmail.com
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable, tall, service match for a slim, tall, handsome, caring boy, 4-4-89, 5'-10", C.A. Own practise, 50,000 P.M., Write Box No. 6916-B-6-6-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9914832363, Email : tigmanshubhatia84@gmail.com
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable, veg., match for a slim, handsome, caring boy, 8-6-89, 5'-5", Amritdhari, 8th Passed, Pathi Singh in Gurdwara Sahib, 38-B, Chd., 10000 P.M., Legally Divorcee, Write Box No. 6641-B-D-I, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9780498438, Dowryless Marriage.
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, service, adjustable match for a slim, handsome caring boy, 28-8-90, 5'-5", B.Com. Accountant (Karnal), 25000 P.M., Write Box No. 6917-B-6-6-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9050058804, 8650558333, Email : gurpreetkhalsa45@gmail.com, Simple Marriage.
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable, service match for a slim, handsome caring boy, (Amritdhari), 24-11-88, 5'-6", PGDBA (MBA) Finance, Businessman (Dehradun), 30,000 to 50,000 P.M., Write Box No. 6918-B-6-6-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9675580935, 9761479183, Email : ramneetgulati123@yahoo.com
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable, tall, service, veg., match for a slim, tall, handsome, caring boy, 17-3-90, 5'-11", B.Com., Business (Mandi, HP), 1 Lac P.M., Write Box No. 6921-B-D-I, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chd. Contact : 8219950600, 9418324246, Dowryless Marriage. Email : mallikaarora0822@gmail.com
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable, service, veg. match for a slim, handsome, caring boy, 28-8-91, 5'-7", Amritdhari, B.Tech. Computer Science, Salaried (Mohali), 37500 P.M, Write Box No. 6922-B-7-A, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chd. Contact : 9034129215, 8708307760, Email : divjots2808@gmail.com
 - Wanted an educated Gursikh, slim, beautiful, adjustable match for a slim, handsome, caring boy, 18-1-91, 5'-5", MBA Business (Amritsar), 8-9 Lacs P.A., Write Box No. 6923-B-7-A, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 8146589158, Email : apram_jot18@yahoo.com
 - ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕਾ, 27-5-92, 5 ਫੁੱਟ 6 ਇੰਚ, ਐਮ. ਏ., ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ (ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਪਟਿਆਲਾ, ਪੂਰਾ ਗਰੇਡ), ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ—9988184774, 7015451025.

Wanted Boys

- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, caring, hard-working, down to earth, Pure veg., teetotaller, service or entrepreneur, well settled, successful career and only believer in Sri Guru Granth Sahib Ji match for a slim, good-looking, adjustable girl, Feb 1993, 5'-3", M.Tech (CSE), MBA (IT+HR), Contact : 8054014114, 8054014214 (B-188)
- Wanted educated and well settled match for beautiful Amritdhari, Jan., 1984, 5'-5", Widow with 7 yrs old son, Assistant Professor in reputed education College, Ph.D. near completion, Contact : 88475-95026, Whatsapp : 95015-11831 (B-189)

- Suitable match for Sikh girl, 25-11-90, 5'-4", M.Com., Own Pharma Business. Mob : 9017513295, 9053417324. (B-190)
- Wanted Gursikh boy for slim, beautiful vegetarian Gursikh girl, 5'-3.5", DOB 9-5-88, Qualification : M.A., Ph.D., Job working as Assistant Professor in Chandigarh. Contact : 62808-37963, 98158-45041 (B-191)
- Wanted handsome Sikh match for beautiful girl, Sept. 29, 1997, doing M.A. (Punjabi), 5'-1", Local Ludhiana Preferred. Contact : 9417572021 (B-192)
- ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕੀ, ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ, 35, 5 ਫੁੱਟ 3 ਇੰਚ, 1 ਲੜਕਾ 8 ਸਾਲ, ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਵਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਾਸੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ। ਸੰਪਰਕ—84273-64446, 84373-64446 (B-193)
- Wanted an educated Gursikh, handsome, tall, teetotaler, caring, service or business match preferably unmarried boy for a beautiful, adjustable, tall, issueless legally divorcee girl, 8-2-95, 5'-7", B.Com+MBA, B.Ed. Write Box No. 4073-G-D-2-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9878232692, Email : jaspalbindra80@gmail.com
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, caring, tall, service, veg., match (preferably Gazetted Army Officer, Govt. Job Tricity Chd.) for a beautiful, slim, tall, adjustable girl, 28-9-92, 5'-4", M.Tech. Research Assistant University of Cambridge, UK & Indian Institute of Technology, 50,000 P.M., Write Box No. 4023-G-9-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 8427447393, Email : kjoyk11@gmail.com
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, service or business, caring match for a slim, beautiful, adjustable girl, 28-9-86, 5'-2½", MBBS Dip. in ANASTHISA, Doctor (Mohali), 1.20 Lacs P.M., Write Box No. 4074-G-8-6-D, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9465515226. Email : sahib.bhandra87@gmail.com, Simple Marriage.
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, service, caring, tall, veg., businessman match for a slim, beautiful, adjustable, tall, Amritdhari girl, 22-7-91, 5'-5", B.Sc. Biotech, Aqm lab (Mumbai), 40,000 P.M., Write Box No. 4075-G-9-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9815415159, Email : manpreet3237mm@gmail.com, Early Marriage.
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, service, caring, tall, veg., match for a slim, tall, beautiful, adjustable Amritdhari girl, 30-6-89, 5'-5", B.A., B.Ed. Double M.A. (Punjabi History), UGC Net passed. Assistant Professor, Pvt. College, 16,000 P.M., Write Box No. 4079-G-8-6-D, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9872503020, 9872777751, Email : mandeepgurumk@gmail.com, Dowryless Marriage.
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, caring, veg., teetotaler, service or business, tall match for a Amritdhari, tall, slim, beautiful, adjustable girl, 12-10-93, 5'-5", M.A.+B.Ed. Teacher (Mohali), 24000 P.M., Write Box No. 4076-G-9-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9855184161, Email : harsimransohal191@gmail.com
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, caring, service or business, veg., match for a slim, beautiful, adjustable issueless, legally divorcee girl, 1-4-88, 5'-3", M.A. History/PGDCA. Write Box No. 4077-G-D-2-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9463428169, Email : khuranatanveet@gmail.com
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, caring, tall, service or business, teetotaler, veg., match for a slim, beautiful, adjustable, tall girl, 12-12-80, 5'-4", M.A. Punjabi+Computer Diploma. Write Box No. 4078-G-7-9, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 8146554541, Email : manpreetsmkaur@gmail.com
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, caring, service, teetotaler, match for a slim, beautiful, adjustable, homely girl, 27-8-88, 5'-2", Post Graduate, Govt. Job. Inspector Audit (Ropar), 10,800 P.M., Write Box No. 3955-G-8-6-D, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 7986507004, 9417110421, Email : sodhichanpreet@yahoo.co.in
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, caring, veg., service match for a slim, beautiful, adjustable, homely girl, Amritdhari, 5-5-92, 5'-1", 10+2, Dip. in Computer Application, Sr. Dispatch Officer (Panchkula), 17,000 P.M., Write Box No. 4080-G-9-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 8168915506, Email : jassudham@gmail.com
- Wanted an educated Gursikh, handsome, tall, caring, service or business match for a beautiful, adjustable, tall girl, 27-3-92, 5'-5", Graduate, Govt. Job Auditor, PGI Chd., 32000 P.M., Write Box No. 4083-G-9-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 8196851026, Email : rajnirajji1992@gmail.com
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, tall, caring, service or business, teetotaler match for a slim, beautiful, adjustable tall girl, 4-12-92, 5'-8", M.Sc. in fashion Technology. E-commerce (Mohali), 30,000 P.M., Working in MNC Mohali, Write Box No. 4085-G-9-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9876599636, Email : inderpalbajwa0.41@gmail.com
- Wanted an educated Gursikh, slim, handsome, tall, service or business, veg., caring match for a slim, tall, adjustable girl, 25-11-90, 5'-4", M.Com., +3 Yrs Experience in Pharmacy. Juzz Biotech Coy Kalka, 25,000 P.M., Write Box No. 4086-G-8-6-D, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9017513295, Email : 9013295.aj@gmail.com
- Wanted an educated Gursikh, handsome, caring, service or business, teetotaler match for a good looknig, adjustable girl, 12-10-93, 4'-10", +2, Basic, Java computer Course, Write Box No. 4087-G-9-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 9646204297, Email : psimran809@gmail.com, Early Marriage.
- Wanted an educated Gursikh, handsome, service, caring, smart match for a beautiful, good-looking, adjustable girl, 30-10-95, 5'-3", M.A. English (Hons), Web designer, Mohali Phase 8, 20,000 P.M., Write Box No. 4088-G-9-B, S.M.C. Gurdwara Sahib, Sector 34-D, Chandigarh. Contact : 8968947451, Email : simranjolly330@gmail.com
- Looking for a Gursikh boy match for a Gursikh girl, 25-1-84, 5'-3", B.Com., MBA, Divorcee, 1 Boy 7 Yrs Old., Father Businessman, Sister Married, Brother Unmarried, Residence Ludhiana (Punjab). Contact : 09814304556, 08968800808.